

ПЛАТОН
ВОРОНЬКО

ПЛАТОН ВОРОНЬКО

ТВОРИ
В ЧОТИРЬОХ
ТОМАХ

ПЛАТОН ВОРОНЬКО

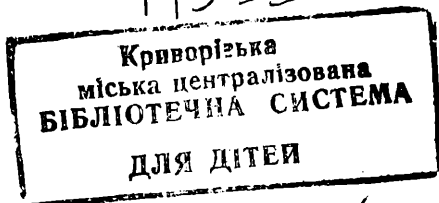
ТОМ
ЧЕТВЕРТИЙ

ТВОРИ
ДЛЯ ДІТЕЙ

У2
В75

*В том вошли стихотворения, сказки
и поэмы для детей.
Основу издания составляют произведения,
удостоенные премии имени Леси Украинки —
«Читалочка» и драматическая
поэма «Сказка о Чугайстре».*

14383

Ф-1401

В 70403—055
М205(04)—83 — передплатне. 4702590200

© Видавництво
«Дніпро», 1983 р.

ТВОРИ
ДЛЯ ДІТЕЙ

ЧИТАНОЧКА (1947 — 1975)

ЛИПКА

Я, маленька липка,
Виросту велика,—
Не ламай мене.

Я медовим цвітом
Зацвіту над світом,—
Бережи мене.

Тінь тобі я кину
У гарячу днину,
Ти шануй мене.

Від дощу сховаю
Вранці серед маю,—
Ти полий мене.

Будемо з тобою
Ми рости обое,—
Ти люби мене.

Виростеш за роки,
Підеш в світ широкий,—
Не забудь мене.

ОБЛІТАВ ЖУРАВЕЛЬ

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Крила, ноги натрудив.
Ми спитали журавля:
— Де найкраща земля?
Журавель відповідає:
— Краще рідної немає!

ОЛЕНКА МАЛЕНЬКА

— Оленко маленька,
Чому ти раденька?
— Бо в мене весела рідня.

— Чому в тебе очі
Такі голубенькі?
— На небо дивлюся щодня.

— Чому це у квітах
У тебе сукенка?
— В квітник я ходжу по росі.

— Розумна Оленко,
Чому ж ти маленька?
— Тому я маленька,
Що звуся Оленка,—
Оленки маленькі усі.

НАША МАМА

Наша мама у артілі
Робить на пекарні,
Випікає білі-білі
Паляниці гарні.

А для нашого садка
Ще біліша є мука,
І вона з тії муки
Нам готує пиріжки.

СПІВАНОЧКА

Я маленька Оксаночка,
А звать мене Співаночка.
Де я тільки не з'явлюся,
Сміхом, пісню заллюся.
Я Оксаночка!
Я Співаночка!

Ще, бува, мене й не видко,
А вже пісня лине швидко,
В полі, в лузі чи у гаї
Голосок мій помагає
І в'язальницям,
І тіпальницям.

Часом дома зажуряться,
А я вбіжу із вулиці,
Дзвінко, лунко заспіваю,
Наче пташечка у маї.
Ввійде пісенька у дім —
Стане весело усім.
Я Оксаночка!
Я Співаночка!

ЯК БАГАТО ЗНАЮ Я

В мене є книжок багато —
І новенькі, і старі.
Як піду до школи з татом,
Всі книжки віддам сестрі.
Хай вона сама читає
Про лисичку й журавля,
Хай вона, мала, узнає,
Як багато знаю я.

М'ЯЧИКИ

Два м'ячики надувані
Гойдались у ріці,
А хлопчики задумані
Стояли в осоці.

Котилися два м'ячики,
Котились до ріки.
За ними, наче зайчики,
Стрибали малюки.

Два м'ячики за корчики,
За лози попливли.
Заплакали два хлопчики,
Що плавать не могли.

Я ЗБУДУЮ

В мене є хороша пилка,
Ріже дерево і сталь.
Є цвяшки, червоні брилки,

Скельця світлі, мов кришталь.
Я збудую школу, залу
І вокзал коло містка,
Й сам поїду із вокзалу
До бабусі без квитка.

НІКОЛИ НЕ ХВАЛИСЬ

Хвалився кіт,
Що він убрід
Дніпро перебрєде.
Та як пішов—
І не прийшов,
Нема kota ніде.

І ти ніколи не хвались,
Коли не можеш — не берись.

МУХА — ЗВІР

Сіра муха-цокотуха
Сіла Грицеві на вухо.
Гричик чує — щось дзижчить,
Та як крикне: — Звір гарчить! —
І сміються всі з тих пір,
Що для Гриця й муха — звір.

ВЕСНЯНОЧКА

— Весно-весно-весняночко!
— Чого тобі, Оксаночко?

— Хочу пролісків блакитних,
Ранків сонячних, привітних,
Щоб «Весняночка» на полі
Задзвеніла в дружнім колі.—
Усміхнулася весна:
— Ось тобі, Оксанко, на:
Рясти, проліски блакитні,
Ранки сонячні привітні.—
І «Весняночка» на полі
Задзвеніла в дружнім колі.

ГУСИ-ЛЕБЕДІ ЛЕТЯТЬ

Гуси-лебеді летять,
Просять їсти, квилять.
Я поставила пшениці
У дубовому коритці.
Гуси не сідають,
Далі пролітають —
В рідні луговиська,
В добрі пасовиська.

РУЧАЇ ТЕЧУТЬ

Ручаї течуть,
Білу піну тчуть.
По низинах, луговинах
Ручаї течуть.

— Ручаї-річки,
Нам на хусточки
Ви б наткали полотенця,
Ручаї-річки!

— Ми не тчем хусток,
А поллем льонок,
З нього будуть вам хустини
Білі, мов димок.

Ручаї течуть,
Білу піну тчуть.
По низинах, луговинах
Пагінці ростуть.

ХМАРКА

В літне небо вийшла хмарка,
Хмарці стало дуже парко,
Облилась вона дощем.
А малята під кущем
Їй гукали:
— Мила хмарко,
Хай частіше буде парко,
Проливай дощі-хлющі
На городи, на кущі,
На жита, на пшениці —
Буде хліб нам і млинці,
Буде каша, буде борщ.
Лий нам, хмарко, щедрий дощ!

ЇДУТЬ ТРАКТОРИ

Раз, два, три!
Їдуть трактори.
На переднім тато з братом
Їдуть з плугом степ орати.

Я у братика питаю —
Чи мене він покатає?
Каже братик: — Підростеш,
Сам цей трактор поведеш!

ПОМОГЛИ ЗАЙЧАТІ

Іде заєць на город,
Набрав води повен рот.

Він капусту поливає,
В нього ліечки немає.

Допоможемо зайчаті —
Візьмем ліечки у хаті,

Поллемо йому город,
Звільним зайця від турбот.

У НАС ЗРОБИЛИ ДОЩ

Сонце гріє, вітер віє —
І ні хмарочки ніде,
Наше поле зеленіє,
Бо на полі дощ іде.
Ми побігли подивиться,
Як же так могло зробиться,
Що ні хмарочки ніде,
А на полі дощ іде?
Там працюють двигуни,
Гонять воду на лани,
А вода через лійки
Їде дощем на буряки.

ДОПОМІГ

Посадив наш тато сад.
Груші, яблуньки уряд
Піднялися в мураві.
Але всі вони криві,
Ані гілочки прямої —
Кривулячки до одної.
Я почав їх випрямляти,
Підіймати, вигинати.
Вигинав та випрямляв —
Всі галузки заламав.
Тато вискочив із хати,
Став садочок рятувати.
Гілочки перев'язав
І таке мені сказав:
— Як не кинеш сад ламати,
Буду вуха випрямляти.

ХВОСТИК НІДЕ ДІТИ

Я пошила на святки
Нашій киці чобітки.
Шапочку наділа,
Тільки не зуміла
Трусики надіти —
Хвостик ніде діти.

ПРИЧИНА

Другий день лежав хлопчина
В ліжку у кутку.
І на те була причина:

В батьковім садку
Обірвав хтось грушку тихо
Аж до верхніх віт.
Ось у хлопця з того лиха
Й заболів живіт.

КАРТИНА

— В мене є
Така картина —
Краща від усіх!
Не картина —
Дивина.
Над горою —
Низина.
Спіють яблука,
Малина,
Зверху
Валить сніг.
На гілках
Сидять зайчата,
По ставку
Пливають курчата,
Їжаки летять.
Світить сонце,
Сяють зорі.
Жолуді на осокорі
Гронами висять.

— От картина,
Так картина!
Що малюнок,
То й новина.
Хто ж її подарував?
— Це я сам намалював.

ГРАМОТІЙ

Прочитав у книзі кіт,
Що мишей ловити слід.
Бачить — скаче сіромаха.
Кіт накинувся з розмаху
І подумав:
«Я ж не знаю,
Як хапать,
З якого краю —
Од хвоста чи з голови».
Муркнув:
— Мишко, поживи
Поки що,
Я дочитаю —
Як ловить, з якого краю.

ЗАЙЧИКА ЗЛЯКАЛИСЬ

Ми ходили по гриби,
Зайчика злякались,
Поховались за дуби,
Розгубили всі гриби,
Потім засміялись —
Зайчика злякались!

МІЙ БИЧОК

Мій бичок об сучок
Довго чухав спину.
Мій бичок-чудачок
Пожував лозину.

Мій бичок-хитрячок
Дременув у шкоду,
Я мерщій узяв дрючок
І прогнав з городу.

Не штовхав його, не бив,
Лиш лайнув: — Негожий!..—
Я малого полюбив,
Він на мене схожий.

І мені кортить у сад,
Де ранет налитий...
Підійду й біжу назад,—
А то буду битий.

КІТ В ЧОБОТЯХ

— «Кіт в чоботях» —
Гарна казка,—
Прочитавши, мовив кіт.
До шевця прибіг:
— Будь ласка,
Чобітки поший як слід.—
Швець пошив.
Узувся Вася,
Підківками стукотить.
Як до мишки він не крався,
Та почує —
Зникне вмить.
Кіт в чоботях — це чудово,
Ще як шпори —
Красень кіт!
Та котові йти на лови,
Мабуть, краще без чобіт.

БАЗІКА

- Мисливець-щасливець, звідкіль ти ідеш?
- Іду я, мій друже, із лісу.
- Мисливець-щасливець, а що ти несеш?
- Несу я хвостатого лиса.
- А чим же хвостатий той лис провинивсь?
- Курей пережер він без ліку.
- А де ж він, твій лис-курокрад, подивись?
- Утік через тебе, базіку!

КОНИК

Я зробив собі конька,
Стригуночка-воронька.

Взяв запряг його у возик,
Але він мене не возить.

Попросив би я конька
На конюшні у Ілька,

Не вербового —
Живого,
Та боюсь — впаду із нього

Всім на сміх і на біду...
Краще з цим у двір піду.

ГОЛІВКА, ЯК ДОЛІВКА

Я умилась з милом,
Прилягла на килим,
І моя голівка
Між квіток — мов квітка.
Як ота, найкраща,
Що квітчає килим.
А Ванько — ледащо —
Не миється з милом.
І тому голівка
В нього, як долівка.

НЕ БУДЬ КОЗОЮ

Іде коза,
Стоїть лоза,
Густа, рясна, зелена.
— Яка краса! —
Кричить коза.—
Ця вся лоза для мене!

І у кози
Аж дві сльози
На radoщах повисли.
Тріщить лоза,
Гризе коза
І всю красу погризла.

І ти, мала,
Що в сад пішла
Ранковою порою,
Не рви квіток,
Не псуй гілок,
Не будь, мала, козою.

КІТ ЗБИРАВСЯ ДО РОБОТИ

Кіт збирався до роботи,
Та завадили турботи.
Треба висушить хвоста,
Накрутити вусик
І зчесати з живота
Позапічний трусок.
Цілий день такі турботи,
Що не встигнеш до роботи.

ДРУЗЯКИ

Кіт з Рябком були друзяки.
Котик нишком у собаки
Брав щоразу м'ясо, сало,
Бо котові завжди мало.
А Рябко зітхав у тузі:
— Хай бере, на те ми друзі.—
Діти, ви скажіть мені:
Кіт був друг Рябкові?..

. . . . .

ПРО БИЧКА І ІЖАЧКА

По дорозі біг бичок,
Бачить— лізе іжачок.
Як лизне його бичок,
Поколовся — та вбочок.
Іжачок сміється: — То-то,
Не бери всього до рота!

ХВІСТ

У kota великий хвіст.
Іде кіт до сіл і міст,
За моря, за океани —
Кожен хай на хвіст погляне.
Всі кричать:
— Оце дива!
Це так хвіст!
А голова?
Щось не видно за хвостом!
Отаке було з котом.

НЕ ТАКИЙ АПЕЛЬСИН

У рябого кошеняти
Завелися грошенята.
Скік мале у магазин
І купило апельсин.
Розкусило — там водиця...
— Апельсин цей не годиться! —
І побігло в магазин:
— Дайте з салом апельсин!

НА КОРАБЛИКУ

Всеумійко майстер Павлик
Змайстрував швидкий кораблик,
Збіг до річки він, до броду,
Та й пустив його на воду.
У кораблику спочатку
Любо плавало качатко,

Потім жабка в нього сіла,
Синя бабка прилетіла,
І метелик, склавши крила,
Притулився до вітрила.
Так пливуть вони, малі,
До зеленої землі.
І за руки золоті
Хвалять Павлика в путі.

СМАЧНА КОРЗИНА

Кролик сплів нову корзину
З соковитої лозини,
З золотої шелюги,
З молодого сісняги.
— Ось куплю я капустину,
Покладу в нову корзину,
Понесу мерщій до хати,
Буду діток годувати.—
Дітки з'їли капустину,
Швидко схрумкали корзину,
Кажуть:
— Тату, принеси
Ще корзину із лози.
Хай в корзині буде пусто,
Ми з'їмо і без капусти.

КОШЕНЯ

Засмутилось кошеня —
Треба в школу йти щодня.
І прикинулося вмиць,

Що у нього хвіст болить.
Довго думав баранець
І промовив, як мудрець:
— Це хвороба не проста,
Треба різати хвоста.—
Кошеня кричить:
— Ніколи!
Краще я піду до школи!

КУЧЕРЯВИЙ БАРАНЕЦЬ

Кучерявий баранець
Мекав: — Дайте гребінець.
Я гладеньким хочу стати.—
І сказала добра мати:
— Не пригладжуй чуба, нащо —
Кучерявим бути краще.
Баранцеві до лица
Не вживати гребінця.

Але ти не баранець —
Треба мати гребінець.

ДУКАЧ

Є собака в нас Дукач.
В нього хвіст — мов довгий квач.
Вуха звислі, золоті,
Білий пух на животі,
А по спині смуга йде.
Голос в нього аж гуде.
Він, ледащо, їсть і спить —

Двір не хоче сторожить.
Та у всіх отой Дукач
У пошані.
Хто калач,
Хто дає і ковбасу.
А за що?
Все — за красу.

СИНОК ВАСЬКО

Є у мене киця Мурка,
Дуже мудра кішка.
Тільки скажеш:
— Замазурка! —
Вмиється хоч трішки.

А синок її Васько
Муркне:
— Мила нене,
Поки вип'ю молоко,
Вмийся ти за мене.

ІЖАЧОК

Засмутився їжачок:
Вовна в нього з голочок.
— В інших вовночка гладенька,
Пух чи пір'ячко легеньке,
А у мене скрізь голки,—
Хто погладить — кров з руки.—
Тут із лісу вибіг вовк,
Їжачок мерщій — в клубок.

Вовк і спереду, і ззаду...
Врешті ткнув клубок з досади...
Поколовши губи й ніс,
Він завив та й геть у ліс.
Звеселився їжачок
Тим, що він із колючок!

**ЧОМУ ЧАПЛЯ СТОІТЬ
НА ОДНІЙ НОЗІ**

Чапля зшила черевички
І мерщій пішла до річки.
— Чапу-лапу, чапу-лапу,
В мене гарні черевички! —
Поки хвастала ходила,
Черевичок загубила.
І стоїть вона в лозі
На одній своїй нозі,
Другу вгору підіймає —
Черевичка немає.

ОСІНЬ

Осінь брала відра золоті,
Пшениці озимі поливала,
Потім сіла при людській дуті
І зернята дітям роздавала,
Не прості зернята —
Золоті.

БАРАБОЛИН РІД

У картоплі-бараболі
Діти вирости у полі.
Як пішли ми їх збирати,
Наносили два кагати.
Стільки діток там було —
Лесть в село
Їх довезло
Сто машин і сто підвід.
Отакий в картоплі рід.

ЖУРАВЛИКИ ЛИНУТЬ

Журавлики линуть:
— Курли та курли.
Ми з краю свого
В чужину попливли.
І там, за морями,
В далекім краю,
Згадаєм не раз
Про вітчизну свою,
Де вивели діток,
Де гнізда звили.—
Журавлики линуть:
— Курли та курли.

Під ними родюча
Безмежна земля.
Стерня золотіє,
Парує рілля.
Усе тут знайоме
І рідне усе.
А вітер холодний
Удалеч несе.

Ім люди гукають:
— Здорові були! —
Журавлики ніжно:
— Курли!
Курли!

Весна.
Із-за моря
Летять журавлі.
Поля зеленіють
У раннім теплі,
І проліском, рястом
Квітують ліси.
Вітчизна співає
На всі голоси.
Підводиться сонце
З нічної імлі.
Журавлики радо:
— Курли!

ЇЖАЧОК-ХИТРЯЧОК

Їжачок-хитрячок
Із голок та шпичок
Пошив собі піджачок.
І у тому піджачку
Він гуляє по садку.
Натикає на голки
Груші, яблука, сливки.
І до себе на обід
Він скликає цілий рід.

ПЕРШИЙ СНІГ

Голуби злетілися біленькі,—
Мабуть, хтось їм хліба накришив.
То вночі пройшов сніжок легенький
І усе довкіл запорошив.

Не спурхне сніжок цей голубами.
Як весняне сонце припече,—
Він струмком пов'ється між горами
І в далеке море утече.

ПОЛОТНО

Сніг наткав полотна
Аж від лісу до вікна.
І сміється,
Задається:
— Ось так ширина!

А із того полотна,
Що від лісу до вікна,
Не пошиєш і спіднички.
Сніг того не зна.

ДІД МОРОЗ НЕСЕ МІШОК

Дід Мороз несе мішок,
В ньому теплий козушок.
Ой ти, діду-дідусю,
Зігрій нашу Гапнусю,
Розв'яжи мерщій мішок,

Дай Ганнусі кожушок,
Надінь валянки на ніжки,
Хай вона пограє в сніжки.

СНІЖНА ЗІРОНЬКА ГОРИТЬ

Сніжна зіронька горить
В мене на віконці.
Як погасне, інша вмить
Спалахне на сонці.

Скільки їх, живих, ясних,
Вранці мерехтіло!
Це малята зір нічних
В гості прилетіли.

ВІНОЧОК

Сніжний віночок сплітає зима,
Такий, що не можна й намріяти.
Иду я тихенько, немов крадькома,—
Жалко віночок розвіяти.

Хай хоч погляну в люстерко: який?..
Тільки ввійшла я до хати,
Став той віночок вологий, липкий,
З хустки почав опадати.

Глянула в люстро — віночка нема.
В хаті стою і сумую.
А у віконце сміється зима:
— Вийди, новий подарую!

ЯЛИНЯ

Сива матінка зима
Молоду яличку
Одягала крадькома
В снігову спідничку.

Обтрусило ялиня
Снігову спідничку,
Бо зелене убрання
До лица яличкам.

У своєму убранні
Юні ялинята
Дуже милі, осяйні
В новорічні свята.

ГРА У СНІЖКИ

На галявці край доріжки
Полетіли влучні сніжки,
І почався білий бій,
Закрутився у сувій.
Закрутився, покотився,
Під горою зупинився.
Зверху сніг
І знизу сніг,
І ніхто узнать не міг,
Де чиї стирчали ніжки.
Ой, весела гра у сніжки!

КІТ НЕ ЗНАВ

Падав сніг на поріг,
Кіт зліпив собі пиріг.
Поки смажив, поки пік,
А пиріг водою стік.
Кіт не знав, що на пиріг
Треба тісто, а не сніг.

ДІДІВ ПОРТРЕТ

Ми ліпили сніжну бабку,
Поки вечір наступив.
А вночі високу шапку
Й вуса іній наліпив.
Підійшов Омелько-дід,
Усміхнувся:
— Все як слід:
Шапка, вуса, борода,
Ще й чуприна вигляда.
Гей, хто в хаті, гляньте йдіте,
Мій портрет зліпили діти! —
Вмить зібравсь Омельків рід:
— Справді, з баби вийшов дід!

КОЖУШОК

Йшов сніжок на торжок
Продавати кожушок.
Кіт купив того кожуха,
Загорнувся по самі вуха,
Як забіг у нім до хати,

Хутро стало розтавати.
Сів Воркотик за мішком
Та й умився кожушком.

ЛИЖКИ

В мене гарні лижки,
Палиці з бамбука.
Лижки я — на ніжки,
Палиці — у руки,
Полечу із гірки,
Наче та ракета.
І не плачу гірко,
Як пірну в замети.
Цілий день на лижках
Міг би я гасати,
Але треба книжку
Братові читати.

КАЗКА ПРО РУКАВИЧКУ

Вчора Галочка-сестричка
Казку прочитала,
Як у лісі рукавичка
Звірам домом стала.

Я залишив рукавичку
За городом, там, де ліс.
Та ні зайчик, ні лисичка
Й вовк у неї не заліз.

Я подумав — замала
В мене рукавичка.

Більші в мамі зі стола
Взяв та й у сестрички.
В ліс відніс — у ці, мабуть,
Звірі влізуть, поживуть.

Хтозна, як в них розмістились
Звірі й як їм спалось...
А мені не пощастило —
Від усіх дісталось.

ЗИМОВА КАЛИНА

Все жахав мороз калину:
— Побілієш ти, як сніг,
Заморожу до загину.—
Заморозити ж не зміг.

Червоніла, пламеніла,
Грона жевріли як жар,
Не лякалась, не біліла —
Не калина, а пожег.

А коли прибігли діти,
Любо мовила вона:
— Ви мене в коші беріте,
Я морожена — смачна.

Зустрічали з пиріжками
Свій Новий щасливий рік...
І солодкими цівками
Лився їм на губи сік.

ПРО СНІГУРА

Я спіймав у сітку
Снігура,
Посадив у клітку
З ятера.

Їсти він не хоче
Хліба і квасолі,
Ніби каже: — Хлопче,
Випусти на волю.

Відчинив я клітку
З ятера,
Випустив на вітку
Снігура.

Він гукнув на клени
Дочок-снігурят,
Щебетав про мене
Цілий день підряд:

Як відкрив я клітку
З ятера
Й випустив на вітку
Снігура.

КВІТИ

Герані у хаті —
Ім тепло зимою.
Сніжинки крилаті
Летять за стіною.

Летять за шибками:
— Он квіти в теплі! —
Й замерзли квітками
Сніжинки на склі.

ЧОБІТКИ

В мене є чобітки
Скороходи.
У садок, до ріки
На городи
Носять скрізь мене ті чобітки,
Лопотять по сніжку каблуки.
Я забіг до ріки
На болотці,
Намочив чобітки
В ополонці.
Мати лає: — Не йди до ріки! —
Я кажу: — Занесли чобітки.

ДІД МОРОЗ І ВЕСНА

Дуже хвастав дід Мороз:
— Я страшніший бур і гроз.
Вже кого полоскочу —
Не до сміху,
До плачу.
Я нікого не боюсь,
Всім дошкулити берусь.—
Тут з'явилася Весна,
Уклонилася вона
І сказала:

— А мені?..—
Дід сховався в гущині
І кричить з кущів:
— Ні, Весно!
Це нечесно!
Це нечесно!
Ти мені, красуне мила,
Сиву бороду спалила! —
А Весна стоїть сміється:
— Хай Мороз не задається.

ПОРОША

Казала пороша:
— Я дуже хороша,
Усіх одягаю
За так, не за гроші.

А промені встали
І кажуть: — Порошо,
Ти б швидше розтала,
Як справді хороша.

Образилась біла пороша
Ї розтала.
Травиця хороша
Під нею зростала.

ГРА В КОПІЄЧКУ

— Котись, котись, копієчко,
По сім'ячко-насіньячко,—
Так гралась ми, малі.

І начебто котилася
Копієчка й губилася
В траві чи у ріллі.

Шукати ми розходились.
Копійка не знаходилась,—
Немов її змело.

Насправді в нас копієчки
На сім'ячко-насіллячко
І зовсім не було!

ЗАЛІЗНИЙ ОБРУЧИК

Я обручик залізний кочу,
Від землі аж до сонця лечу.
Я услід обручу
По землі тупочу,
Та неначе до сонця лечу.

Як настане вечірня пора,
З обручем поверну до двора.
Тут бабуся стара
Побажає добра,
А обручик сховає сестра.

І наснитись мені уночі:
Мов по небу на тім обручі
Я на місяць лечу,
По зірках стукочу
На своїм золотім обручі.

ДУДАРИКИ

Ми маленькі
Дударики.
В нас новенькі
Кептарики,
Шапочки
Повстинні,
Дудочки
Бузинні.
Ми подмемо
У дуду
І затнемо:
«Ду-ду-ду».
Нас почує
Добрий дід,
Що корчує
В лісі глід.
Ми несем
Йому обід
І гукаєм:
— Діду-ду,
Ой, зробіть
Нову дуду!

ЖМУРКИ

Лугом,
Бугом,
Під лозою
Йде ведмедик
За козою,
За ведмедиком —
Вовчиця,
За вовчицею —

Куниця.
А куниця
Не бариться,
Хоче перша
Подивиться,
Що тобі —
Жмуриться!

З бору,
З долу,
Із гори
Прилетіли три вітри.
Перший вітер дме на ліс,
Другий хилить верболіз,
Третій вітер що є мочі
Засипає пилом очі.
Не дивись,
Одвернись,
Зажмурись
І затулись!

Ми розлетимося,
Як вітри!
Шугай,
Шукай,
Жмурилочко!
Раз...
Два...
Три!

ВІН НЕ ЗНАЄ

Ми послали по ялину
Гриця в ліс,
А із лісу нам ліщину
Він приніс.

Він не знає, де ялина,
Де сосна,
Не вгадає, де вербина
Й бузина.

Ми послали по щавель
На луги,
Гриць приніс нам конопель,
Шелюги.

Він не знає, де ялина,
Де сосна,
Не вгадає, де вербина
Й бузина.

Ой ти, Грицю, не сиди
В подушках,
А побігай, походи
По стежках.

Там узнаєш, де ялина,
Де сосна,
Угадаєш, де вербина
Й бузина.

По дібровах погуляй,
По борах,
В піонерських побувай
Таборах.

Там узнаєш, де ялина,
Де сосна,
Угадаєш, де вербина
Й бузина.

КАША, АБИ НЕ НАША

— Я люблю гречану кашу,
Рисову, пшоняну,
Ще якусь — аби не нашу.
Істи цю не стану.

І сказала гарбузова,
Найсмачніша каша:
— Ну, тоді бувай здорова,
Вередо Наташо.

Покрутилась по світлиці,
Стала під віконце
Гарбузова каша в мисці,
Золота, як сонце.

Потім — скік до перелазу.
Вслід кричить Наташа:
— Почекай-но, з'їм відразу,
Ти ж уже не наша!

НАШЕ ЛАСТІВ'Я

Над ганком гніздо ластів'яче,
У нім ластів'ята малі.
Одненьке упало і плаче
В дворі, на холодній землі.

Ми влізли під дах по драбині
Й поклали в гніздо пташеня.
І ластівка хворій дитині
Приносила ліки щодня.

І ми ластів'я доглядали,
Казали:
— То наше пищить. —
З драбини його годували,
Давали по крапельці пить.

А вчора дивились, раділи,
Коли до гаїв за село
З гнізда ластів'ята летіли—
Між ними і наше було.

ВСІМ ПО СІМ

Сім хлоп'ят і сім дівчаток—
Років їм усім по сім—
Ранком вийшли на Хрещатик,
Бо у школу треба всім.

Цілу ніч усім не спалось
І не снідалось усім.
Одягались, роздягались
Раз по п'ять або й по сім.

І дівчаткам, і хлоп'ятам
Не сиділось дома всім.
Треба в школу на дев'яту,
А злетілися у сім.

Біля школи стріли Гриця,
Він скривився, мов кислиця.
— На цукерку.—
Гриць не їсть.
— Що з тобою, любий Грицю?
— Хочу в школу,
Хочу вчиться,
А мені ще тільки шість.

ПОМАГАЙ

Через поле, через гай
Ходить хлопчик Помагай.

Бачить хлопчик: садять сад,—
Він поміг кінчити ряд.

Вмить приніс відро води
І полив аж два ряди.

Рій із пасіки пішов,—
Помагай роя знайшов,

Обходивши луг і ліс,
Він в село його приніс.

За селом копали став,—
Помагай візок дістав.

Цілий день возив пісок,
Аж вищав його візок.

Помагая у труді
Знають літні й молоді,

Ковалі і мулярі —
Всі радянські трударі.

Ось і ти часу не гай.
Будь, як хлопчик Помагай!

БУБЛИК І ПАЛЯНИЦЯ

Бублик житній паляниці
Говорив хвастливо:
— Ти засмагла, чорнолиця—
Зовсім не вродлива.

Я ж біленький, солоденький,
Вигнутий красиво,
У малечі викликаю
Посмішку щасливу.

І сказала хвастунові
Паляниця свіжа:
— Ти — для діток подарунок,
Я — буденна їжа.

Я до кожної родини
Йду щодня до хати.
Ти, як гість, у дім приходиш,
Я ж — як рідна мати.

НАБІЙКИ

Вовк з'явився до шевця,
Дав копійку з гаманця
І сопе:
— За цю копійку
Ти набий людські набійки.
На снігу мої сліди
Завдають мені біди.—
Швець узяв найтовщу швайку
Та у лапу...
Вовк аж айкнув:
— Геть набійки, хай їм бісі! —
І мерщій гайнув у ліс.
З болю світу він не бачить,
Каже: — Чув, як люди плачуть,
Все ото через набійки,
Що не варті і копійки.

ПІОНЕРСЬКИЙ ФЛОТ

Наче білі крила,
Піднялись вітрила—
Впливає піонерський флот.
Вітер набігає,
Веслам помагає,
Синя хвиля горнеться на борт.

Капітан Микола
Дивиться довкола—
За Дніпром у парку малюки
Ручки підіймають,
Всі гуртом благають:
— Ой, візьміть і нас у моряки!

— Підростайте, діти,
Плавать треба вміти...—
Усміхнувся юний капітан.
І широкий човен,
Піонерів повен,
Порина у ранішній туман.

Наче білі крила,
Піднялись вітрила,
На вітрилах сонячна пора.
Там про океани
Мріють капітани
У затоках синього Дніпра.

ДОНЯ

— Ти помічниця,—
Матінка скаже.
Дочка зашариться;
— Аякже.

Встане раненько,
Личко помие,
Ліжко гарненько
Накриє.

Віничок візьме,
Вимете хату.
— З мамою скрізь ми,
Тату.

Вчора уранці
Ходила з охоти
В маминій ланці
Полоти.

Там із барила
Я воду носила.
Всі говорили:
«Миля!»

Батько сміється:
— Донечко-доню! —
Тисне до серця,
До скроні.

Ти помічниця
В хаті і в полі,
Будеш учитися
В школі.

Виростеш, ким же
Ти хочеш стати?
— Я — піонеркою,
Тату.

ДІДОВА СУМКА

Добру сумку шкіряну
Дідову я маю.
Як ітиму на війну,
В неї все сховаю:

Дві обойми про запас,
Карту з планом бою,
Те, що й дід мій кожен раз
В ній носив з собою.

Сумка — справжній ветеран,
Має шість пробоїн.
А дідусь мій — партизан,
В нього вісім шрамів-ран
З двох минулих воєн.

Війни людям на біду,
Щастя —
Як ніколи
Їх не буде.
Я піду
З сумкою до школи.

Цілий рік мені ще ждять,
Та діждусь — я знаю.
Щоб тоді не поспішать,
Зараз поскладаю

Ручку, пера, олівці,
Зошити і книги...
В сумку влізуть ще й оці
Дві гудючі дзиги.

МОЛОТОК

В мене є залізний молоток,
Я його завжди кладу в куток,
Де лежать і пилка, і терпуг,—
Він же їм завжди хороший друг.
У кімнаті лине його дзвін,
Що співає, що говорить він?..
Молоток говорить: — Тук-тук-тук,
Я найкращий друг умілих рук.
В них я затанцюю, мов живий,
А в руках невмілих я кривий.
Візьме пухла ручка за держак —
І звестись не можу я ніяк,
А зведусь, то знову упаду,
Синяків наставляю, на біду.
Не люблю я зроду білорук,
А в руках умілих: тук-тук-тук.

МРІЯ

Курточка братова
З буквами РУ,
Станція Сватове
Аж на яру.

Братик ще спатиме,
Я одягну,
Вийду на Сватове,
В дуду гукну.

Стрілка відхилиться,
Поїзд майне,
Братик прокинеться —
Змінить мене.

СОН

Прилетіла бджілка до Павла.
Бджілка, мов сопілка, загула:
— Слухай, мій хазяїне, тобі
Наші бджоли кланялись в журбі.
Трудівниць ти зовсім занедбав,
Десь ти цілі тижні пропадав.
Вулики замокли на дощі,
Розрослись на пасіці кущі,
Затуляють листячком льоток:
Не надійся, Павле, на медок.—
Так наснилось хлопцеві вночі.
Ранком він поскошував кущі,
Вийняв рамки, вистругав дошки,
Поміняв на вуликах дашки,
Трутнички розчистив, як зумів,
Навіть стежку віником замів,
Ліг, заснув. І знову до Павла
Бджілка, мов сопілка, загула.
Каже: — Павле, друже, молодець!
Буде в тебе мед і медянець.
Бджоли трутнів б'ють споконвіків
І не люблять трутнів-бджільників.

СОПІЛОЧКА

В мене є сопілочка-денцівка,
Тато із Гуцульщини привіз.
Як подму у цю кленову цівку —
Заспіває, мов пташиний ліс.
Як заграю — засумує тато,
Бо на цій сопілці вигравав
Партизан, убитий на Карпатах,
Що йому життя урятував.

КАПІТАН

— Я капітан!
Я капітан! —
Кричить Іван з корита.—
Через туман
У океан
Пливтиму знаменито! —
Корито хить —
Іван у став...
Рибалка ледь його дістав.
— Що, капітан? —
Мовчить Іван,
Викручує сорочку.
За мить уже через бур'ян
До ставу котить бочку.
І знов кричить:
— Я — в океан! —
Із нього вийде капітан.

КРАВЧИХА

Я сукенку вишивала
Ляльці білокосій,
Черевички підбивала —
Не ходити ж босій.

Перед святом з рукавиці
Зшила кожушинку.
Пишна лялька у світлиці
Схожа на картинку.

А дідусь, як до криниці
Вирушає вранці,

Все шукає рукавицю,
Ту, яка на ляльці.

Дідусеві, бачу, зимно.
Що ж мені робити?..
Рукавицю з кожушини
Почала я шити.

Доки шила рукавицю —
Вже настало й літо.
У саду співають птиці,
Розцвітають квіти.

І дідусь промовив тихо,
Любо, не обидно:
— З тебе виросте кравчиха,
По роботі видно.

ПРО СТЕЖЕЧКУ

Веде мене стежечка
В зелен сад,
Де звисає гронами
Виноград.
Терен, терен стежечку
Заступив.
— Ти нічого, хлопчику,
Не робив.
Не садив ти саджанців,
Не полов.—
Штрик мене колючкою —
І вколов.
Виполов я лободу,
Гірчаки,

Викопав лопатою
Будяки,
Замітав я стежечку
Деркачем.
Теренець шумів мені
За плечем:
— Отепер, молодчику,
Йди в садок,
Наїсися, хлопчику,
Ягідок.

МАЛИИ

О, татові добре —
Замажеться в сажу,
І мама нічого,
Нічого не скаже.

Води підігріє
І кличе: — Вмивайся.—
А я як замажусь —
У дім не з'являйся.

Мій тато одягнеться,
Піде до парку,
А я лиш на вулицю —
Зразу і сварка:

— Ти сам не виходь,
Бо наїде машина! —
А що я, не бачу?
Хіба я дитина?

Мені вже чотири,
Два тижні на п'ятий,—

Чого ж я не можу,
Як тато, гуляти?

А мама сміється:
— Не буду сваритись.
Внеси нам з криниці
Водички напитись.

— Хіба я дістану
Руками до зрубу?
— Тоді поклади
Це поліно у грубу.

— Та я те поліно
Й підняти не можу.
— Тоді ти полагодь
В саду огорожу.

— Там високо дуже
Прикріплена лата.
— Отож, мій малий,
Не рівняйся до тата.

ГОВОРИТЬ МЕНІ ЧИ НІ?

— Ви, хороша дітвора,
Із колгоспного двора
Вийшли ранньої пори...
Говорить мені
Чи ні?
— Говори!

— Ви ловили ховрахів,
Гризунів і шкідників

Біля кожної нори.
Говорить мені
Чи ні?
— Говори!

Ви пололи бур'яни,
І пирій, і полини
До вечірньої пори.
Говорить мені
Чи ні?
— Говори!

— Як верталися назад,
Ви залізли в бабин сад,
Рвали груші наливні.
Говорить мені
Чи ні?
— Ні!

ЧИ ГАДЮКА, А ЧИ ВУЖ

Біг Івасик на ставок
І згубив новий пасок.
Він звисає з крутизни,
І здається здалини:
Чи гадюка, а чи вуж,
Перекручений, як гуж,
Підповзає до води.
Навіть страшно йти туди.

Підтюпцем біжать качата
На ставочку покачатись.
Враз передне зупинилось,
На стежину подивилось:

— Чи гадюка, а чи вуж,
Перекручений, як гуж,
Там лежить коло води?
Я боюсь іти туди.

За качатами гусята
Йшли на хвилі погасати.
Й зупинилися малі.
Щось чорніє на землі:
— Чи гадюка, а чи вуж,
Перекручений, як гуж,
Там лежить коло води?
Ми не підемо туди.

Йшли напитися цесарки
До ставка, бо дуже парко.
Зупинились, поглядають,
— Що воно таке? — питають.—
Чи гадюка, а чи вуж,
Перекручений, як гуж,
Там лежить коло води?
Нам не хочеться туди.

Тут піднявся вітерець,
Здув Іванків ремінець.
Та ніхто на став не йде,
Спірка в лузі аж гуде:
— То гадюка, а чи вуж,
Перекручений, мов гуж,
Там лежав коло води? —
Й ні сюди ані туди.

ГІСТЬ

Сніг-сніжок
На долині,
Стіг-стіжок
В луговині.
У стіжку сховався заєць,
В нього хліба є окраєць,
Капустина,
Картоплина
Ще й червона горобина.
Тут прийшов до нього кріль:
— Я до тебе з дальніх піль.
Прошу друга не сваритись,
Дай хоч трохи обігрітись.
— Прошу, прошу гостя сісти,
Обігрітись,
Попоїсти,—
Відповів привітний заєць.—
В мене хліба є окраєць,
Капустина,
Картоплина
Ще й червона горобина.—
Кріль нічого не сказав,
Тільки вуса облизав.
Мовчки схрумав капустину,
Картоплину,
Горобину,
Навалився на окраєць.
І зітхнув гостинний заєць:
— От мені попався гість —
Не говорить, тільки їсть.—
Кріль поїв усе до кришки,
Обігрів у зайця ніжки,
Тихо муркнув щось під ніс
І гайнув собі у ліс.

Сніг-сніжок
На долині,
Стіг-стіжок
В луговині.
У стіжку куняє заєць —
Не вечеряв сіроманець.

ПІСНЯ ПРО НАШУ ДОРОГУ

Ми славим свою перемогу,
Горять наші руки малі.
Самі збудували дорогу,
Дорогу нову на землі.

Веде наша стежка-бруківка
Садочком на шлях, за село.
Видзвонюють мідні підківки,
Де грузько і слизько було.

Дорога співає і кличе,
Іскриться під кроком в імлі.
Ми будемо всі будівничі
Щасливих шляхів на землі.

КОЛИСАНКИ **(1959 – 1967)**

ДОНЯ ХОЧЕ СПАТИ

У моєї доні
Оченьята сонні,
Рученьки, мов з вати,—
Доня хоче спати.
Ніч прийшла тихенька.
Спи, моя гарненька.

КОЛИСКОВА

Спи, мій маленький,
Цить.
Зайчик сіренький
Спить.

Сплять при дорозі
Воли,
Сплять на відрозі
Орли.

Тільки не спить
Пастушок.
Свиснув, летить
Посошок.

Вовк завернув
Та й утік,
В поле стрибнув
Через тік.

Спи, мій маленький,
Цить.
Зайчик сіренький
Спить.

Сплять наші рідні
Краї.
Ниви дорідні,
Гаї.

Тільки твій тато
Не спить,
Вийшов на варту
В цю мить.

Ворог метнувся
Назад.
Що ж ти проснувся?
То сад...

Сад молоденький
Шумить.
Спи, мій маленький,
Цить.

В ШИБКУ ДИВИТЬСЯ ПІТЬМА

В шибку дивиться пільма,
Ніч підходить крадькома,
Хоче вкрасти з хати сина,

Понести туди, де зимно.
Ми сховаєм сина в ліжку,
Вкриєм ручки, вкриєм ніжки —
Аж до ранку, до світанку,
Поки ніч не піде з ганку.

В НЕБІ, В МОРІ

В небі, в морі
Сяють зорі,
Місяць в човнику пливе
І питає:
— Де живе
Той хлопчина-
Молодчина,
В кого ліжечко нове?
Я візьму його у човен,
Він зірок по вінця повен,—
Хай бере собі маля
Щасну зірку звідтіля.

ХОДИТЬ СОН КОЛО ХАТИ

Ходить сон коло хати,
Сивий сон волохатий.
В нього білі подушки,
Ковдрочка із вати,
Роздає смачні ріжки
Всім, хто буде спати.

У ШИРОКОМУ ВІКНІ

У широкому вікні
Є три зірочки ясні:
Перша зірочка щаслива,
Друга зірочка вродлива,
Третя зірочка правдива —
Вірні подруги вони.
Люба донечко, засни.
І тоді до тебе в сні
Всі три зірочки ясні
Прийдуть у таночку,
В золотім віночку,
Щоб росла щаслива,
Щоб росла правдива
Донечка вродлива.

ІДЕ ВЕЧІР НА КОНІ

Іде вечір на коні
Молодик при стремені,
А на шапці.
На кубанці,
Сяють зорі вогняні.
Люлі, синку, спи до ранку,
Ранок дасть тобі кубанку,
Сам поїдеш на коні
З сонечком при стремені.

В ЛІСІ Є ЗЕЛЕНА ХАТА

В лісі є зелена хата,
Там послули ведмежата,
А найменший — вереда,
Сивій мамі набрида.
Каже: — Я не хочу спати,
Утечу вночі із хати,
Коли меду не даси,
Рибн, сала, ковбаси!
— Люлі-люлі, треба спати,—
Над синком шепоче мати,—
Як заснеш — тобі усе
Сон в кошівці принесе.

ДОБРИЙ ВЕЧІР

Вечір тихий, добрий,
Вечір-побігайчик,
Забіжить, засвітить
Золотий каганчик,
Щоб цікаву книжку
Почитала мати.
Ніч каганчик гасить,
Укладає спати.

НАША ЗАЛІЗНИЦЯ **(1949—1950)**

ШЛЯХИ ВІТЧИЗНИ

Погляньте на карту Вітчизни—
Безмежна Радянська земля.
Тайга і памірські крутизни,
Кубанські, херсонські поля.
Ти їх не об'їдеш ніколи
На добрім, гарячім коні,
Тому за усі видноколи
Прослались дороги стальні.
Мов сіль, покривають країну,—
Ідуть в Білорусь, у Литву,
З Алтаю летять на Україну,
Із Києва мчать у Москву.
І наша мала залізниця
У справжню дорогу стальну
Вілється, як струмінь з криниці—
В дніпрову й морську глибину.

НАША ЗАЛІЗНИЦЯ

Наша залізниця—
Колія дзвінка—
Піонерам сниться,
В мандри заклика.
Машиніст, обходчик
Люблять нашу путь,
Дівчинка і хлопчик

На роботу йдуть.
Станція гукає
Голосом гудків.
Юність починає
Шлях трудівників.

МАШИНІСТ

По новій по дитячій дорозі
Йде Гриць на швидкім паровозі.
Він гудочком гукає: — Ту-ту,
Я іду, я лечу по мосту!—
Он і станція — перша в дорозі.
Йде Гриць на швидкім паровозі.
В нього батько — старий машиніст.
Гриць іще невеликий на зріст,
Але буде він швидко рости,
Буде справжні водить поїзди.
По сталевім дзвінкім полотні
Полетять трудові його дні.
Він машину свою парову
Поведе з України в Москву.
І Москва привітає його,
Наче рідного сина свого.

КОЧЕГАР

Щоб палав у топці жар—
Є Павлуша — кочегар,—
Хлопець дужий та гнучкий,
До роботи беручий.
Він вугілля підкидає,
За водою доглядає,
Відкриває піддувало,

Щоб повітря піддавало.
Не ударить в поршень пара,
Як не буде кочегара.
Все він робить точно в строк—
Без Павлуші ні на крок.

НАЧАЛЬНИК СТАНЦІЇ

Наша станція барвиста
Завжди прибрана і чиста.
Сам начальник станції
Посадив акації.
На пероні він і в залі,
На путях і у вокзалі
Все помітить бистрим оком,
Хоч загляне й ненароком.
Добре знає хлопець справу—
Добра йде про нього слава.

СТАРШИЙ ЧЕРГОВИЙ

Черговий по станції,
Білобровко наш,
Випише квитанції,
Зваживши вантаж.
Видавши наряди,
Скаже: —В добру путь!—
І тоді бригади
На роботу йдуть.
Черговий, як завжди,
Відправляє поїзди.
— В добру путь!
В добру путь!—
Срібні рейки гудуть.

ДИСПЕТЧЕР

Найсерйозніша робота
У диспетчера Федота.
По селектору говорять
З ним усі пости,
Де стоять
І де проходять
Різні поїзди.
Щоб за графіком незмінно
Був повсюди рух,
Він працює на «відмінно»,
Весь — увага, слух.

МАСТИЛЬНИК

Я мастильницю свою,
Наче зброю у бою,
Доглядаю, заряджаю,
Коли поїзд виряджаю,
Всі підшипники мащу.
Без мастила не пущу
Ні платформи, ні вагона
До нового перегону.
Можна букси попалити,
Коли масла не підлити.
І мастильника повсюди
Поважають добрі люди.

ОБХІДНИК

Обхідник Троша—
Хлопець хороший,
Круглий відмінник,

Поет і мрійник.
Іде по шпалах,
Пилком припалих,—
Все помічає:
Де не стачає
Скріпки чи планки,—
Заносить в бланки,
Та й у бригаду,—
Щоб все до ладу.
Завжди у Троші
Путі хороші,
Бо сам хороший
Обхідник Троша.

ПРОВІДНИЦЯ

Катя — провідниця.
У вагоні чисто,
На столах водиця;
Писана барвисто
Скатертину біла,
Чайник золотиться...
Катя знає діло—
Є чим похвалиться.

СТРІЛОЧНИК

Стрілочник Онисько,
Коли поїзд близько,
Відкриває споро
Йому семафора,
За єдину хвильку
Переводить стрілку.

Потім стане біля будки
Й загуде у мідну дудку:
— Все в порядку—
Проїзди!—
І проходять поїзди,
Наші скорі поїзди.

КАСИРКА

У касирки Тасі
Є квитки у касі—
Білі, голубенькі,
Довгі та вузьенькі.
— Від станції Барвистої
До станції Любимої?—
Хутесенько випишує,
Нікого не затримує.
— Вам — у перший вагон,
Йдіть мерщій на перон.
А для песика Валька
Не купуйте квитка,
Якщо не кусається,
Нехай так катається.

ПАСАЖИРИ

Я, Оленка, — пасажирка,
Їду на гуляння.
Два квитки дала касирка:
І мені, і Сані.
Ми поїдемо у сад
Гратися, співати.
У піснях Країну Рад
Будем прославляти.

КАЗКИ

(1947 — 1977)

ЧОТИРИ ВІТРИ

Наша Оля по сніжку
Біга в білім кожушку.
І не визнаєш, де сніжок,
А де білий кожушок.
Кожушок—
Немов пушина,
Мов сніжина,
Порошина.
А у баби кожушина—
Чорний комір висне з пліч,
Наче
Ніч,
Темна ніч.
Баба каже: — Геть на піч!
Житом ніженьки потри,
Бо вітри,
Вітри,
Вітри
Вилітають із нори,
Заберуть тебе в мішок,
Знімуть білий кожушок,
Кинуть в полі на сніжок.
І холодна, і сира
Замете тебе кура.
Ну, пора,
Пора,
Пора!
Геть до хати із двора.

Оля кинулась до хати,
Там її зустріла мати,
Обтрусила, обігріла,
Теплим чаєм напоїла,
З медом пряників дала.
Тут і баба підійшла,
Підійшла і почала:
— Ти мала,
Мала,
Мала!
Чом обідати не йшла?
Завдала мені тривоги,
Застудила руки й ноги,
Знов у валянках вода.
Ой біда,
Біда,
Біда!
Глянь: на шибці — борода!
То Найстарший Вітровій,
Сніговій,
Буревій,
У накидці вихровій
Вже давно гаса по полю,
Хоче вкрасти нашу Олю.
Ти лягай,
Лягай,
Лягай!
Знов у двір не вибігай.—
Оля кинулась до ліжка,
Мати їй накрила ніжки,
Побажала щастя й долі.
Оля спить...

І сниться Олі,
Що Найстарший Вітровій,
Сніговій,

Буревій,
У накидці вихровій
Зупинився коло хати,
Став кричати,
Вимагати,
Щоб пустили Олю з хати.
Баба каже: — Не пушу!
Мати каже: — Закричу!
Вітер каже: — Як наляжу,
Вікна, двері потовчу.
Вікна, двері потовчу,
Вашу Олю підхвачу,
Закручу,
Поволочу
По левадах та по полю
Вашу Олю,
Олю,
Олю,
Щоб узнала нашу волю,
Буйну волю вітрову,
Грізну силу вихрову!—
Мати вітра не пускає.
Вітер вікна витискає,
Підіймає Олю вгору
І несе на білу гору,
Де живе його сестра,
Снігокрутниця кура.
А кура
Кричить: — Ура!
Я стара,
Стара,
Стара!
В мене сива голова,
Кров у мене снігова,
Руки в мене крижані—
Дайте Оленьку мені!—

Закрутила бідну Олю,
Заморозила до болю.
Все несе,
Несе,
Несе
За дорогу, за шосе,
За городи, за підмети
І штовхає у замети.
Оля кличе,
Оля плаче,
Та ніхто її не бачить,
І не бачить,
І не чує,
І з біди не порятує.

Раптом чує... хтось рукою,
Ще й тепленькою такою,
Обіймає,
Пригортає,
Тихим голосом питає:
— Ой мала,
Мала,
Мала,
Що ти хочеш?
— Я? Тепла! —
Оля враз відповіла.
Спалахнуло в полі світло,
Все засяяло,
Розквітло.
Трави, проліски навкруг,
Лютих вже не чути хуг.
— Хто ти будеш, друже мій?
— Я — Весняний Вітровій!
Я лечу,
Лечу,
Лечу,

Дам і сонця, і дощу.
Все я дам тобі, мала.
Що ти хочеш?
— Я? Тепла! —
Оля знов відповіла.—
Ну, іще,
Іще,
Іще
Хай жаркіше припече! —
Сонце гріє,
Пригріває,
Вітер віє,
Повіває,
Теплий вітер
Суховій
Пилом горнеться до вій,
Наганяє люту спеку.
А іти іще далеко.
Оля вибилась із сил.
Всюди пил,
Пил,
Пил.
Оля каже: — Дайте пити!
Я не можу більше жити.
Хоч краплиночку прошу...—
І схилилась на межу.
Згодом чує — хтось гукає,
За плече її торкає.
Каже: — Я допоможу!
Я біжу,
Біжу,
Біжу,
Сонцю шлях загороджу!

Налетіли сизі хмари,
Грому гримнули удари.

Почалася літня злива.
Оля, рада і щаслива,
Запитала: — Хто ти є,
Добре щастячко мое?
— Я є Літній Вітровій,
Лину в хмарі грозовій.
Всім, хто просить
І не просить,
Поливаю жито, просо,
Все оновлюю дощем! —
Оля крикнула: — Іще!
Ну, іще,
Іще,
Іще
Хай водиця потече,
Щоб обмитись,
Освіжитись,
Щоб награтись,
Накупатись!

Оля бовтається в ставі,
У веселчиній заграві,
Під вечірнім промінцем
Зашарілася лицем.
За купанням зголодніла.
Каже: — Я давно не їла.
Дайте їсти,
Їсти,
Їсти,
Хоч на мить до столу сісти.
— Я, Осінній Вітровій,
Йду по стежці золотій.
Дам я спілого ренклоду,
Дам я грушу бергамоту.
Зашумів осінній вітер,
Мокре личко Олі вітер.

Як війне сюди-туди —
Всюди падають плоди
У краплинчках роси.
— Ой труси,
Труси,
Труси!
Всі дерева обтруси! —
Тільки й чути Олю раду.
В неї повно винограду,
І ренклоди, й бергамоти
В ніжнім сяйві позолоти.
Вітер трусить, не вгаває,
Із дерев плоди зриває,
Потім листя полетіло.
Оля дивиться несміло,
Хоче крикнути: — Не вій,
Мій Осінній Вітровій!

Але вітер віє,
Віє —
Вже повсюди сніг біліє,
А із снігу йде кура.
— Я стара,—
Кричить,—
Стара!
В мене сива голова,
Кров у мене снігова,
Руки в мене крижані —
Дайте Оленьку мені!

Оля кинулась тікати,
Та спіткнулась коло хати
Й пробудилася вона...
А за вікнами — весна.

КАЗКА ПРО СУХОВІЯ

У дрімотної Природи
На рівнині степовій
В час великої негоди
Народився Суховій.

Дощ хотів його обмити.
Той як крикне: — Відійди!
У пилу я хочу жити,
Без роси і без води.

Не люблю я рік і моря,
Хмар, туманів не терплю.
Я народжений для горя —
Все висушую, палю.

Дощ промовив: — Слухай, брате,
Я втоплю тебе за мить!
Буря крикнула: — Скарати!
Грім гукнув: — Убить! Убить!

І на бій з Дощем і Громом
Вийшов лютий Суховій.
Над курним його шоломом
Жарко краплі дощовій.

Пара вихриться стовпами,
Пилу горнеться сувій,
Де проходить над степами
Непоборний Суховій.

Він танцює, він регоче,
Над посівами летить,

Засипає пилом очі,
Жовтим листям шелестить.

Вже посохло зовсім жито,
І пов'яли чагарі.
Люди кажуть: — Що робити
О такій лихій порі?

Ні зерна, ні картоплини.
А степи горять вогнем.
Гине труд, надія гине
Рік за роком, день за днем.

Люди стали утікати
У незнану далину.
Повалились бідні хати
Між кущами полину.

Там скотина не пасеться,
Не дзвенять коса і серп.
З давніх пір той край зовється
Суховіїв Мертвий Степ.

Там Посуха ніч і днину
Спить в постелі пуховій,
Бо її лише єдину
Любить лютий Суховій.

Він гасає голим полем,
Повен хвастоців страшних:
— Ми, Посухо, поневолим,
Ми поборемо усіх!

Дош не буде лити воду,
Грім затихне назавжди.
Ми спустошимо Природу,
Заметем людські сліди!

І в засушеній пустелі,
У рівнині степовій,
На запиленій постелі
Ліг спочити Суховій.

Лиш закрив гарячі очі
І спустив жарке крило —
Аж почулось: хтось регоче,
Хвіст водою облило.

Стало вогко під боками,
Ніби випала роса.
Між сухими будяками
Тонко дзенькнула коса.

— Дивний сон мені приснився,
Мовив лютий Суховій.
Він підскочив, пробудився
І підняв лахміття вії.

Перед ним стояв щасливий
Майський Дощик молодий.
На полях змивала злива
Пил навіяний рудий.

Суховій увесь затрясся:
— Звідки ти прийшло, маля?
Поки ціле — забирайся,
Тут моя, моя земля!

— Не боюсь тебе, вітрило,
Бо не ті тепер часи.—
Суховій розправив крила,
Обважнілі від роси.

— Не боїшся? Лиш розправлю
Крила — враз тебе спалю!

Геть забратися заставлю!
Стати парою звелю!

Дош ступнув назад півкроку.
Суховій за ним услід.
Перебіг через толоку,
Бачить річку — він убрід.

Обмочився по коліна,
Обросив одне крило.
В нього з рота сіра піна,
Спину потом пройняло.

Суховій біжить по полю —
На путі високий ліс.
Він ударився до болю,
Ледве ліс той переліз.

А за лісом, наче повінь,
Пшениці стоять густі.
В сизу хвилю місяць повен
Кида весла золоті.

— Гей, Посухо, стань до діла,
Засуши ліси, поля!
Щоби знову закуріла
Жаром пройнята земля.

— Я відсиріла, мій друже,
Рук і ніг не підійму.
Важко дуже, вогко дуже,
Голова моя в диму.

Умираю! Ніде жити.
Ой, прощай, прощай навік.
Вже крізь мене буйне жито
П'є землі солодкий сік.

— Ах ти, ледарко сонлива! —
Злісно крикнув Суховій.—
Хай тебе утопить злива
В першій краплі дощовій.

Я ж не здамся, не скорюся,
Заглушу усе живе!
Лиш подму, розправлю вуса —
Пил, як море, попливе!

Суховій біжить по полю,
Заплітається в траві.
Він кляне жорстоку долю,
Пада в смуги лісові.

— Та звідкіль вони взялися,
Ці ліси і ці бори?
Це пахуче вогке листя,
Буйні верби, явори?

Хто створив оці запруди —
Бурі, грози чи громи?
— Це створили вільні люди,
Це усе створили ми.—

Радо мовили дівчата,
Піонери, школярі,
Що прийшли поля квітчати
Зелен-зіллям на зорі.

— Ми! — гукнули трактористи.
— Ми! — сказали рільники,
Комсомольці, комуністи,
Агрономи, лісники!

Суховій промовив тихо:
— Ет... нові слова пішли...

Чув я «голод», «злидні», «лихо»,
Чув я «господи, пошли».

— Вже давно тих слів не чути,—
Дружно крикнули діди,—
І тебе пора забути.
Геть з дороги, відійди!

— Не піду! Вернеться сила —
Загудуть сухі вітри! —
Та його опалі крила
Приорали трактори.

Там тепер сади квітують,
Наливаються жита,
Там колгоспники будують
Світле, радісне життя.

1947

СПІР

Їхали в машині
Саджанці малі
Шляхом по долині,
По сирій землі.

Їхали дубочки,
Золоті липки,
Рівні ясеночки,
Пишні ялинки.

В рідний край летіли
Дружні журавлі,
Крикнути хотіли:
— Здрастуйте, малі!

Та легка хмарина
Вкрила журавлів.
Їхала машина
В даль серед полів.

І сказали тихо
Золоті липки:
— Нам не знати лиха
В суглинках липких.

Уквітчаєм поле
В квіти медяні.
Нас обів'ють бджоли
У липневі дні.

— Годі! — закричали
Рівні ясенки.—

Краще б помовчали,
Немічні липки.

Будуть вас ламати,
Будуть лико драть.
Дерево — мов з вати:
Липа, що й казати.

А із нас обіддя
Гнуть колісники,
Хвалять в лихоліття
Знатні візники.

Мов стальна пружина —
Дерево із нас.—
Підвелась ялина,—
Каже: — В добрий час.

І обіддя, й лико,
Й медяна роса —
Щастя не велике.
А моя краса

Сніжною зимою
Людам дорога.
Ідуть в бір за мною,
Хоч яка пурга.

Золотом квітчають
В новорічні дні,
І мені співають
Радісні пісні.

Значить, я миліша
Людам від усіх...—
Обірвалась тиша —
І пронісся сміх.

То сміялись горді
Молоді дубки
І кричали: — Годі
Слухати байки!

Лиш дуби могутні,
Мов богатирі,
В славі незабутні,
В шані і добрі.

Ми живем століття,
Кров у нас густа.
Наше буйне віття
Хмари заміта.

З нас бики і палі
Ставлять під мости.
Ми ведем у далі
Рейки і дроти!..

Молода вербиця
Мовила дубкам,
Ясенам, ялицям,
Золотим липкам:

— Всім вам, любі діти,
Раді на полях,
Закривайте літом
Суховіям шлях.

Взимку сніжні гори
Стануть коло вас.
Зашумлять простори
У весняний час.

Тож не треба сварки,
Саджанці малі,

Хай ліси і парки
Квітнуть на землі.

Хай посух не буде,
Не курить рілля.
Хай на повні груди
Дихає земля!

1949

ЦАП-ЗАБІЯКА

Жив над річкою Залий
Не старий і не малий
Цап — упертий забіяка.
Був такий страшний вояка —
З ким не стрінеться — поб'ється.
Хай хоч кров із нього ллється
Чи тріщать лобина, ріжки —
Не відступиться пітрішки.
Бився цап з бичком два рази,
Аж тріщали перелази.
Тричі бився із Рябком,
Навіть з тихим гусаком.
Залякав усіх в окрузі.
І його колишні друзі
Не ходили на Залий,
Де блукав цапина злий.
— Цур тобі, — усі казали, —
Що ми, клопоту не мали —
Затівати бій дурний! —
Не знайшовши з ким побитись,
Цап до річки йде напитись.
Тихо горнеться ріка,
Не глибока й не мілка,
Чиста, наче із кришталю.
Скочив цап на трухлу палю
І побачив під водою
Із рогами, бородою
Звіра сірого, малого,
Набундюченого, злого.
— Ой, яка ж гидка тварина! —
Закричав лихий цапина.
Цап об палю б'є ногами,

Націляється рогами.
Йі той звірюка під водою
Крутить злісно бородою
І об палю б'є ногами,
Націляється рогами,
Аж трясеться — битись хоче.
Цап із палі як зіскоче,
Щоб уцілить в перенісся.
Тільки шум води пронісся...
І тепер бички, телята,
Цуценята і качата
Ходять вільно на Залий,
Де блукав цапина злий.

1951

ЛІСОВИЙ ГОМІН

Я була у лісі —
Все говорить там.
Ліска мовить:
— Прісю,
Йди горішок дам.—
Нагинає гілки ріг
І дає мені горіх,
Ще й сміється:
— Так з'їси?
Ні, спочатку розкуси.—
Я кусала той горіх,
Але він твердий, на гріх.
А з густої гілочки
Вилізло дві білочки.
Кажуть:
— Дай-но допоможем,—
Ми кусать горіхи можем.—
Я горішка не даю,
Молоточком розіб'ю,
Як вернусь до себе в дім,—
І сама його із'їм.

Підійшла до Дуба —
Листя шелестить,
Мов шепоче:
— Люба,
Зупинись на мить.—
Дуб говорить:
— Дочко,
Дам я жолуді,
Виростуть дубочки
В тебе молоді.

Будеш бавитися ними,
Будеш гратися,
Під галузками рясними
Укриватися.
Та, дивись, не урони,
Бо украдуть кабани.—
Ні, я жолудь збережу,
Коло хати посаджу.

Квітка біла-біла
Каже:
— Йди сюди.—
Бджілка в ній сиділа,
Я і пожаліла:
— Ну, сиди, сиди.—
Бджілка підхопилась
З росних пелюсток:
— За твою прихильність
Принесу медок.
А зимою вдома
Ти його з'їси,
Запахтять у ньому
Луки і ліси,
В ньому заіскриться
Сонце золоте.
— Глянь, моя сестриця,
Он бузок цвіте,
А за ним шипшина —
В барвах пелюсток.—
І летить бджолина
Далі по медок.

Гриб навстріч з'явився
В шапці у вушанці.
Каже: — Я родився
Лиш сьогодні вранці.

До обіду, бач, підріс
І тепер дрімаю.
Я такий — на цілий ліс,
Більшого немає.—
Підняла його —
Важкий,
На плече поклала.
Гриб туркоче:
— Я такий,—
На жаровню сала —
І вечеря буде ласа,
Краща каші,
Ліпша м'яса!

Я лягла в травиці,
А вона шепоче:
— У мені тут спиться,
Як у тиші ночі.
Буду колисати —
Люленьки-люлі,
Казочки казати,
Листям накривати
Ніженьки малі.
Спи собі в теплі,
Люленьки-люлі.—
Очі лиш закрила,
Як одразу ліс
Взяв мене на крила
І поніс, поніс
У далекі землі,
Де живуть казки.
Там сніжинки теплі
Криють галузки,
І заходять в хати
Смілі ведмедята
То з грушками,

То з грибками,
То з суницями,
То із срібними квітками
І жар-птицями.
Так би я проспала,
Мабуть, до зорі,
Але тут напали
Мухи, комарі:
— Жиж та жиж,
Чого ти спиш,
Чом додому не спішиш?
Тато жде,
Матуся жде:
«Де це наша доня, де?»
А бабуся ронить сльози:
«Наступають бурі-грози,
Треба швидше йти до лісу,
Рятувати нашу Прісю».

Прилетіла я до ганку,
Все розсипала в ліску,
Від Гриба саму вушанку
Принесла на кіснику.
Шепотів над вушком Гриб:
— Я хороший,
Я прилип.

1952

ЛІСОВА КАЗКА

Із нагоди Новоріччя,
Перемігши лють і страх,
По байраках, межиріччях,
По гаях та по борах
Припинили сварку звірі.
Навіть грізні хижаки,
Порішили жити в мирі,
Стали в коло залюбки.
Тхір з Козулею у парі,
Сарна з диким Кабаном,
Лиска жмуриць очі карі,
Все жартує з Бараном.
Ніжна Білочка-вертушка
Пригортає Іжака,
Поколола ніжки, вушка,
Та з обіймів не пуска.
З Борсуком стара Зайчиха
Радо кинулась в танець.
Ніч стояла тиха, тиха —
Не шелесне вітерець.
Сяли зорі, наче свічі,
На святковім Новоріччі.

Від лісного із хати
Вийшов Кіт — старий Воркіт
На галявці погуляти,
Простудить запічний піт.
Подивився: що за диво?
Між дубами у ярку
Ходять звірі косо, криво
В дивовижному танку.
Кіт Рябка покликав з ятки,

Каже: — Мир!
— Як мир, — так мир. —
Узялись ладком за лапки,
Капелюхи набакир,
І пішли.
— Привіт вам, друзі, —
Мовив Кіт — старий Воркіт, —
Ні у полі, ні на лузі
За чимало довгих літ
При годині чи негоді
І не чув такого я,
Щоб жили ви всі у згоді,
Наче здружена сім'я. —
Звірі колом скік та скік:
— Ми стрічаєм Новий рік. —
— Зупиніться на хвилину, —
Каже Кіт, — які чудні!
Ви ж забули про ялину
Та прикраси чарівні.
Про цукерки, про горіхи,
Про смачні медяники,
Про пісні лункі, про втіхи,
Про букети і вінки.
Так стрічати Новоріччя —
Курям, знаєте, на сміх.
Я сім літ живу за піччю,
Бачив стільки різних втіх,
Що й за день не розповісти.
За роботу ж, молодці!
Хто місити з маком тісто,
Хто варити холодці,
Хто на поле, хто на тік,
Аж до річки, на той бік!

Вмить Кабан струнку ялинку
З корнем вирив, приволік

На засніжену долинку,
Де стрічати Новий рік.
Білка винесла горіхи,
Кріт усі позолотив.
Вовни білої два міхи
Сам Баран перекрутив
І розвішав на ялині
Срібним дощиком нитки.
З-під пеньків у драговині
Заець вигріб світляки.
По гілках пройшовся двічі,
І засяли гілочки,
Як у нас на Новоріччі
Сяють лампочки й свічки.
Наш Рябко приніс варення,
Меду миску і муки;
Він такого був учення:
Все тягни, коли з руки.
Їжачок грушки підсніжні
На голках своїх приніс.
Всі ходили добрі, ніжні
І зворушені до сліз.

Все готове, всі у зборі,
Можна сісти до стола.
На ялинці сяють зорі,
Сарна пиво розлила.
Кіт промовив:
— З Новим роком!
З новим щастям, земляки! —
І пройшовсь поважним кроком,
Всіх потиснув за лапки.
— Іжте, пийте, любі гості,
Хай у дружбі лине рік! —
В кухлях, зведених при тості,
Шумували пиво й сік.

Звірі лагідні, статечні
Говорили від душі.
І слова були сердечні,
Солоденькі, мов книші.
Пес говорить до Овечки:
— Може, хочете сальця?
Може, гусяче сердечко?
— Ні,— спасибі, я — січня.

Білка щедро Іжакові
Всі горіхи віддала.
А Воркіт казав Рябкові:
— Ніч зимова не мала.
Не спіши поїсти зразу
Всі ковбаси, піріжки.—
Сам же нишком для запасу
Пхав у торбу пампушки.
Та цього не помічали...
Раді гості за столом
Всіх сердечно величали,
Били кожному чолом.
Час духмяним соком тік
У Новий щасливий рік.

В цю годину Вовк проснувся,
Розгорнув сирий барліг,
Двічі тяжко повернувся,
Та заснуть уже не міг.
Злий вилазить із барлогу:
— Хто кричить в моїм бору?
Я скручу вам шиї, роги,
Я вам боки обдеру!
— Ми стрічаєм Новоріччя,—
Кажуть звірі,— мирні ми.—
Вовк летить, лама паліччя,
Крешуть очі із пільми.

Він регоче хижо, злісно:
— Я про дружбу не чував!
Йдїть звідсїль поки не пізно,
І моїх не їжте страв.
— Як твоїх?! — гукнули звірі.
— Що в бору — усе моє.
Бач, сидять в моїй квартирі,
Й кожен клопїт завдає.
Той слїди в снїгу потопче,
Той горланить уночі! —
Лиска тихо: — Любий Вовче,
Сядь мїж нами, не кричи.
Ми дамо шматки найкращї,
Найсолодшого пиття.—
Але Вовк: — Та я — нїзащо!
Ви для мене — що смїття!
Геть непрошена дрїбнота!
— Сам ти геть! — Рябко ревнув.—
Вовк до нього — пїна з рога,
Зозла стїл перевернув...
— Ой, рятуйте! — кличуть звірі,—
Вовк усїм вкоротить вік! —
Ллеться крївця на подвір'ї,
Де стрїчали Новий рїк.

По натоптанїй стежинї
Із подвір'я Лісника
Дїд Левада в кожушинї
Тихо йшов до сосника.
З ним онука Лісовичка
В кожушку, мов із пушку,
Підїйнявши рукавички,
Танцювала по снїжку.
Раз за разом скїк та скїк:
— Дїду, скоро Новий рїк?
— Почекай, не дуже скоро.

Лиш недавно впала ніч.
Ми ялинку візьмем з бору,
Спалахне багато свіч.
Гості зійдуться до хати,
В кухлях мед заграє, сік,
У Москві проб'ють куранти,
Ось тоді і прийде Рік.

Раптом чує дід: — Рятуйте!
Нас погубить лютий Вовк! —
Дід рушницю скинув круто
Та набоя — під курок.
— Гей, провчу тебе, Вовчино,
Ти й у мене з'їв теля.—
Гримнув постріл для почину,
Дід удруге націля.
Вовк опалений метнувся
Та й побіг у темний бір.
Дід поважно усміхнувся
І ступив на світлий двір.
Звірі кинулись до нього,
Обступили, коли став.
Славлять друга дорогого,
Що од вовка врятував.
Кажуть: — Дівчинко, дивись,
Скільки світла на ялинці,
Мов під сонцем сяє вись
У сріблястій павутинці.
Ти бери собі ялинку
У казковому вбранні,
Хай освітлюють хатинку
Наші вогники ясні.
Хай негаснуче зоріє
Дивне сяйво на гілках,
Хай збуваються всі мрії
У нових твоїх роках.

Ось ялиночку забрали
І до хати принесли.
Ще рясніше завітчали,
Порозставили столи.
Ваблять око страви різні,
Пиво, мед, солодкий сік.
Любі гості, ранні й пізні,
Лісові звірята різні,
Йдіть стрічати Новий рік!

1952

НЕХО-НЕГО

Ходить Ранок за вікном
Із великим казаном,
А у тому казані
Каша вариться на дні.
Не рідка і не густа —
Каша дивна, не проста,
Не із гречки, не з пшона,
А солодка, медяна.
В ній киплять горіхи, вишні,
Вергуни, ватрушки пишні,
В шоколаді ескімо
В губи проситься само.
Мати вибігла із хати,
Стала кликати, гукати:
— Ой ти, Ранку Золотий,
Синьоокий, молодий,
Залиши нам казанок,
Хай поснідає синок.—
Усміхнувся Світлий Ранок,
Голубий прослав серпанок
Із подвір'я аж у сад.
Каже:
— Я залишить рад.
Як же звать синка твого?
— Звать його
Нехо-Него...
— А, це той синок, що зранку
Відсуває гречку, манку,
Що не їв капусти зроду
І не любить свіжу воду,

Все кричить: «Нехо... Него...»
Не люблю синка твого.
До обіду хай чекає,
Я до інших завітаю.—
Так промовив Світлий Ранок
І мерщій на ближній ганок —
Пригощать Юрка й Наташу,
Що їдять гречану кашу.

Ходить по оселях День
В Лунах радісних пісень.
Він скликає на обід
Свій робочий, славний рід.
Під пахвою в нього горщик,
У горшку парує борщик,
Не рідкий і не густий,
Борщик дивний, не простий.
Там киплять коржі пшеничні,
Груші, яблука і вишні,
Низка бубликів цукрових,
Десять персиків здорових,
І з малиною пломбір —
Дух іде на цілий двір.
Мати вибігла із хати,
Стала кликати, гукати:
— День погожий і привітний,
Хоче їсти син мій рідний.
Залиши нам дивний горщик,
Хай попробує твій борщик.—
День негайно зупинився,
Низько мамі поклонився:
— Як же звать синка твого?
— Звать його
Нехо-Него.
— А, це той малий ледащо,

Котрий хліб не їсть нізашо,
Що кричить: «Нехо... Него...»
Не люблю синка твого.
Він не їсть борщу і каші,
Ні картоплі, ані кваші,
Ні густого кулешу.
Я до інших поспішу.

Ходить Вечір по дорозі
І на кожному порозі
Зупиняється на мить.
В кухлі юшечка кипить,
Не рідка і не густа —
Юшка дивна не проста.
В ній не риба, а варення,
Із помадкою печення,
Молодий солодкий квас,
Золотавий ананас,
Карамелька, мармелад,
Соковитий виноград.
Мати знов біжить із хати
Вечір кликати, гукати.
Зупинився Тихий Вечір
І почав привітні речі:
— Як ім'я синка твого?
— Звуть його
Нехо-Него.—
Вечір каже:
— І не жди.
Не зайду до вереди.
Він за стіл не вміє сісти,
Дерунів не хоче їсти,
Помідорів, огірків
І печених буряків.
Понесу я дивну юшку

До Івася, до Павлушки,
Ті їдять, що подадуть,
Я до них вже знаю путь,—
Так їй Вечір відповів
І п'тьмою шлях замів.

І сидить Нехо-Него
Проти ліжечка свого.
Він у двір не вибігав,
Гай садить не помагав,
Як його маленькі друзі,
Що саджали верби в лузі,
Поливали помідори,
Попалили листя гори,
Щоб торішні шкідники
Не псували яблуньки.
Вереда сидів, нудився,
Все на День і Вечір злився,
Що поласувать йому
Не давали одному.
Ніч заглянула в вікно,
Вереда не їв давно.
Із очей у хлопця — дощ.
Він бере холодний борщ,
Картоплину, хліба скибу
І суху солону рибу.
Трохи зморщивсь і жує
Все, що їсти в хаті є.
Ніч питає:
— Ти чого? —
І сказав Нехо-Него:
— Я голодний, їсти хочу.
Всім лиш голову морочу,
І мене тут одного
Здавна звать Нехо-Него.

Ніс чудесну кашу Ранок,
Та побіг на інший ганок.
День борщу свого не дав,
Вечір юшку заховав
Тим, що я — Нехо-Него.
Не люблю ім'я цього.
Буду їсти борщ і кашу,
Картопляники і квашу,
Сирівець із огірком —
Хай зовуть мене Федьком.

1953

ГУЛИВА ГОРА

(Д А В Н Я К А З К А)

Полтавський шлях накочений
По Гуливій Горі,
У бур'янах обочини,
А далі — чагарі.

За ними ліс Пушкарщини,
Монашенські ліси.
Дуби, бори і хащини
Казкової краси.

Багато там родилося
Легенд і небилиць.
Вони з гори струмилися,
Як води із криниць.

Казки текли над Ворсклою
По гривах лепехи,
Над тирсою пожовклою,
Де гралась пастухи,

Де в ямі жолоб тесаний
З водою наче лід,
Де сірий камінь скресаний
Ногами довгих літ.

На брилі тій, пригадую,—
Я був ще пастушком,—
Дідок, що звався Лядою,
Сидів із батіжком.

Тютюн він нюхав повагом,
Казав: — Оцей бере...—
Питав: — Що, дітки, нового?
Бо в мене все старе.

А ми: — Старе розкажуйте!

— Та що ж я розповім?..

Ану, малі, показуйте,

З якого боку грім?

— З-за Довжику, з-за Високу,—

Гукнули всі ураз.—

Ми бачили там блискавку!

— Отож і в добрий час.

Казали, як над Довжиком

Надвечір грім гуде —

То Гулий з гострим ножником

На Гуливу іде.

— Про що ви, діду?..

— Слухайте.

Щось наче холодить.

Багаттячко роздмухайте.--

І полум'я за мить

Зігріло руки зморщені

У давніх мозолях.

— Оце понад Блазорщину

Іде Полтавський шлях,—

Почав дідусь, відкинувши

Від жару батіжок.—

А за лукою Кінаша,

Де звалений стіжок,

Була колись Ківшарщина —

Подвір'я і корчма,

Та це іще за панщини,

Давно її нема.

А то, дивіться, Гулива —

Найвища тут гора.

Чому так зветься — чули ви? —
Гішторія стара.

Там Гулий жив.
Саженого
Був росту той козак.
Ведмеда міг страшеного
Звалить його кулак.

І родом не з далеччини
Завзятий молодець,
Із Будів чи з Чернеччини,
А може, із Грунець.

Його сіяч-розбійничком
Повсюди звав народ.
Бувало, крикне півничком —
І віхтя пану в рот,

Щоб не кричав, не лаявся
Гладкий охтирський пан.
— Я бачу, ти запарився,
Ану, скидай жупан!

Давай, пихатий, золото —
Нащо тобі сума?
Покошено і змолото
Для тебе задарма.

І виткано, і вишито
Усе без п'ятака.
Не мало кривці випито
Тобою з кріпака.

Давай, бо гострим ножиком
Чухну по животі! —
А потім прямо з кошика
Він сіяв золоті.

Де стежка чи обніжечок,
Там жменю і жбурне,
В кубелечко до діточок,
Де мати жито жне.

Закінчить жінка ділочку,
А од кубельця — слід.
Загляне: — Ой розбійничку,
Щоб жив ти стільки літ!

Чи йде кріпак на панщину.
І раптом — золотий.
А сам було немащене
Їв лицар молодий.

Ходив у світі порваній,
В старому сіряку,
Шаблюками поораний
Раз десять на віку.

Посічений, постріляний
Залізом і свинцем,
Але ніким не пійманий,
Не скручений ланцем.

Бувало, стража крадеться
Услід за ним весь день,
А він, немов провалиться
Крізь землю,— й нітелень

Як вийде з лісу-терника
Понура солдатня,
Дивись, у офіцерика
Немає вже коня.

Та що коня!
І чоботи,
І сріблений мундир,

І все казенне золото
Пішло, немов у вир.

А ніччю понад селами
Йде злива грошова.
З дівчатами веселими
Розбійничок співа.

В Чернеччині під ятами,
В Журавнім край галяв
Здавались будні святами,
Як Гулий там гуляв.

І мірялися силою
З ним добрі парубки.
Він зломить та й помилує
— Ви ж — друзі, бідаки.

Мій батько закатований,
І мати у труні,
А старший брат, закований,
В сибірській стороні.

Лиш я утік од виродків —
Від підпанків, панів,
Плюю на їхні вироки
Й тенета з кайданів.

Гуляє Гулий горами,
Долинами гуля,
Де царськими поборами
Задушена земля.

Не можуть хлопця злапати,
Зломити у бою,
На слід його натрапити
Ні в полі, ні в гаю.

Тоді пани розлючені
На хитрощі пішли:
Три жебраки замучені,
Узуті в постоли,

Спинились у шинкарочки,
В корчмі на Ківшарі,
Де Гулий сів за чарочку
О північній порі.

То ж не старці знедолені
Були, а шпигуни.
У них пістолі сховані
І повні гамани.

Але стрілять не велено,
Не рушить тишину.
Тихенько хлопцю в зéлене
Сипнули дурману.

Тоді один сокирою
Ударив по плечі,
А другий в груди гирею —
І кров у три ключі.

Шинкарка біля столика
Аж сліпне від плачу:
— За тебе я, соколику,
Сьогодні відплачу.

Зробивши діло бісове,
Убивці п'ють вино,
Вбрання наділи плисове,
Старе дрантя — в вікно.

Сидять, кричать: — Шинкарочко,
Заморського вина!

— Й заморське є, мосьпаночку,
Ось — випийте до дна!

Тоді таке случилось,
Що й чудом не назвеш.
Катюги повалилися...
Впилися, мо'? Еге ж!

Всі мертві...
А порубаний
Підвівся до стола.
— Це я тобі, улюблений,
Жив-зіллячко дала,

А тим — ропи гадючої —
Їм жить на світі гріх.
Ще кров твоя текучая
Біжить через поріг,

Не можеш звести голову,
Поглянути на світ,
Важка вона, мов з олова,
Холодна, наче лід...

Ой лишенько, й кровиночки
Нема, нема в лиці!
Зажди одну хвилиночку.—
Та — лезом по руці

Себе.
І руку всічену —
На врубане плече,
І кров із серця дівчини
Клекоче гаряче,

У серденько розбійничка
По жилах потекла.

Зів'яла, мов билиночка,
Шинкарочка мала.

Ласкава, наче горлиця,
Шепоче: — Будь здоров,
Хай вік твій далі горнеться,
Мій сокіл чорнобров.

Ти звав мене «паняночка»,
Казав «скупа», «крута»,
Не знав, що я тут наймичка,
Безрідна сирота.

Всього і щастя-долечки,—
Як ти на Ківшарі,
Як танцювали полечку
До ранньої зорі.

Тобою милувалася,
Сказати ж не могла.—
Зітхнула, захиталася
І впала край стола.

Підвівся Гулий зраночку,
Пішов до себе в ліс
І мертвую шинкарочку
На Гуливу поніс,

Свою любов незнаную,
Що віддала всю кров,
Зціливши рану раною.
Така-то є любов!

Сховав розбійник милую
На гребені гори
І плакав над могилою
Не день, не два, не три.

Було це все, случилось
У давнії роки,
Відтоді й залишилися
В народі приказки.

Казали: як за Довжиком
Надвечір грім гуде,
То Гулий з гострим ножиком
На Гуливу іде.

Або коли потоками
З гори вода заб'є —
Знай, на горбі високому
То Гулий сльози лє.

Чи, як зненацька зірочка
Із неба упаде,—
Від сіяча-розбійничка
Червінця хтось знайде.

З тих пір і зветься Гулива
Найвища та гора.
Про це, либонь, не чули ви —
Гішторія стара.

1956

КАЗКА
ПРО СНІЖИНУ-КРАПЛИНУ

Із неба Сніжина
Додолу злетіла —
Маленька пушина,
Холодна і біла.

Їх дуже багато
Зимою злітає
На луки, на хати,
На поле безкрає.

Сніжина упала
У бір, під ялину,
І тихо проспала
Холодну годину.

Розтала весною,
Зійшла у ярочок,
В ту ж мить борозною
Побігла в струмочок.

У сонячну днину
Її, невеличку,
Знесло у долину,
А потім — у річку.

Сніжина-Краплина
Не знає роботи,
Години і днини
Летять без турботи

Так легко і просто
Текти, пропливати

Під плотом чи мостом,
Де піна — мов з вати.

— Чудні оті люди,
Не знають спокою,
Будують споруди
Якісь над рікою,

Скородять долини,
Викохують зілля,—
Сніжина-Краплина
Гадала з безділля.

І стала вона
Зупинятись потроху —
Висока стіна
Запрудила дорогу.

Злякалась Краплина,
Втікати хотіла,
А річка невпинна
Штовхає до діла.

— Не хочу, мала я!
Умру під водою,—
Краплина волає
До греблі твердої.

А гребля регоче:
— Така не сама ти,—
Он, бачиш, хлюпоче
Краплинок багато?

І справді, повсюди
Краплини, краплини
Штовхають у груди
Живої турбіни.

Зраділа маленька,
Стрибнула донизу,
Крутнулось швиденько
Важуче залізо.

І вибігла радо
Краплина в затоку
Під шум водопаду —
За греблю високу.

На березі — місто,
Будинки величні,
Горять променисто
Вогні електричні.

Зростають невпинно
Високі споруди.
І чує Краплина —
Їй дякують люди:

— Трудом допомгла ти
Поля оросити,
Канали копати,
Мотори крутити,

Вугілля довбати
І різати крицю,
Із білої вати
Наткати нам ситцю.

І пісня висока
Про неї котилась.
Краплина в осоках
На мить зупинилась.

— Була я малою,
Турботи не знала

І долею злою
Роботу вважала.

Тепер я дізналась,
Де щастя і слава.—
Краплина всміхалась
Ясна, золотава.

— Я знов у хмарині
Піду за вітрами,
Під віти ялині
Впаду між борами.

Прокинусь весною,
Зійду у ярочок
І знов борозною
Полину в струмочок.

У сонячну днину
Мене, невеличку,
Знесе у долину,
А потім у річку.

Додам я турбіні
Наснаги в роботі.
Не можна й краплині
Скорятись дрімоті.

Я хочу робити
По честі, по згоді,
Щоб знов заслужити
Подяку в народі.

1958

**КАЗКА ПРО НЕЗВИЧАЙНІ
ПОКУПКИ**

1

Я зайшов до магазину
Пальтечко купить для сина.
І питаю в продавця:
— Є пальто без комірця?
Бо звичайні комірці
Із кроля або вівці
Не затримуються в нас,—
Обриваються щораз.
Ще у синовій обнові
Поли бажано юхтові,
Бо у полах мій синок
Носить гравій і пісок.
А підкладку одежини
Треба тільки з брезентини:
За підкладкою синок
Носить пилку, молоток,
Ножик, ножиці, брусок;
Ще й з капрону мотузок,
Щоб нап'яти у дворі
І ходить по нім вгорі
Від горішини до хати —
Так, як ходять акробати.
На застіжки треба вшити
Й міцно дротом прикрутити
Із нарізкою гайки
Та залізні гапליки.—
Продавець відповідає:
— Пальтечок таких немає.
Взявся шити комбінат,
Та зламався автомат.

Я заходжу у зразковий,
У новий, двоповерховий,
У книжковий магазин
І кажу:
— У мене син —
Звуть його Малий Максим.
Він просив купити книжку
Не тонесеньку «малишку»,
А грубезну і здорову —
Півметрову чи метрову.
Бо малесенькі книжки
Розлітаються в кутки,
Залізають під дивани,
Під столи і чемодани
І на кухні грають в жмурки
Попід ліжком киці Мурки.
Треба книжку нам таку,
Щоб від сала й часнику
І не тхнула, й не бруднилась,
Щоб чорнилом не чорнилась.
Щоб варення із малини
І компоти із калини
Висихали без сліда,
Мов чистісінька вода.
Щоб не хлюпалась у ванні,
Щоб листки зростались драні,
Щоб не брав її терпуг,
Ні стамеска, ані струг.—
Продавщиця молода
Каже:
— Ой, мені біда!
Книг таких не видають
І ніде не продають.
Є книжки нові, цікаві,

У лакованій оправі.
В них малюнки кольорові,
А листочки паперові —
Із найкращого паперу,
Не з пластмаси, не з фанери,
Та й, на жаль, не із броні.
— Ні,— кажу,— не треба, ні!

III

Я заходжу в іграшковий,
Наче світлий край казковий,
Велелюдний магазин
І кажу:
— Малий мій син
Попросив купити трактор,
Кран, бульдозер, екскаватор.
Щоб усе — в одній машині
На такій тугій пружині,
Щоб заводилася раз
На безмежно довгий час.
І щоб швидко ту машину
Перетворювать в дрезину,
У літак і вертоліт,
У ракету й лунохід.—
Сивуватий продавець
Каже:
— Син ваш молодець.
Отакий у мене внук —
Всеумійко на сто рук.
Дома в нас — що не куток —
Повно різних іграшок.
А онучок-фантазер
Каже: — В пору НТР
Треба об'єднати трактор,
Кран, бульдозер, екскаватор,—

Щоб усе — в одній машині,
На такій тугій пружині,
Щоб заводилася раз
На безмежно довгий час.
І щоб швидко ту машину
Перетворюють в дрезину,
У літак і вертоліт,
У ракету й лунохід...

IV

Я подякував старому.
Повертаюся додому
Без пальта, без іграшок
Та загаданих книжок,
І зайшов до свого діда
Та й про все йому повідав.
— Не ходи речей шукати,
Все знайду я для хлоп'яти,—
Мовив дід.—
Візьми для сина —
Винахідника Максима —
Цей рубанок, молоток,
Пилку й дерева шматок.
Дам ще голку і нитки,
Трохи шмаття на латки.
Все, що зробить сам синок —
Чи відерце, чи совок,
Чи сорочку залатає,—
Не порве, не поламає.
Шануватиме Максим
Все, що є на нім і з ним.

1960

СПІВУЧИЙ КАМІНЬ

ОПОВІДЬ ПЕРША

Син ковалів, малий Славко,
Любив картоплю, молоко.
Любив помріяти в городі
Про те, яка земля насподі
І як її перевернути,
У глиbokості зазірнути,
Де самоцвітів сяють зорі,
І променисті, і прозорі,
Червоні, сині, золотаві.

А поміж них в найбільшій славі
Багряно-голубий топаз.
Про нього чув Славко не раз.
Хто самоцвіт отой дістане,
Той за моря і океани
Ясного дня чи серед ночі
Пливтимо скрізь, куди захоче.
Як чарівний дороговказ,
Вестимо всюди той топаз.

Славко химерну мав удачу:
Все, що наміре, те й побачить
І все те ніби стане дійсним.
І ось Земля ланцем залізним
Вже підперезана довкіл.
Славко ногами вперся в кіл
І повернув одверху днищем
Важучу Землю.

Вітер свище
Міжгір'ям чорним та глибоким,
І скрізь, куди не кинеш оком,

Зоріють різні самоцвіти:
Агати, кришталеві квіти.
А там, поміж гірських терас,
Лежить, мов яблуко, топаз.
Славко схопив його, сміється,
Притис долонями до серця,
Шепоче:

— Добрий талісмане,
Неси мене за океани.—
Це все в уяві, а насправді
Сидить хлопчина при леваді,
На картоплянім косогорі.

У мрії Слав пливе по морі
На стовітрильнім кораблі
До тої щасної землі,
Де всі роботи для людини
Швидкі виконують машини:
До хати носять воду, дрова...
А головне — пасуть корови.
Там пастушка не будить мати,
Аж досхочу дає поспати,
Бо на світанку із дворів
Зганяє в череду корів
Пастух — залізний прудконіг.
На все село його батіг
Худобу цвюхкає здаля.
Така за морем є земля.
Її в думках відкрив хлопчина.
На те була в нього причина.

Причина в тім, що ковальчук
На світі жив, немов без рук.
Хоч і були у Слава руки,
Та скільки з ними лиха, муки
Він зазнає щодня, щоночі,

Що і знести немає мочи.
Звичайні руки, як в людини
І сила є, і щохвилини
Він їх до болю розминає,
Тяжке каміння підіймає,
А як до діла — то ні-ні...
Невправні руки, мов дурні.

Відкрити треба корівник —
На дверях заціпка-гаплик
Не підіймається ніяк.
Слав поламає п'ять ломак,
На ліктях шкіру обдере,—
Гаплик нічого не бере,
Немов приріс він до петлі.
Вже череда у всім селі
На вигін зібрана, а Слав
На поміч матінку гукав,
А коли мати на роботі,
Скакав до батька по болоті...
Бо кузня ген аж на сазі,
Де Ворскла спить в густій лозі.

Цвяшок забити треба в стіну,
Цвях затанцює неодмінно.
І, хоч кричи, у той цвяшок
Ніяк не влучить молоток.

Замислить налку обстругати,—
За мить уже біжить до хати:
Ножем собі порізав пальці,
А всі сучки стирчать на палці.
Знаходить мати полотнину
І пальці забинтує сину.
Слав носить руки в полотні
Усім напоказ, що дурні.

Пошлють з відерцем до криниці,
Причепить він відро до глици,
Униз опустить тихо, дбало,
Підійме вгору — дуже мало
Води, ледь хлюпає на денці.
І лють підійметься на серці.
Славко штовхне удруге глицю,
Й відро опустить у криницю.

Як вийде грати у м'яча,
Махне бичем із-за плеча,—
Здається, й цілиться сумлінно,—
А влучить прямо у коліно.
В сльозах вертає до двора.
Отак закінчується гра.

На грушу хлопець коло хати
Залізе, щоб грушок нарвати.
Смикне за хвостик і впаде —
Аж сива стріха загуде,
А спіла грушка медяна
Червоним боком вирина
Поміж галуззям зеленавим,
Немов збиткується над Славом.

Славко в часи оті сумні
Казав: — То не з руки мені.—
Сміялись навіть малюки,
Прозвали хлопця:
«Незруки».
Журився батько:
— Що робити?..
Як буде Слав на світі жити? —
А мати в відповідь на те:
— Малий ще, трохи підросте,
І як замислить справжнє діло.

То й руки братимуться вміло.—
Це для годиться, при народі,
Про себе ж:
— Лишенько, та й годі!

ОПОВІДЬ ДРУГА

Сидів собі Славко при хаті,
Дививсь на річку, по лататгі
Легкі гасали стрибунці,
Такі швидкі, мов промінці.
І заздрих хлопець стрибунцям.

З'явився дядько із кіссям,
Яке він ніс не у руках,
А на паску, у гапликах.
Ставний, у вишитій сорочці,
З дубовим збаником при боці,
А на солом'янім брилі
Аж три пір'їни немалі
Ярили, наче блискавиці.
— Можливо, пера від жар-птиці? —
Прошепотів Славко про себе.
І очі звів мерщій до неба,
Чи не летить казковий птах?
А там — лиш сойки на дубах.

Спинився дядько біля тину:
— Будь ласка, дай водиці, сину.—
Славко приніс води напитись...
А в дядька руки в рукавицях,
Не може кухлика узяти.
— Прошу до губ мені подати.
Сам бачиш, руки нетямуші.

Славко, здивований ще дужче,
Дбайливо гостя напоїв,
А сам аж подих перевів —
Хотів про руки запитати:
— Заходьте, дядечку, до хати.
Ви ж дуже хворі, як здається...—
А дядько весело сміється:
— Ні, милий хлопче, я здоров,
Тяжку недугу поборов.
— Чого ж ви, дядьку, в рукавицях?
Тепер же літо...

— Не годиться
Відразу все малому знати.
Але, як можеш слово дати,
То розповім.
— Авжеж, авжеж!
Даю вам слово честі, дядьку!
— Я жив на світі, як безладько.
Мав руки змалечку дурні.
Піду косити — на стерні
Відразу поламаю косу
Серед початого покосу.
Почну, бува, рубати дрова,
Зненацька дровітня пудова
Мені сучком поранить руки.
Гайну з серпом на ближні луки —
За мить собі поріжу ногу.
Тоді я рушив у дорогу,
Бо сором жити у селі,
На глум беруть старі й малі.
Я обійшов, либонь, півсвіту,
І ось цього ясного літа
У нашій рідній стороні
Один дідусь поміг мені —

Дав чудодійні рукавиці.
У них, неначе в небилиці,
Стають, знай, руки золоті
Й таке буває у житті.
Усе робитимуть майстерно.
— Це правда, дядьку?!
— Достеменно!
За три хвилини чи за п'ять
Я буду чудо провірять.
На те і косу приберіг.

Ось дядько кинув на поріг
Свої важучі рукавиці.
А руки, паче в кров'яниці,
Та ще й припухлі зверху, знизу.
— Вкажи лужок мені поблизу,—
Всміхнувся дядько до Славка.
— Он за городом в нас лука,—
Прошепотів хлопчина тихо.
— Піду косить, бо буде лихо.
Як тільки скинеш рукавиці —
Мерщій берись до косовиці
Або до іншої роботи,
Бо пропаде усеньке злото,
Яке тепер ввійшло у жили.

І гість узявсь косить щосили.
Коса дзвеніла і літала,
Аж росяниця трепетала
На чисто скошеній траві.
Скосив лужок годин за дві,
А потім став рубати дрова.
Скіпки летіли, як полова.
Коли полін зросла гора,
Трудяга вигукнув: — Ура!
Тепер я все робити можу.—

Узявсь ладнати огорожу.
Гвіздки самі, немов живі,
Ішли в обаполи криві.

— Прощай, Славко, піду додому.
А ти щоб не казав нікому
Про чудодійні рукавиці,
Ані людині, ані птиці.
Ліньків, нероб на світі досить.
Обсядуть хату, заголосять:
«Яви нам чудо для забави!»
Одволікатимуть од справи.
Мені ж тепер часи труда,
Як для пустельника вода,
Як для голодного хлібина,
Як для жнивварника година.

Славко мовчав од хвилювання
І все ж промовив на прощання:
— Я не скажу про це нікому.
Але ж мені... мені самому
Допоможіть. Ось гляньте, руки
У мене, наче закарлюки.
Можливо, гірші ніж у вас
Були колись, у давній час.

— Я був би рад допомогти,
Боюсь, не витримаєш ти.
Коли натягнеш рукавиці
І стануть руки золотиться,
Від пальців геть аж по плече
Неначе жаром обпече,
Немов деруть із тебе шкіру.
А головне — щоб мав ти віру,
Що в тебе руки золотіють,
Що швидко все робить зуміють.

І щоб ні крику, ані сліз.
— Я згоден!

Гість мерщій поліз
Із рукавицями за хату,
У кропиву густу, лапату.
Він там довгенько чаклував,
У рукавиці листя клав
Із будяків та кропиви.
Туди ж — по жмені мурашви.
Забіг на мить до курника.
Як вийшов, обійняв Славка,
Натяг важучі рукавиці,
Товсті, з волової сириці,
Ще й закрутив тугим паском.
— Тепер ти будеш козаком!

Пішли по тілу жар, морози.
Славка чимдуж давили сльози.
По жилах тік живий вогонь,
Аж іскри сипались з долонь
І пропікали рукавиці.
В очах гасали блискавиці.
Славко кріпився і мовчав,
Крізь зуби зціплені сичав.

— Здається, годі,— мовив дядько,
Тепер ти будеш не безладько,
А справжній майстер в кожнім ділі.
Нудьги не знатимеш в дозвіллі,
Бо золотії маеш руки.
Спіши до праці, до науки.
Ану, бери свій молоток.

Слав з маху влучив у гвіздок.
— Тепер мерщій тягни рубанок.—

Неначе полозок від санок,
Пішов рубанок плавно, пружно.
У сповиточок в'ється стружка,
Ласкаво руку обвиває,
Мов теплий вітер обвіває,
Пахтить живицею ялини,
Як у бору, в жаркі години.
Славко до дядька: — Ой, спасибі! —
Але ні в хаті, ні в садибі,
Ні в лузі дядька не було.

Хлопчина біг через село.
Аж бачить: люди у криниці
Відро упущене на глицю
Зловити ціляться — та ні...
— А дайте спробувать мені.
— Куди тобі!..— сміються люди.
Хлопчина не відчув огуди.
Схопив ключину і відро
Підняв легенько, мов перо,
Перед селянами. А ті:
— Та в тебе ж руки золоті!

ОПОВІДЬ ТРЕТЯ

У кузню вбіг Славко до тата.
Уверх, униз жердина-лата
Гойдала нижню дошку міха.
Старенький міх лиш хекав стиха.
На горні жевріло вугілля.
Немає батькові дозвілля.
Стомився він, але кує.
Тяжка робота не дає
Перепочинку ні хвилини.
Сапачку треба для Килини,

Микиті — засуви і шворні.
Залізо ледь жовтіє в горні.

— Я хочу, тату, піддувати.
— Ти ж не дотягнешся до лати.
— А я приб'ю важіль кілками,
До нього — планку мотузками...
І лата гойдалкою стане.
— Роби, то діло непогане,—
Сказав коваль і здивувався:
— Звідкіль такий догадько взявся?
Здається, мій Славко ізроду
Не брався й за холодну воду.
Тепер... І як дотямить міг?

В ту мить кахикнув повний міх,
Та як дихне із горловини,
Аж розлетілися жарини.
Коваль міркує: — Диво дивне!..—
Хотів спитать, та горно димне
Уже шкварчало, пламеніло.
— Спитаю потім, кличе діло.—
Схопив ручняк старий коваль,
І заспівала біла сталь.

І не збагнули батько, мати,
Як швидко став Славко зростати.
Батькам завжди малі їх діти.
Уже, бува, почне сивіти
Трудами стомлена людина,
А для батьків — усе дитина.

Славко працює в кузні з татом.
Він може й сам до горна стати,
Старому дати перепочити.
Варить поламане, точити

Тупі сокири, сапачки —
Усе уміє, все з руки.
Яка швидка у хлопця вдача.
Дзвенить, танцює сталь гаряча
На давнім, репанім ковадлі.
Підісок викує і шаблю.
Плугатареві для чепіг
Пружину вигадати зміг:
Із нею плуг в кінці ріллі
Сам вивертається з землі.

У батька тішилась душа.
Славко із клаптя лемеша
Зробив замок такий хитрющий,
Що сам старий ключар із Пущі
За нього гривеника дав.
В труді не знав утоми Слав.

Якось із города Зінькова
Прибув козак.
На нім шовкова
Сорочка біла з пояском.
Під'їхав парою, візком
Аж до ковальської оселі.
— Чи ти, ковалю, каруселі
Надійно міг би обкувати?
— Ні, я не можу,— мовив тато,—
Бо каруселів я не бачив
І вперше вчув про них, козаче.
— Шкодá, шкодá. Ти майстер чесний.
У нас, у місті, всяк облесний
До грошей, а до діла — ні.
Закови треба тут міцні.
Як ненадійно все зробити,
То можна легко загубити
Життя...

— Ми зробим каруселі.
Надійні будуть і веселі.
Закови зваримо, як треба.
А дещо додамо й від себе.—
«Мовчи!» — вертілося у тата.
Але козак не дав сказати
Те слово батькові.
— Я рад.
Бо вірю хлопцеві.
В заклад
Вам залишаю хліб і сало.
Тепер у мене грошей мало.
Як з'ярмакуем восени,
Дам на кожухи й на штани.

Пройшло три місяці летючі.
При кузні висли диму тучі
Від ранку геть аж до півночі.
Ручняк дзвенить, терпуг скрегоче.
Летять стружки, парує лак.
Аж пританцьовує козак.

Пора настала ярмаркова.
З Охтирки, з Груні до Зінькова
Тяглись вози, розвори, дроги,
Цвіли підшалками дороги.
А вже на ярмарку — без ліку
Було всього. Неначе ріки,
Текли червоні помідори.
А груш, а яблук — цілі гори!
Сухі сливки, тернина, вишні,
Горшки мальовані з Опішні,
Волові шкури і воли,
Полотна, збруя, постולי.

Та над усе —
Славкове диво!..
Блищали фарбою грайливо
Легкі, дзвінкі, як струни з релі,
На людній площі каруселі.
Там срібний кінь копитом бацав,
Залізний вовк зубами клацав,
Там змій осідланий звивався,
Там перед гостем розстелявся
Самолетючий килимок.
Вогнем палав на сідлах шовк.
Самі цимбали вигравали:
«Ой на горі
Цигани стояли».
Той, хто сідав на каруселі,
Кружляв довкіл, злітав до стелі
Із вишиваних рушників,
Та із дівочих кісників.

Зібрався патовп коло чуда.
Козак те знав — з дощок запруди
Кілками скріплені, дебелі
Зробив довкола каруселів.
Пани наїхали, катались,
І знов, і знову дивувались:
— Хто міг створити цеє диво? —
І зашуміла спірки злива,
Бо розійшлись думки знавецькі.
Одні казали: — Це німецькі! —
А інші хором: — Ні, англійські! —
Найстарший пан сказав: — Австрійські.
Я на таких катавсь у Відні.
Хоч не стальні були, а мідні,
І там не грали бубонці,
Все ж — дуже схожі на оці.—
А наймолодший — вуса втер:

— Американський інженер
Лиш міг створити цеє диво!

Козак усміхнений щасливо
Підняв над натовпом Славка:
— Створила все його рука!
— Мужлан оцей?
Не може бути! —
Заверещало панство люте.
Мерщій до хлопця:
— Покажи нам
На що ти здатний? —
Слав пружину
Дістав, узяв із кривлі drankу
І хутко вирізьбив панянку,
На вид таку, як у кареті,
Всім схожа, наче на портреті.
Поставив ляльку біля тину
І накрутив тугу пружину.
Надивовижу дерев'янка
Пішла кружлять в глумливім танку.
Схопився пан, «панянку» топче:
— Ти бунтівник, мужицький хлопче!
Покличте старосту до мене!
В холодну — це звіря зелене,
Росте майбутній Кармалюк! —
Насупивсь пан, мов сивий крук.
З'явився староста з замком,
І пил здійнявся за Славком.

Пани зібралися в дорогу,
Почувши в натовпі тривогу.
Волає кучер: — Путь каретам! —
Ніхто ні кроку, де там! Де там!
Усі кричать: — На волю Слава! —
Блищать сокири.

Кепська справа.
І пан сказав: — Одкрити цюпу! —
Оглянувся, а хлопчина тюпа.
Замок іржавий у руці.
Дзвенять веселі бубонці,
Тонка струна грайливо тринька.
Славко в замку музичну скриньку
Зробив. Іде собі, регоче.
Усі пани, мов кодло вовче,
Порозбігались люті, хижі.

Дали пиття Славкові, їжі.
І аж до самого села
Вела його людська хвала.
Він чув на всій своїй путі:
— У нього руки золоті!
За тиждень, другий од Зінькова
Козак прибув до кузні знову.
Привіз він чоботи юхтові,
Кожухи і штани святкові,
Пудів по два пшениці, жита,
Очіпок мамі з оксамиту,
І грошей повний гаманець.

— В Ромен поїду, в Тростянець,
А влітку, може, й до столиці
Подамся дивом похвалиться.
Про вас ніколи не забуду.
Навпіл ділить заробок буду,
Щоб ви звели хорошу хату.—
Він обійняв Славка і тата,
Сказав: — Бажаю щастя, долі! —
І, наче вітер, зник у полі.

ОПОВІДЬ ЧЕТВЕРТА

Хороша слава про Славка,
Неначе скреслая ріка,
Ішла від хати і до хати
Із-під Зінькова аж до Балти,
А далі, мов покотиполе,
Котилась геть за видноколи.

Ішли замовники щоднини,
Несли міцні бруски глодини,
Кленові зчовгані заглушки...
— Полагодь привід крупорушки.
Пустують з осені коші,
Вже тільки сняться кулеші.—
Ішли олійники з гвинтами,
Що в зламах скручені дротами:
— Полагодь, синку, проточи.
Олійки треба, хоч кричи.

Несли рушниці-дробовиці
Мисливці, що жили в Охтирці:
— Пружини з'їлися в замках,
Немає сили у курках.
А звірини — аж гай трясє! —
Ось тут мисливця й понесе:
Як сікача уполював,
Як трьох ведмедів обідрав.
Ведмежу шапку показати
Спішить. А шапка із ягняти.

Ішли похилі бандуристи
Та музиканти із троїстих,
Несли надтріснуті бандури.
І ці веселі балагури
Вели Славка у путь далеку,
Як він стругав і клеїв деку.

Пишався батько щирим сином.
Було, стоїть над горном димним
І сина бачить в добрій славі,
Який спішить у кожній справі
Трудящим людям допомгти.
Він зводить греблі і мости,
Такі міцні, такі просторі,
Що можна возові й розворі
У два ряди проїхать різно
У пору жнив, коли завізно.

Де труд нестерпний для людини,
Нові вигадує машини,
І водяні, і парові,
Які працюють, мов живі,
Але не знають муки втоми.
Старий постелить куль соломи
Коло прокуреного міха —
І потече у серці втіха.

А Славу стала набридати
Буденна праця. Йдуть солдати:
— Зроби підківки нам похідні.
Сталеві краще, можна й мідні,
А на носки — шипи-набійки.
Дамо тобі по три копійки.

Але зроби усе як слід,
В далекий край ведем похід.
А в тій горянській стороні
Стежки, дороги крем'яні,
Щоб не підбитися в путі.
— У мене ж руки золоті!
Підкови гнути вміє кожен.—
І не проси, не допоможе.

— Ходить до мене, — батько скаже, —
Мої ручища з поту й сажі,
Та ще із вічних мозольків,
Я наклепаю вам підків.
Наб'ю шиповані набійки.
Із вас не треба ні копійки.
В житті солдата — навіть гріш
Бува за гривеника більш.

Славко спочатку червонів,
Але за небагато днів
І червоніти перестав.
Його чекало безліч справ:
Там незакінчені рушниці,
Тут струг, покований із криці —
Лиш загартуй та нагостри.
Стругати буде років з три.
Все незакінчене лежить.

— Чи можна так на світі жить? —
Питає батько.
— Можна й так.
Нам добрі гроші шле козак... —
А батько: — Цить, дай мовить слово.
Знай, Славе, гроші — то полова.
Селянам треба лемеші
Надійно куті, од душі.
Сокиру треба, гостре рало.
Коли б всього цього не стало —
Настав би мор на світі, голод.
Не солоденький буде й солод
У теплій хаті без роботи.

Славко не чув тих слів. У боти
Взувавсь, виходив до крамниці.
Почує, може: «І в столиці

Вже знають люди непрості;
Що в Славка руки золоті».
І ждав Славко — ось-ось гінці,
Столичні браві молодці,
Його запросять в колісницю
І повезуть аж у столицю.

Він прислухався: ні словечка...
Немов у всіх у роті гречка.
— Напевне, заздять,—
Слав шепоче,—
Я все зроблю, коли захочу! —
Та він робить не захотів.
В жнива під вишнею сидів,
Його втішала добра слава.

А слава йшла уже лукава.
Казали люди:
— Дармоїдько
Сидить без діла, тільки хвітька.
Батьки збиваються із ніг,
А він хоч чимось би поміг.—
І про якісь нечисті гроші
Чутки ходили нехороші.
Казали люди, що роботу
Він продає самому чорту,
І душу збув за дукачі
Та за медові калачі.
Що Славко знову став безладько...
— Послухай, сину,— мовив батько,—
Тебе ми з мамою ростили,
І шанували, і любили.
В тобі була одна надія.
А ти нам лихо заподіяв.
Недобра слава, наче хмара,
Найшла на пас.

Найтяжча кара —
Утратить честь на старість літ.
Иди, Славко, в широкий світ,
Де вад твоїх ніхто не знає.
Бери із дому все, що маєм.

Славко не став нічого брати,
Вклонився і пішов із хати.

ОПОВІДЬ П'ЯТА

Нестерпні дні розчарування,
Коли година світла, рання
Для тебе мрякою заткана,
І стежка втоптана, як рана,
Болить тобі під кожним кроком.
І світ, що був таким широким,
Змалів, ізсохся, мов кисличка,—
Зависла в голім вітті дичка.
І думка б'є прутом залізним
У тім'я:
«Все вже пізно, пізно...
Назад не можна повертати.
Було б удачу шанувати.
Тепер її ніде нема.
Довкола сутінь та пільма».

Славко чотири тижні йде.
На бурю бір шумить, гуде.
Ось грому, блискавки удар.
Почавсь на хуторі пожар.
Реве скотина, дзвонить дзвін,
І люди, мов навперегін,
Біжать з пустими цеберками.
Здійнявся лемент над ставками.

Селяни тиснуться в безладді —
Немає згоди у громаді.
Славко забіг в садибу крайню.
Стара бабуся речі давні
Виносить підтюпцем із хати:
Шматок заношеної плахти,
Ночовки луснуті, батіг.
Славко бабусі допоміг
Лахміття винести до двору.
Довкіл дими тяглися вгору.

Скудні достатки удовині:
Нема ні збіжжя, ані скрині.
Старенька тягне із-за печі
Нікому не потрібні речі.
— Облиште, бабо, то сміття.
— Мо'й так, а в нім — усе життя.—
На щастя — хата не згоріла.
Бабуся знов загомонила:
— Оцей дірявий каганець
Зробив замолоду отець.
Він посвітив літ сто, либонь,
До веретенець і долонь,
До куцої лляної мички
З того кривенького опічка.
Я дірку глиною замажу,
Зітру із нього гушу, сажу,
Він звеселить мою хатину.
На жаль, нема олійки, сину.—
І кожну річ свою злиденну:
Гребінку, днище, веретено,
Бабуся брала, як лелітку.

Славко ішов собі по світку
І думав: як шанують речі
Трудящі люди! І на плечі

Заліг йому важкий тягар,
А в серці сором, наче жар.
— Я так багато міг зробити
Речей потрібних, знакомитих.
Вони були б завжди у шані,
Жили б у добрім спогаданні,
У ніжнім трепеті сердець,
Як той бабусин каганець.

За лісом — луг, за лугом — поле.
Біжить навстріч покотиполе,
У нім Славко себе впізнав.
Хотів догнати, не догнав.
І знову ліс, могутній праліс.
Дуби високим сонцем грались
В м'яча, піднявши віти-руки.

Славко почув сокири стуки,
В гущавині побачив теслю.
Під ним куль хмизу в перевеслі.
Сидить старий дідусь і теше,
Об окоренок лезо креше.
Дідусь, як видно, робить човен.
Щасливих дум, здається, повен,
Бо погляд світиться промінно.

Слав привітав його уклінно:
— Бог вам на поміч, майстре сивий!
— Добридень, парубче красивий.
— Ви вже старі, не тяжко йдеться?
— Іще скриплю,— дідок сміється.
— Товстезний дуб, у три обхвати.
А що, коли життя не хвате,
Щоб дотесати цю колоду
Й пустити човника на воду?
Не шкода марного труда?

— Коли не встигну, не біда,
Хтось інший додобе, дотеше,
Йому роботи буде менше.
— А літ вам скільки?
— Вже за сто.—
Дід взявсь точити долото.
— І ви гадаєте не пізно
За дуб взялись? Від літ завізно
Було й тоді вам, як з пенька
Цей дуб валяли сторчака.
— Не пізно, хлопче, знай, піколи.
Не пізно виорати поле,
Зерно посіять хоч дрібне,
Й не думать, хто його пожне.—
Славко іде, а перед ним
Усе стоїть з різцем стальним
Столітній дід і мовить грізно:
— Трудись, в житті ніщо не пізно!
Тоді, як дід з уяви зник,
З'явився дядько-чарівник.
Обняв Славка:
— Мій любий сину!
А я без тебе прямо гину.
До болю в серці заскучав.
Ну, як живеш? —
Славко почав
Йому про все розповідати.

І мовив дядько:
— Треба мати,
Окрім таланту і уміння,
Терпіння, друже мій, терпіння.
Тобі подам я допомогу,
Вкажу єдину путь-дорогу.
Та це чекай нових чудес.

Є дід у мене — Жорнотес.
Живе в Злиденному краю.
Візьми пір'їночку мою,
Що я ношу на капелюсі,
І йди прямцем по цьому лузі.
За лугом — річка, далі — степ,
Тепер жнива. За косу й серп
Взялися люди. Поможі їм.
Турбот, робіт — у всіх по шию.
Заробиш хліба на доріжку.
Не їдь, прямою повсюди пішки --
Побачиш більше, хлопче, світу
Й людського щирого привіту.
До Волги дійдеш, до Уралу —
Питай дорогу до Аралу.
А степом голим та барханним
Йди лише із караваном.
Пустеля та не має меж,
В ній сам загинеш, пропадеш.
У тій барханистій пустелі
Зустрінеш колом Чорні скелі,
А в колі, де потічок скрес,—
Живе дідусь мій Жорнотес.
Вклонись йому, скажи: «Навчи».
Берись до діла і мовчи.
Базік не любить мій дідусь.
До вас я згодом повернусь.

Пір'їнка ця — не талісман:
Читать не вмє дідуган.
Через пір'їнку він узнає,
Що саме я його благаю
До тебе виявить увагу.
Йди й шануйся, мій бродяго.

ОПОВІДЬ ШОСТА

Прийшов Славко в Злиденний край,
На солонцях — пирій, курай,
Та ще терник дрібний росте.
Весь край, мов тирлище пуста.
Річок немає. Ручаї
З весни напоять пирії,
А влітку висохнуть усі
У пісковій, жаркій косі.

Коло садиб — ланів латки.
Не лемеші — тупі кирки
Ґрунти розпушують тверді,
І ґрунт, і люд — в одній біді:
То спеки лють, то холода.
Бідою їде в двір біда.
Скупі тут ячмені, жита,
Зате сердечна доброта
Людей тутешніх — меж не зна.

Низенька хижка в два вікна.
У ній живе камінний Крез —
Великий майстер Жорнотес.
Славко подав йому перо.
Всміхнувся дід, сказав: — Добро.—
Пораду дядька не забув.
Славко з глибин душі здобув
Слівце загадане: — Навчи.
— Ось брила, клин — бери й січи.
Де що не так — перетерплю.
І ти терпи, не май жалю
До себе, хлопче. От і все.

Стальний клинок граніт гризе
Повільно. Камінь-моноліт
Шепоче злісно:

— Десять літ
Довбати будеш верх і дно,
Аж доки з'явиться воно —
Не дуже кругле жорнівце.
Друзки поб'ють тобі лице,
Синців наставлять на руках,
Сорочка стане на боках
Грубіша за дубовий луб.
Щодня тектимо кривця з губ,
Зросте щербінки ціла гірка
Перед тобою. Стане гірко,
Покинеш все і утечеш,
Мов звір, в пустелі пропадеш.
За діло це багато бралось
Таких, як ти.
А що зосталось
Від їх упертого труда?
Могила крем'яхів руда
Та штольня в скелі, як нора.
Тяжка і люта з камнем гра.
Лише один, цей сивий дід,
Збирає на граніті плід.
Він між людей —
Камінний бог.
Терпіння й сил —
На десятьох.
А в тебе лиш півсили, хлопче.—
Так моноліт і ринь шепоче,
Струмком стікаючи під ноги.
І серце, сповнене тривоги,
Усе бентежніше стукоче.
Славко і слухати не хоче
Тії погрози кам'яної.
Він, мовби той солдат при зброї,
Стоїть з важучим молотком
І круто клепанним клинком.

— Хай камня, ріні шепіт злий,—
Казав собі,— ти ж бий і бий
Уперто, рівно — не ривком.—
Дід наглядає за Славком:
— Надійна, бачу я, рука.
Не шкутильгає зуб клинка,
Рівненько вріз іде по колу.
Не зустрівач таких ніколи.
Кебету має, інтерес.
Хороший вийде жорнотес.—
Так майстер сам собі казав.

А хлопець брилу подрівав.
І думав: щось роблю не так.
Я до граніту не мастак.
Питав себе у забутті:
— А де ж ті руки золоті?
Невже ж минуле — то мана?
На щастя, тут ніхто не зна,
Які творив колись дива.

Та не схилялась голова,
Не опускались дужі руки.
Він пройде через люті муки
Й надбає творчого терпіння,
А з ним і справжнього уміння
Без чародійних рукавиць,
Без недокликаних жар-птиць.

За місяць коло обтесав.
Для млива лучку бити став,
Так само, як довбає дід.
Ударив молотом — і зблід.
Розпалось жорно пополам,
Блищав насмішкувато злам.

А Жорнотес казав: — Бува.
Примхлива справа жорнова.
Це дошку, хоч гвіздком свердли,
А тут — крихкий шматок скали.
В нас досить брил, нове теши.
Старайся, тільки не спіши.
Щоб цей крихкий граніт довбати,
Терпець камінний треба мати.

І друге луснуло відразу,
Коли рубати став по пазу,
Четверте, п'яте, сьоме — теж...
— Рубай, Славко, таке не вперш.
Я брил із сотню потрощив,
Аж доки сам себе привчив
До цього хитрого каміння.
Вже прямо в голову проміння,—
Відклавши молот, мовив дід.—
Сідаймо, хлопче, за обід.
І не журись: тверда наука —
Ума твердого запорука.

ОПОВІДЬ СЬОМА

Весна пройшла, минуло літо,
Женці зібрали бідне жито,
Знесли в комори клунки зерна.
Тоді нелегко і непевно
Слав жорно витесав-таки.
Шорсткі погладжував боки,
Дбайливо кресані і любо,
Немов не каменяка груба
Тепер лежала перед ним,
А доля з поглядом ясним.

Поглянув майстер:
— Молодчина!
Для зерна дівка, під ключину...
І вінця торцеві круті.
У тебе ж руки золоті!
А інших, так завжди бувало,
Літ п'ять каміння мордувало,
Доки щербате вийде коло,
Мов з кривуляки покотьюло.
Було й таке, що літ за сім
Це діло кидали зовсім,
Ішли кудись — куди, не знаю,
Аби подалі з цього краю.
А з тебе вийшов жорнотес.
Ніде не гавкатиме пес,
Що жорно гримає, як грім,
І ходить ходором весь дім.
Це я кажу про ті кривушні
Каміння, що тесали учні.
Гримлять, хоч літ по сто вже їм.

Тепер під яточку ходім,
Спочинем трохи — і до діла.
Жарка пора для нас наспіла.
Замовлень маємо багато.
І не в одну бідняцьку хату
Із тих далеких хуторів,
Де ані кіз, ані корів
Ніколи зроду не було.
Піском їх поле занесло.
Запарять борошна з ячменю
На цілий день одненьку жменю.

Під'ївши трохи, майстер мовить:
— Я знаю, втома кості ломить,
Але не будем спочивати.

Казав же — діла в нас багато.—
Вони спустилися до штольні.
— Скажіть, навіщо стільки жорнів? —
Славко у вчителя питає.
— Млинарства іншого немає.
Сам подивися, де ті ріки?
Тут водяних млинів одвіку
Не будували. З вітряками
Теж негаразди. Серед ями
Лежить наш край, вітрів не чуть.
Руками мелють і товчуть.
А скільки жорнів? Перевір —
По парі каменів на двір.

Тут мелють всі, старі й малята,
А найчастіше — сива мати,
Як прибіжить із поля, й меле.
Лише поглянь на неї — леле!
І сльози й борошно укупі.
Ще ж треба й просо товкти в ступі.
Усім потрібні жорна вдома.
А як нема, то невідомо
У кого вільні в сю годину.
Ти уявляй таку людину,
Коли береш свій клин залізний.

Побіг Славко під вечір пізній
На хутори. А там поволі
Пішов повз хати.
Скрізь до болю
Журливо журкало каміння.
Неначе всі живі створіння
З людьми разом по комусь тужать,
З таким надривом жорна кружать.

Славко з дитинства мав удачу:
Не зачувать у шумах плачу.
Йому веспяпий шелест гаю
Доносив музику безкраю,
Таку ласкаву і пахучу,
Як дика яблуня квітуча.
А в шумі явора, калини
Вчувався тихий спів Килини —
Сусідки, дівки молоді,
Що в руті ходить над водою.
А Ворскла, наче їй подруга,
Біжить, підспівує під лугом.
Із кузні пісню чув залізу,
Швидку, як танок, або грізну,
Коли кувалда в дію входить
І дужим гуком верховодить.
А тут у жорновім кружінні
Вчувалось тільки голосіння.
Чи швидко крутять, чи повільно,
Чи кільканадцять журкне спільно,
То все одно — саме тужіння.
Пісень не чуть, крім пісні півня.
Тоді, як півень заспіває,
По хатах журкіт затихає.

— Невже ж отак довіку буде,
Жахку журу нестимуть люди
Аж від народження до гроба? —
Питав себе Славко.— Для проби
Поставлю жорно в нашій хижі
І вивіряти буду в тиші
На шум, на голос кожне коло,
І наскати мельне поле
Завжди по-іншому. Можливо,
Мій задум кінчиться щасливо.

Дідусь побачив жорна в хижі:
— Тож паляниці будуть свіжі
У нас тепер. Спасибі, Славе.
— Не в паляницях, діду, справа.
— Я догадався, милий хлопче,
Хто вік на місці землю топче,
Нарешті витопче лиш яму.
Іди, Славко, до цілі прямо.
Те, що замислив, заверши.
Старе пізнав, нове теши.

ОПОВІДЬ ВОСЬМА

Славко січе пази у брілі.
Прийшла зима. Як у могилі,
В долині стало. По тернину
Хтось вийде, щоб зігрить хатину,
Залишить слід в піску самотній.
Учора так, як і сьогодні,
А завтра так же буде тоскно.
Курять мички, курить на кроснах
Основа з грубих конопель —
Єдиний дар скупих земель
Для ткаль. І, як стежина торна,
Біжать, спішать горбаті жорна.
І сірий слід їх нескінчимий
Зливався з днем перед очима,
Таким же сірим, як граніт
І як довкола цілий світ.

Мов хмара, журкіт висне нудно.
Славкові стане каламутно
Від того журкоту. І молот
Частіше б'є. Скажений холод
І голод хлопця не проймають.

Скресає Ворскла, лід ламають
Весняні води широченні.
Стріляють пуп'янки зелені
Вогнем рожевих пелюсток.
І пролісок-блакитноок
До сонця усміхнувся зранку.
Дівчата завели веснянку.
У них співаночка така,
Як люба мрія юнака,
Як рання квітка в росяниці,
Як привітальний голос птиці,
Що з вирію летить додому —
В гніздо на клені луговому.

Це все в уяві народилось
І незабаром розпилилось
В липкій, холодній пилюзі,
В земній жазі, в людській жазі.
І тихий голос, далєбі,
Почув Славко. Батьки в журбі
Гукали сина без угаву:
— Ой, де ж ти ходиш, рідний Славе?
Чи ти живий? Хоч озовися!
Додому швидше повернися,
Бо ми уже зовсім слабї.
Два роки тужим по тобі.

— Я повернусь до вас, кохані
Мої батьки, краї жадані,
Стрункі тополі міднодзвонні,
Поля широкі, ріки повні,
Гаї, у прилісках ліщини,
До тебе, красна батьківщино.
Але тепер часу не маю.

Він знову жорно підіймає,
Несе у хижу, крутить жердку,
Важучий камінь ходить вертко,
Бо висікався особливо.
Славко вслухається,— пискливо
Кричить те жорно, ніби плаче.
— Спинися, попоїж, юначе,—
Гукає дід.— Із диких слив
Я нам узвару наварив.

Славко швиденько попоїв,
І знов за молот...
Дід звелів,
Щоб він хоч трохи віддихнув:
— На добре діло замахнув
Ти, хлопче, сильну, умну руку.
Вже перевершив ти науку
І ті знання, які я маю.
Чого ти прагнеш, я не знаю.
Питать, цікавиться — не хочу.
Лиш бачу, як палають очі,
Як б'ється серце полум'яне,
І вірю — здійсняться жадане.

Прийшла весна, хоч не красна,
На ранні зливи не рясна,
Та все ж покликала із хати
Кирками ґрунт міцний довбати
Селян. І жоренець не чуть.
Всі картопляники печуть.
Зерняток — тільки на посів.

Славко за новий камінь сів.
Аж дивно: де береться сила?
Худий, і руки наче вила
Тонкоріжкові для отави.

Вкотив тридцять жорно Слава
У хижу, а піднять не зміг.
У фартусі на лаву ліг,
Заснув ураз, давно не спав.
Усе твердий граніт лупав,
Та так свого і не досяг.
Йому наснилось: у ногах
У нього жорно стопудове,
З пазами дивними, казкове.
Хотів покласти під жердину,
Не зміг піднять. Скотив на спину,
До жердки ледь із ним піднявся.
Припасував, за лату взявся,
Сипнув півжмені жита в дучку,
Почав крутити швидко, рвучко,
А потім стихився помалу.
І дивне жорно заспівало.
Співало тих пісень Славкові,
Які жили в його любові,
Які співала рідна мати
Біля колиски, що дівчата
На весіллях, що у Зінькові
Він чув у пори ярмаркові.

Славко підвівсь.
Не може бути!..
Дід жорнову жердину крутить.
А в приводі той самий камінь,
Який заслаблыми руками
Учора витесав ледь-ледь.
У кошик сиплеться не дерть,
А біле борошно — крупчатка.
І як у сні, усе спочатку...
Пливають з-під жорна голосні
Його улюблені пісні.

Зітхнув дідусь на повні груди:
— Я знав, що в тебе чудо буде!
А щоб таке — не думав зроду.
Ти щастя висік для народу!

ОПОВІДЬ ДЕВ'ЯТА

Славко до діла взявся зранку.
Припасував до жорна планку.
Все щось мудрує, виміряє,
Цупкий лубок окіском крає,
Щоб залишити точну форму
Того співаючого жорна.
— Ні, це не те...— юнак шепоче.

— Не виміряй аршином, хлопче,
Що серцем виміряв, трудами,
Граніту битого пудами,
Своїм талантом і умінням,
Неперевершеним терпінням
Та болем до сумного краю.
Для цього вимірів немає.
Єдина мірка — дяка чесна,
Не галаслива, не облесна,
А та, в якій і слів не буде,
Яку серцями скажуть люди.

Так мовив мудрий Жорнотес.
Потовк на затірку овес
Старим глодовим макогоном
Й схилився з молотом над жорном
Своїм звичайним, шумовитим,
Гладеньким вінчиком повитим.
Шепоче дід:
— У добрий час

Цей дивороб прибув до нас.
Хай він повернеться додому,
Але в краю цьому сумному
Уже не буде, як було.
На крок відступить лихо, зло.
В душі людей проб'ються крила,
Розверзнеться творецька сила,
Порив до звершення нового.
І все від жорнечка отого
Дивноспівучого почнеться.
Журба у радість переллється.

Прийшла вдова:
— Зробіте жорно.
— Ось є готове. Я моторно,—
Сказав Славко,— вкочу, пристрою
В кутку під стелею старою.
Приб'ю коновку з берести.
— Спасибі, синку, тільки ти
Платню за нього почекай,
Мо' кращий буде урожай.
Ячмін' і гречка цього року
Такі рідкі, що не в коморку
Зсипати зерно, а в прискринок.
Такий у мене був ужинок.

— Не треба, матінко, платні.
Меліть, наспівуйте пісні.
— Гай, гай, забула я той день,
Коли співалося пісень.
Не знаю жодної співанки.
Ні, пригадала — колисанки,
Які над хлопчиком Дениском
Співала, плачучи в колиску.
Синок помер від голодухи...
І чоловік мій. Злі засухи

Свою дівочу пісню люблю.
Здригнули виснажені губи.
Вдова підспівувати стала,
І старість наче з неї впала
Шорсткою світою додолу.
В очах її широке поле,
Не те нудне, що за віконцем,
А повне світлом, повне сонцем.
І там вона — вродлива юнка —
Іде, співає любо, лунко
Ту пісню, що і жорна нині...
І легко стало, як дитині.

— Чого ж я все життя тужила?
Не кров — гіркий полин у жилах.
Не думка в мозку — трут горючий
Дивлюсь на зорі — бачу тучі.
Сльозьми вбілила карі очі,
Як полотно в ставку-замочі.
Стежки мої — всі в пень-колоду.
В достатку не жила я зроду.
Забула пісню, навіть мову...
До кого вимовлю хоч слово?..
Самотня я, кутки самотні.
І раптом пісня, мов з безодні.
Тепер я вдарю в землю лихом.

Змолола гречку, стало тихо.
Тоді вдова взяла ячменю
З мішка навіяного жменю:
— Й так на затірку згодиться.-
І знову пісня, пісня-птиця
Махає білими крильми,
Виносить з хатньої пільми
Кудись у зоряну блакить.
— О, щасна мить, незнана мить!

Звідкіль ця легкість, милий боже.
Що пісня з серцем скоїть може!

І жердки з рук не відпускала,
Вже рідко й зернят підсипала —
Крутила і крутила жорно,
То легко, плавно, то моторно.
Грайливі й лагідні пісні
Лунали.
Жінка, мов у сні,
На хвилі їх пливла далеко,
Немов із вирію лелека
У синій, свіжій високості,
Либонь, до молодості в гості.

ОПОВІДЬ ДЕСЯТА

В той день, коли завечоріло,
Всяк залишав почате діло,
Спішив на вулицю: — Дива!
Пісень наспівує вдова.
Та ще яких — дзвінких, веселих!
На хуторах тутешніх, селах
Не чув ніхто таких пісень.
Було допіру нітелень
У бідній хаті. Навіть слова
Давно не чуть. Сама полова
Курить з розбитого вікна:
Вдова вивіює пшона
Собі на зливану кашицю.
Тепер послушайте журницю,
Яких виспівує пісень!

Минула ніч. На другий день
Про жорно знало все село.

Воно неначе зацвіло.
Яку-то силу пісня має!
Немовби над Злиденим краєм
Засяло сонце серед ночі.
У всіх ясніші стали очі.
Ще вчора люди мовчазні
Стояли, наче кам'яні.
Коли зустрінуться раптово,
Не знаючи, де взяти слово,
Так і розходились в мовчанні
А нині, мов перед вінчанням,
Згадали про нову одяжку
І про зарослу терном стежку
До щонайближчого сусіда,
До дядька, дядини чи діда.

Село насправді ожило.
І розлилось людське тепло
Оте, що скніло під хатками
Ще й за іржавими замками.
Стрічались, радісно вітались:
— Співуче жорно! — дивувались.
— Співуче жорно у вдови!
— Не може бути?! Ти диви!
— Ходім послухаєм, вдова
Усіх молоти зазива.

Ішли дізнатись, подивитись,
До жорна вухом нахилитись.
— Можливо, хитрощі якісь?
Та ні, співає, хоч убийсь!
— Ех ти, невір'ячий Хома!
— Співає, хитрощів нема! —
Отак було не раз, не два.
В дворі затоптана трава,
Бо там щодня шумливий здвиг

З усіх усюд людей нових.
Поки що здвиг — людський наплив,
А завтра — буде колектив
І матиме своє лице.
Ви скоро визнаєте про це.

Співуче жорно все таку
Крупчатку меле прем'яку,
Що сип в діжу і учиняй,
Хоч на весільний коровай.
І люди всі, хто мав найкраще
Добірне житечко путяще,
Або й пшениці добрий ківш —
Зсипали на артільний кіш.
— Цікаво, як-то на пшениці
Співуче жорно звеселиться,
Яких пісень згада воно,
Ніким не співаних давно?

Та не єдине щастя — хліб.
Тепер смачнішим став і біб.
Сама картопля на столі,
А люди здружені, не злі,
Зберуться, танці заведуть,
Гостити вирядяться в путь
На хутори, на хутірці.
Вони ж бо люди, не людці.

Вдовина хата, наче клуб.
І той, хто був раніш не люб
Вдові, тепер іде, як рідний.
З'явивсь казан у хаті мідний.
Дівчата варять чай-терник,
А хлопці мелють, хто й не звик.

Нові ремесла завелися.
Каганчик в хаті засвітився
Замість чадних, димних лучин,
Було за зиму цілий тин
Згорить на них, та ще й зола
Курить до стелі з помела.
Кравець з'явився, кожухар
І навіть хвацький перукар,
Що бритву ніс, неначе зброю,
Раніш голилися косою.
Раніш робили все самі.
У власнім домі, як в тюрмі,
Свій труд вершили тяжко, зло.
До інших діла не було.

Тепер усім кортить на люди
Причепуритись, щоб огуди
Не викликати у гурті.
Це ж вам не те, що в самоті.
Отож — не можна без кравця,
Не можна вже й без каганця,
Як нагодяться люди в хату
Пісень веселих поспівати.
У всіх друзяки завелись,
Життя вже інше, ніж колись.
Хоч те «колись» було учора,
Але в нового стежка скоро.
Ідуть країни з хати в хату,
Несуть вечерю небагату,
Про диво знов погомоніти.
Бо ж — диво! Ніде правди діти.

Славко в ті дні сидів у штольні,
Їв палянички малосольні,
Пив чисту воду з джерела.
Його гукали до села.

Дідусь казав: — Посидь, хлопчино,
Хай люд прочахне, відпочине,
Бо ниньки з дивом непростим
Ще наречуть тебе святим.
А у святих, яка робота?
Стояти в золоті кіота,
Приймати мідні п'ятаки.
Тобі ця доля не з руки.—
Славко згадав стару дражнилку
І ту слизьку грушеву гілку,
З якої він летів на стріху.
І засміявся любо, тихо.

ОПОВІДЬ ОДИНАДЦЯТА

У жорнотесній штольні нині,
В гранітнім кратері глибиннім
Із кожним днем стає тісніше.
Іде юнацтва більше й більше
Тяжку освоюють науку
Під дідову й Славкову руку.
А це тому, що в край Злиденний,
У труд його нудний, буденний
Жорнообробне ремесло
Неждану радість принесло.

Славко при штольні кузню має,
Його поковки кожен знає.
Не те, що в інших ковалів...
Не вистачає людям слів,
Щоб майстру висловить подяку,
Коли беруть блискучу клямку,
Стружок легенький, чи зубило,
Якого й криця не тупила.

Дівчатам Слав кує прикраси,
Агат лупає із тераси.
Йому ж дівчата вишиванки,
Тоненькоткані полотнянки
Дарують. І довкіл хатини
Саджають навесні жоржини
Або високі мальви-рожі.
— Ой, як вони на наші схожі,
Ці квіти, вишиванки дивні.
Такі ж, як в нас, на Полтавщині! —
Славко примітив це відразу,
Ще того дня і того часу,
Коли пробився крізь пустелю.
Але тверда гранітна скеля
Ввїбрала всі його думки
В оскарди гострі та клинки.

Тепер він з дідом край хатини
Присів у тінь на шмат повстини
І запитав:
— Мій діду любий,
Ваш край Злиденний, дикий, грубий,
Від України так далеко,
А ці тини, причілки, глеки,
І мова, й звичаї людські
Мені і рідні, і близькі.
Чому це так?

Всміхнувся дід:
— Бо ми і ти — єдиний рід.
Принаймні — ми з одного краю.
Ти повідав, я пам'ятаю,
Про дядька дивного в брилі,
Що був у вашому селі

І мав казкові рукавиці.
А звать його, щоб знав ти, Грицем.
Він дав тобі свою пір'їну
І показав дорогу вірну
У наш далекий край Злиденний,
Бо знає шлях той достеменно.
Не раз туди й назад пройшов.
Стер, мабуть, з сотню підошов,
Бо взяв за звичку з юних літ
Топтати свій нелегкий слід
На нашу давню батьківщину,
На приворсклянську Полтавщину.
Тож, може, саме в тім селі,
Де ти з'явився на землі,
Мої прапрадіди колишні
Саджали яблуні і вишні,
З пеньків яких живе пагіння
Плоди твоему поколінню
Дає щоліта.
Видно, Славе,
Ми із одного лугу трави.

Так, наші предки — з Полтавщини.
Вони позбулись батьківщини,
Як бунтарі.
Ще прадід мій
Затіяв той нерівний бій.
Були колись ми козаками,
А потім стали кріпаками.
Наш пан — з козацької старшини.
Не гетьманчук, на піваршина
За інших вищий, чи хитріший,
Чи грішми, кіньми багатіший.
Спочатку вівся він ласкаво,
А як забаг багатства й слави,

Всіх кращих коней впріг у цуг
І рушив, кажуть, в Петербург.
Якомусь пройді дав широку
Він панську владу.
Ну й мороку
Завдав катюга. Шкіру дер.
На гострих вилах він помер.
А до повсталих кріпаків
Тоді, в оточенні штиків,
Немов підмінений наш пан
Прибув і став карать селян.
Багато люду полягло,
Та не здавалося село.
Щербились коси об шаблі,
Вступали в бій старі й малі.
Маєток панів до цеглини
Знесли повстанці.
Ядра з глини
Пекли в цегельні до гармати,
Яку вдалось одвоювати
У солдатні.

Якось уранці
Докупи збіглися повстанці:
— З Полтави війська йде три роти,—
Мій прадід мовив,— не збороти
Такенну силу нам, брати.
Хто хоче в каторгу іти,
Хай залишається удома.
Нам панська ласка вже відома
Із канчуками та з петлею,
Щоб не кричав — у писок глею...
Давай тікати — світ великий.—
І утекли у край цей дикий.

Півроку йшли по болотах:
Закритий був повстанцям шлях.
Як за Урал-ріку пробрались,
Й третини люду не зосталось.
На Заураллі теж неволя.
Хоч і багато луків, поля,
Та й там дворові гайдуки
Людей хапають в кріпаки.

Ще далі рушила ватага.
Як вперлась в скелі Карадага,
Обходить сили не було.
Ось тут між скелями село
Вони собі й забудували
З каміння й глини — з чого мали.
Коли ж дізналась ханська варта
Про втікачів, ходили жарти:
«Ішли до волі люди прямо
Й самі себе загнали в яму».
Тоді пустеля ця лежала
За пругом царської держави.
Я так тобі розповідаю,
Мов сам те бачив, сам те знаю.
Ні, все беру зі слів старих
Людей, що вже нема в живих.
Я народився в цьому місці,
Де ми живемо років двісті.

Свій край під сонцем полуденним
Назвали втікачі Злиденним.
Тут злидні не лише від бога,
Не треба все валить на нього.
Найбільше зло іде від хана,
Який захланніший за пана,
Того, що прадід мій обухом...

Дід до землі притисся вухом,
Кивнув спокійно:
— То мисливці
Пішли на дикі кобилиці.—
Вів далі розповідь поволі:
— Ми не самі в цій лютій долі.
Сусіди в нас — каракалпаки,
Такі ж пустельні небораки.
Колись при княжім Київ-граді
Вони жили в одній громаді
Із староруським нашим людом,
З конем вправлялися, з верблюдом.
Коли було хозар нахлине,
Вони до княжої дружини
Вливалися. В бою сміливі
Були завжди. Та нещасливі
Настали дні. Орда монголів
Тіснила їх на схід поволі
Та й дотіснила до Аралу.
Була держава в них чимала,
Лишилась жменька від народу.
В піску зарили їх свободу.

На південь — там живуть туркмени.
Було, заходили до мене,
Але не часто, бо дорога
Тяжка, й верблюд стирає ноги.
То бідні люди, добрі, щирі.
Живемо з ними в дружбі й мирі.

На схід і північ — там узбеки,
До них також тропа далека.
Буває, горстка з каравану,

Яка вціліла від бурану,
Вряди-годи сюди проб'ється,
Води джерельної нап'ється,
Позичить борошна з півпуда,
І далі в путь.
Хороші люди.

Тому й живемо в самоті,
Бо нелегкі до нас путі.
Лише грабіжникам від хана
Відкрита путь, вона, мов рана.

Звелись в підгір'ї пилу хмари.
Дід крикнув людям:
— Яничари!

Жінок, дітей — мерщій до гір! —
То був швидкий і звичний збір.
За мить самі дядьки і хлопці
Стрічали ханців на толоці.

Із яничарами тепера
Примчали царські офіцери.
І не дівчат в гарем до хана...
Хапали парубків.
Неждана
Біда упала на краян.
Між військом був цивільний пан.
Він став на пень і руку — вверх...
Кричав — аж рот йому пошерх:
— У нас із німцями війна!
Хай кожен тямить, кожен зна —
Війна за віру, за царя! —
І ханський гурт гукнув: — Уря!

І повели в глибінь пісків
Три сотні дужих парубків.

ОПОВІДЬ ДВНАДЦЯТА

Прорвавсь над краєм лиха міх,
Затихла мова, щирий сміх.
Запанував одвічний жах.
Всі ходять, наче по ножах.
Щотижня ханські посіпаки
Деруться в хати, як собаки,
Беруть останній хліб, одежку.
Хоч слово мов — ураз на стежку
Впадеш, повалений бичем
Або залізним товкачем.

Кричать:

— Хіба собі берем!
Наш хан із батеньком царем
Ведуть війну проти кафірів * —
Австрійських, пруських бузувірів.
Тепер багато треба грошей.
Солдати там годують вошей
В окопах, кров, як воду ллють.—
В очах у ханців дика лють.
Кричать, а їх злодійські руки
На здобич падають, мов круки,
І тягнуть ворочок ячменю,
Чи маку вузличок зі жменю.
Та перш за все — на хатні жорна
Хапуги кидались проворно,
Щоб віднайти оті — співучі,
Й жбурнути в прірву з Чорнокручі.

Над краєм смерть звела крило.
— Чи вже колись таке було? —
Питає з болем Слав у діда.
— Завжди над нами ханська кривда

---

* К а ф і р — невірний у мусульман.

Висіла, мов над горлом ніж,
Дівчаток лóви та грабіж.
— І ви ні разу не повстали?
— Повстали б, але сил не мали.
Вірніше — ми не мали зброї.
Та й поміж нас були герої.
Про них співці і пісню склали.
Давно було, позабували
Події сиві та пісні ми.

— До жорна, вчителю, ходімо.
Ви пригадайте хоч рядок,
А там нанижеться разок
Забутих слів. Співуче жорно
Сувій старих подій розгорне
І пісню-думу проспівает
Про славних предків. Бо немає
Ніяких пам'яток тутешніх,
Коли трошили ханські клешні
Повсталі люди цього краю.—
І мовив дід: — Ходім, згадаю.

Прийшли. І в ту годину пізню
Старий згадав рядок із пісні:
«Як наступало вісім хмар...»
І борошенце, наче жар,
Тоді посипалося густо,
Бо Слав на жердь наліг до хрусту.
Мовчало жорно з півхвилини
І раптом.. дивна пісня лине:

«Як наступало вісім хмар
З-над гір кремнистих, із пустелі,
То вісім сотень яничар
Ішли шакалить на оселі».

Тоді ударили у дзвін,
Луна пішла по всьому краю.
Гукав народ з усіх сторін:
— Господь грабіжників скарає!

— Не бог,— сказав Іван Стіжок,—
Самі скараєм яничара! —
Він був сміливий ватажок.
І всі гукнули:
— Ханцям — кара! —

А хтось питає: — Чим же бить,
Як у людей немає зброї?
— У прірву будемо валить,
Кістки потрощимо горою!

Усім дівчатам і жінкам
Зрізати коси, прости ниті
І напинать в міжгір'ї там,
Де тропи у скалі пробиті,

Нитки із кіс міцні, як сталь,
Тонкі — їх коні не побачать.
Зрізають коси — хоч і жаль —
Жінки, прядуть їх і не плачуть.

Прядуть нитки, а ватажок,—
Він жорнотесом був у краї,—
Клинки, оскарди — у мішок,
Іде з людьми, скалу довбає.

Поклали брили на прохід,
Зросла загата-кам'яниця.
А майстровий ковальський рід
Скував могутню гаківницю.

Вночі три тисячі ниток
Тісне міжгір'я заснували.
І наступив зловісний строк:
Жахної ханської навали.

Летять текінські скакуни,
Махають вершники шаблями,
Зі скелі валяться вони,
З обриву у бездонні ями.

Три дні ішов запеклий бій,
Три дні і три пекельні ночі.
Злиденний краю, краю мій,
Ти зупинив навали вовчі.

Хай нас немало полягло
І сам Іван Стіжок в могилі,
Та знає ханове кубло,
Що ми боротися у силі.

О люди, слухайте співця,
Героїв славних пам'ятайте!
Гартуйте в подвигах серця,
На бій громадою вставайте.
Звучала пісня знов і знов,
Полум'яніла в жилах кров.
Хапали трійчаки залізні
Краяни, йшли на голос пісні.
Самі тепер її згадали,
Йшли громадою, співали
Про славні подвиги Стіжка.

— А хто ж тепер за ватажка
Нам буде, — гомонять селяни, —
Коли на бій народ повстане? —
І раптом чути:

— Слава! Слава! —
Слав не збагне, у чому справа,
Тоді піднявся Жорнотес:
— Я радий, що народ воскрес.—
Він шапку зняв перед Славком:
— Погодсья бути ватажком.—
У хлопця в грудях серце тане:
— Я ж молодий іще, країни.
— А нам лише такого й треба,
Щоб не чекав рятунку з неба,
Щоб діяв так, як той Іван
Стіжок — звитяжний отаман.
Роби все те, що чув у пісні!

І потекли години грізні.
Жінки й дівчата русі коси
Тоненько пряли.
На укуси
Ішли з клинками жорнотеси
В міжгір'я, на єдине плесо,
По котрому іде стежина,
Щоб там зросла стіна камінна.

Славко дістав коня баского,
Із краю в край літав. До нього
Звертались, як до ватажка.
Він думав:
«Битва заважка...
Та люд повсталий переможе!
Нам путо нитяне поможе».
Але ж у те далеке літо
Була шабляка знакомита
Та ще мушкетик-дробовик.
І вчув Славко тривоги крик:
— Через оті нитки-тенета
З гори ударять кулемети,

А потім хан до западни
Пошле гармати нарізні.—
Махнув рукою:
— Геть, тривого!
Немає іншої дороги.
На нас іде заклятий ворог.
Я знаю, як робити порох,
Щоб зарядити самопали.
Свинцю і шроту в нас немало.
Та й самопалів наклепаю.
Помічників таких я маю,
Що із обуха, з копача
Пістолю зроблять і меча.
Коли цього замало, може,—
Хай нам звитяга допоможе! —
І Слав погнав коня за рів
До гурту хлопців-зброярів.

ОПОВІДЬ ТРИНАДЦЯТА

Як і раніш, в скрутну годину
З'явився дядько. Шинелину
Нову Славкові передав,
Щоб той солдатський вигляд мав.
— Ти ж — ватажок! Я все вже знаю.
Веди на бій громаду краю.
Ось в кобурі тобі — наган,
А там,— вказав на караван...

— То як же ви із караваном?..
Усе міжгір'я під капканом,—
Здивований промовив Слав,—
Я сам з братками напинав
Із кіс нарядені нитки.
Внизу в завалах — башмаки

Ми із каміння поскладали.
Я в них поставив самопали,
Набиті шротом і свинцем.
Там навіть вдень із каганцем
Без бою не пройти, здається...

А дядько весело сміється:
— Так я ж — великий чародій
І рятівник постійний твій.
Відчув, що є в мені потреба,
Та й гуп на крилах — прямо з неба.
Ну, жарти потім. Є стежина,
Де не проходила людина,
А тільки дикі кози, коні.
Я змалку знав її, й сьогодні
Тихцем, з трудом страшним, по ній
Провів до вас верблюжий стрій.
То буде запасна дорога,
Коли поразка чи знемога.
Але забудь про неї нині,
Один є шлях з гірської скрині,
З крутого кола Карадагу,
Той шлях — згуртована звитяга
Усіх краян. Визвольний бій.
І ще один екзамен твій.

Повстання вчасне, друже Славе.
У світі йдуть величні справи.
В Росії скинули царя.
То ж революції зоря,
Зоря свободи сходить нині,
Хоч вороги ще дуже сильні.
Пролетесь крові ціле море,
Та нам не вперш долати горе.
Великий Ленін люд веде.

— Не чув про нього я ніде.—
Прошепотів цікавий Слав.
— А я давно про нього знав.
Сам зустрічався з ним в Сибіру.
Це він розмів мою зневіру.
Вказав широку путь єдину
Борні за трудову людину
Правдивим словом і штиком.
З тих пір я став більшовиком.

Тепера — про тутешні справи.
Життя у нас не кучеряве...—
За плечі обійняв Славка.
— Я добре знаю, нелегка
Була у тебе школа.
Знаю
І те, що диво-голос має
Тобою січений граніт.
Про це легенд — на цілий світ.
Як прагну я почути той спів!

І дядько на пеньочок сів,
На голові не бриль — кашкет,
При боці — чорний пістолет,
Грубезні чоботи солдата,
Шинеля, трохи рудувата,
Либонь, вогнем її пекло —
Все, мов до нього приросло.
Він далі вів свою розмову
Про чудо-вирубку Славкову:

— Так, саме піснею, мій хлопче,
Ти край Злиденний вивів з ночі,
Тієї ночі, що століття
Стояла тут, глушила віття
Людських надій, щоб ті зів'яли.

Недаром шпигуни шугали,
Вслухалися до жорнопісні.
Затим — чутки пускали різні,
Що в жорнах тих шайтан сидить.
«На смерть їх треба засудить!» —
Так хан сказав.

І яничари
Спішили вбить пісенні чари
І потрощили жорна в пил.
Бояться всенародних сил.
Ходім, Славко, до каравана,
Бо, може, завтра — в бій зарана.

Стояло двадцять три верблюди,
При них ставні, могутні люди,
На караванщиків не схожі.
Важучі в'юки у рогожі,
А не в канарах *, як годиться.
— Тепер нам треба подивиться,
Які дарунки я привіз вам,
Не злотом цінні, а залізом.
Це для твоїх загонів, брате,
Шаблі, гвинтівки і гранати,
До них набой та багнети,
Чотири справних кулемети,
Іх звуть «максимами», щоб знав ти.

Оті погонщики — солдати.
З Калуги родом, із Твері.
Поглянь на них — багатирі!
Російські хлопці бойові —
Однополчани фронтів.
Я їх покликав у дорогу
При зброї вам на допомогу.

---

* К а н а р и — волосяні мішки, які викорис-
товують для верблужих в'юків.

Тепер ходім до діда, Славе,
Розповімо про наші справи.
На здвиг покличем перед боєм
Краян, в загони їх построїм.

Вони ідуть у сизу ніч
Зорі омріяній навстріч.

ОПОВІДЬ ЧОТИРНАДЦЯТА

Четвертий день шаліє битва.
Шаблі, нагострені, як бритва,
Уже блищать коло запруди.
Як мур, стоять краянські люди,
Скидають в прірву яничар.
Немало їх із кручі в яр
Уже зазнало смертний лет,
Спочатку від тонких тенет,
Коли вони із перевалу
Своїми кіньми ниті рвали
І, не второпавши нічого,
Летіли в прірву із порога.
А як нарешті розібрали
Й шаблями різать ниті стали,
Уже лежали в глибокості
Двох сотень витрощені кості.

Та безліч в хана яничар.
В повстанців слабшає удар.
Патронів — на годину бою.
Жінки беруть у мертвих зброю,
Стають туди, де на прорив
З гори несеться хвиля грив.
Усі поранені — в строю.

Славко попереду в бою,
Він підбадьорює краян,
Піднявши вгору свій наган.
Його ворожі командири
Давно примітили.
Сокири
На Слава кидали з засади,
Валили з кручі камнепади
І списи кидали зі скелі.

А хлопець полами шинелі
Повсюди має, мов крильми,
Поміж безстрашними людьми,
Готовими в атаку, в бій,
Щоб з ходу знищить вражий стрій.
У Слава кулі не влучали,
З гармат снаряди обминали.
Дебелі дротики стальні,
Де він проїде на коні,
У землю тикались позаду,
Хоч городи на них ограду.

А дядько:
— Будеш, Славе, жив!
Це я тебе заворожив,
Щоб невразимий був у битві,
Та у шаленій цій гонитві
Довкола тебе яничар.
У мене, брат, надійний чар.—
І обійняв героя дід.

Шаліє бій, кривавий слід
Бійці лишають за собою.
Патронів — на годину бою
Лиш для рушниць. А кулемети
Уже мовчать.

Ще на багнети
В краян лишається надія.
З міжгір'я чорним вогневієм
Дихнуло, бризнуло гранітом.
То яничари динамітом
Запруду в двох місцях прорвали.
Як сель * течуть вали навали.
Краяни йдуть у рукопашну.
Уже нічого їм не страшно —
Хай рани, кров чи скоро смерть.

Звелася пилу круговерть.
За перевалом гук: — Ура! —
Аж похитнулася гора.
Гранат посипались удари,
Біжать урозтіч яничари.

За півгодини з перевалу
Жива лавина вирувала.
Палали кумачем знамена —
То йшли повсталії туркмени
І пастухи каракалпаки,
Як переможці із атаки.
А з ними сотня земляків,
Солдат, колишніх парубків.
Вели загін більшовики —
З уральських міст робітники.
Всі стали у одним загоні.
Жінки підшальники червоні
На довгі глиці пришивали,—
Своїм героям дарували
Багрянокриллі прапори,
Що підіймались догори.

* Сель — бурхливий паводок на гірських річках з великим вмістом намулу та гірських порід.

Славко зворушений і радий
З коня зійшов серед громади.
Він обійма крайн-вояків —
Туркменів і каракалпаків,
Честь віддає більшовикам,
З уральських міст робітникам.
Юнацьке серце пломенилось.

Тоді копитами забились
Гірські стежини кам'яні.
З'явився вершник на коні,
Прибув сюди він із ревкому.
Гукнув: — Хай буде всім відомо,
Що вість прийшла із Петрограда:
Тепер у нас Радянська влада.
Великий Ленін — вождь народу,
Борець за щастя і свободу,
Очолив уряд трударів.—
Тоді забракло гостю слів
І він замовк од хвилювання.

У очі вдарило світання,
Таке ясне, таке сліпуче,
Мов сонце вирвалося з тучі
І заяріло у зеніті.
В новій порі, в новому світі
Довкола стало тихо, тихо.
Неначе люди вічне лихо
Й неволю в яму закопали,
А слів свободи ще не знали.
Тоді у хаті удовиній,
Яка стояла при долині,
Піднявся жорна дивний голос,
Мов золотий пшеничний колос:
— Повстаньте, гнані і голодні
Робітники усіх країн!

Як у вулкановій безодні,
В серцях у нас клекоче гнів.
Ми всіх катів зітрем на порох,
Повстань же, військо трударів!
Все, що забрав наш лютий ворог,
Щоб повернути, час наспів.

Чуеш? Сурми заграли,
Час розплати настав...

І прапори затрепетали
Червоним спалахом заграв.
Повстанці стали в лави зводні,
І вселюдський полинув спів:
— Повстаньте, гнані і голодні
Робітники усіх країн!

1976—1977

ПОЕМИ

(1945—1976)

З НІМЕЧЧИНИ В ЧЕРНЕЧИНУ

1

Через поле мчаться танки
Напрямці,
По дорозі на світанку
Йдуть бійці.
Тьопа дівчинка по бруку
Від села.
Командир бере на руки:
— Ой мала!
Звідкіль ідеш?
— З Німеччини.
— Куди ж ти йдеш?
— В Чернеччину.
— А як зовуть?
— Катрусею.
— А мати де?
— З бабусею
В Чернеччині,
В Охтирщині.
Чи довго ще
Іти мені?
— Та ні!
Верстов із тисячу.
Пройдеш луку
Борисячу,
А там кордон
Із Польщею
Поза селом

Богольшею.
А там піде
Волинщина...
— І там моя
Охтирщина?
Охтирщина,
Чернеччина!
Я з Вовчого
Омельчина...
— Та не спіши,
Кирпатенька!
— А ви не знали
Батенька,
Омелька
Чорногородого?
— Которого,
Которого?
— Високого,
Чубатого.
— А це не той —
Із п'ятого?
Спитайте, —
Не з Чернеччини?
Тут донька йде
З Німеччини.
— З Чернеччини
В Охтирщині?..
Катрусенько,
Чи ти, чи ні?
— Це я, жива,
Не вбитая.
Іду і всіх
Розпитую,
І всі мені
Розказують,
Куди іти,

Показують.
— Ой Катенька,
Кирпатенька!
— Ой татоньку,
Мій батеньку!
Звідкіль ідеш?
— З Чернеччини.
— Куди ж ти йдеш?
— В Німеччину,
В Німеччину
Фашистськую,
Далекою —
Не близькою.
Коли згинуть
Приречені
Усі кати
В Німеччині,
В Німеччині,
У Прусії —
Тоді з миром
Вернуся я.

II

Идуть у поле трактористи —
Плугарі,
Идуть з піснями та присвистом
На зорі.
Ім назустріч п'ятитонка
Виліта.
Катя кісоньки в сосонку
Запліта.
— Ізвідкіль ти?
— З Німеччини.
— Куди спішиш?
— В Чернеччину.

В Чернеччину,
В Охтирщину,
За міст
На Монастирщину,
Де Ворскла
Гне підковою.
Я з хусткою
Шовковою.
— А батько де?
— В Німеччині.
— А мати є?
— В Чернеччині,
На Вовчому,
Де затока.
А ви не знали
Братика?
Маленького,
Безштанника,
Степаника?
— Степаника?
— Степана Чорногородого.
— Безштанника,
Которого?!
Колгоспного
Баштанника?
Він дасть тобі
Безштанника!
Ану гукніть
Від Савича
Степана Омелянича.
— Ой, звідки ти,
Пропашина?
— З Німеччини,
Із панщини,
З голодної,
Далекої,

До вас лечу
Лелекою.
А мати де?
— З бригадою.
Ходім скоріш —
Порадую.

III

Синім бором край полянки,
По сівбі
Йде маленька полонянка
У юрбі.
Як зустріла сива мати,
Обняла
Та й, ридаючи, до хати
Повела.
— Зійшло для мене
Сонечко,
Вернулась
Люба донечка.
Чи довго йшла?
— Два місяці.
— А спала де?
— Де світиться.
— А їла що?
— Що прийдеться,
Що прийдеться,
Що станеться,
У кого що
Останеться.
Ох, і скупа ж
Німеччина:
То жом, то брюква
Печена.
І там є люди

Гарнії —
Стрічають
Наші армії.
Від них я йду
З обноюю —
З хустиною
Шовковою.
Іду, до всіх
Вітаюся,
І всі мене
Питаються:
— Звідкіль ідеш?
— З Німеччини.
— Куди ж ти йдеш?
— В Чернечину.
— А як зовуть?
— Катрусею.
— А мати де?
— З бабусею,
В Чернечині,
В Охтирщині.
Насип борщу
Мерщій мені.

IV

Вийшла Катя погуляти
На село.
Тут загати, далі хати
Не було.
— Ці руїни не боюсь я
Помічать,—
Тихо мовила Катруся
До дівчат,—
Бо це ж моя
Чернечина,

Я з Вовчого —
Омельчина.
Я тут росла,
Тут житиму,
Учитимусь,
Робитиму,
Про рідний край
Казатиму,
Що крашого
Не знатиму.
Летіла я
З далеччини
До рідної
Чернеччини.
Я нею скрізь
Пишалася,
Коли мене
Питалися:
— Звідкіль ідеш?
— З Німеччини.
— Куди ж ти йдеш?
— В Чернеччину!
В Чернеччину,
В Охтирщину,
За міст
На Монастирщину,
Де Ворскла
Гне підковою
Під сизою
Дібровою,
Під лозами,
Ліщиною —
Іду
На Батьківщину я!

ПОРТРЕТ

1

В фашистській неволі,
На полі
Чужому
Ріс хлопчик, далеко від дому
І тата.
Лиш окрик солдата
Він чув у неволі,
На вражому полі,
Де мати робила,
Де стужа трубила
В осіннім тумані.
І гірко жилося маленькому Вані.
Щоб довше не бачила мати
Хлоп'яти,
Його заставляли намет вартувати.
А що там лежало —
Дрантя
Та сміття!
Пітьма заливала
Ванькове життя.

Якось у наметі
В солдатським кашкеті
З'явивсь полонений із рідного краю.
Він тихо промовив:
— Я, синку, вмираю...
Тобі ж довіряю
В останні години
Портрет найдорожчої в світі людини.
Я виніс його із пожарів Полтави

— Доволі
Нам жити в неволі! —
Гукали.
Фашисти їх лютою смертю лякали.
І гнали все далі
В задимлені далі.
Слідилися кров'ю дороги відталі.
Ось котиться чорними хвилями Шпрее,
Гримлять батареї,
І падають люди.
— Не буде!
По-вашому, люті, не буде! —
Говорить Івась і звертає з дороги.
Він повен тривоги,
Ховає портрета.
Над ним спалахнула сліпуча ракета,
Довкіл стрілянина, і лайка, і свист.
Та ось під горою радянський танкіст.

Івась підіймає
                    солдатський кашкет.
В кашкеті зашитий
                    шовковий портрет.
Портрет дорогого
                    вождя Ілліча,
Того, кому кожне
                    хлоп'я і дівча
Клянеться, що буде
                    завжди у житті
Іти по його
                    заповітній путі,
Бо Ленін великий
                    є перший девіз
На світлім шляху
                    в комунізм.

Івась у Полтаві у День Перемоги.
Двори і пороги
В зеленім клечанні.
Зруйноване місто у раннім світанні
До неба здіймає риштовань відрогі.
Івась поспішає,
Ту школу шукає,
Де вітер опалені крокви ламає.
Немає,
Немає...
Відновлена школа.
Вже засклені вікна,
І квіти довкола.
І крокви дубові,
І кривля дебела,
І класи в обнові,
І днина весела
У школі, де діти зібрались на свято.
Вітальна їх пісня гучна і крилата
Приймає хлопчину у радісний вир,
Де юність безкрая,
Де щастя і мир.

Івась розриває
солдатський кашкет.
З кашкета виймає
шовковий портрет.
Портрет дорогого
вождя Ілліча,
Того, кому кожне
хлоп'я і дівча
Клянеться, що буде
завжди у житті

Іти по його
заповітній путі,
Бо Ленін великий
є перший девіз
На світлім шляху
в комунізм.

1947

ІВАНИК-СКЛЯРИК

І

Грає вітер, мов гусяр,
Дзвонить пилкою тесляр,
До відновленої школи
Йде по вулиці школяр.

Чобітки на нім нові,
Синій кант на рукаві.
Він іде по срібних росах,
По уранішній траві.

Проминувши моріжок,
Підстрибнув на поріжок.
Та чого ж у того учня
Ні паперів, ні книжок?

Може, він іде на гру,
Бігать з дітьми по двору?
Глянь: на ремені у нього
Золотіють букви РУ.

Букви РУ горять, як жар.
То повз вулицю-бульвар
Поспішає склити школу
Ремісник Ванюша-скляр.

В школі стріне майстер Гай,
Скаже: — Курточку скидай.
Та дивися, не барися,
На лінійку налягай.

Подавай мені шибки,
Відбивай криві кутки.

Бережися, не поріжся,
Не пошкодь собі руки.

Не порань себе, не вдар,
Нам ще склити вісім пар.
За косяк міцніш тримайся,
Не впади на тротуар.

В школу прийдуть школярі,
Скажуть: — Слава вам, склярі,
Що впустили в наші класи
Сяйво сонця і зорі.

Ось і школа. Ось і клас.
Ваня пробує алмаз,
Розглядає свіжі рами —
Це ж йому не перший раз.

От він все приготував,
Скло як слід розфасував.
Жде годину, другу, третю...
Де ж це майстер загуляв?

Де він ходить, чом не йде?
Час летить, пора не жде.
Майстра наш Ванько шукає,
А його нема ніде.

Скрізь, мов лунами, гуло:
— Майстра Гая не було!
«Значить, дома», — дума хлопець,
І — в Заріччя, на село...

Через місто, через міст,
Через тесаний поміст
Він біжить, немов на свято
Поспішає ранній гість.

Чобітки на нім нові,
Синій кант на рукаві,
А за спиною у нього
Бистрі крила вітрові.

II

За рікою, на селі,
Працювали ковалі.
Коло них плуги, сівалки,
Ржею з'їдені граблі.

Биті танки, тягачі
На чересла, копачі
Перековують у кузні
Мирні люди — силачі.

І ворожа вбивча сталь
Піде в степ, у синю даль;
Там, піднявши ґрунт родючий,
Стане чиста, мов кришталь.

В горнах полум'я реве,
В них залізо вогневе.
Ваня чемно привітався
І спитав, де скляр живе.

— Скляр... який це? А, Денис....
Онде хата, подивись.
Тільки він, здається, хворий,
Не вберігся, простудивсь.

Так сказали ковалі
І взяли за граблі,
А Івась мерщій до хати
Біг, не чуючи землі.

Тихо стукнув у вікно,
Відхилилося рядно.
— Ну, заходь, заходь скоріше!
Ми ждемо тебе давно,—

Хтось гукнув із-за вікна.
В хаті морок, тишина.
Біля ліжка, на ослоні,
Донька Маня мовчазна.

Гай лежить слабий, блідий,
Від примочки бинт рудий.
— От спасибі, що провідав,
Мій підмайстре молодий.

Ой, захворів я не в час,
Та мені не перший раз;
Повалююся з півтижня —
Та ізнову за алмаз.

Запечалився Івась,
Тихо з майстром попрощавсь.
«Ми останні у змаганні»,—
З болем думка пронеслась.

Донька вийшла до воріт.
Прип'яла Рябка за дріт.
Ваня взяв її за руку:
— В тебе ж, Маню, склярський рід.

Бачиш, нам не повезло.
Ти ж умієш різать скло.
— Добре, Ваню,— каже Маня,—
Жди, я вийду за село.

III

Ось і школа. Ось і клас.
Маня пробує алмаз,
А Івась по рамі лізе
Аж до верху — в перший раз.

Став на виступ, на карниз,
Мимоволі — зирк униз,
А під ним старі дерева
На бульварі, ніби хмиз.

— Ваню, страшно там чи ні,
Ти устоїш на вікні?
Не соромся, — мовить Маня, —
Все, як є, кажи мені.

Спалахнув Івась, мов жар,
Скоса глянув на бульвар
І узявся чистить раму,
Як старий, бувалий скляр.

«Що ж страшного на вікні?
От, бувало, на війні!.. —
Він згадав, як майстер каже, —
Йшли в атаку у вогні!»

І немовби майстер Гай,
Крикнув: — Курточку скидай.
Та дивися, не барися,
На лінійку налягай!

Подавай мені шибки,
Відбивай криві кутки,
Бережися, не поріжся,
Не пошкодь собі руки.

Не порань себе, не вдар,
Нам ще склити вісім пар.
За косяк міцніш тримайся,
Не впади на тротуар.

В школу придуть школярі,
Скажуть: — Слава вам, склярі,
Що впустили в наші класи
Сяйво сонця і зорі!

День погас. Вечірня мла
Над бульваром потекла.
Вибіг з школи скляр Івасик,
Вийшла склярочка мала.

Дзвоном дзвонить тротуар.
На шибках проміння фар
І виблискує, і сяє,
І палає, мов пожеар.

І склярі біжать з гори,
Все заскливши до пори.
А навколо багряніють
Шовкоткані прапори.

IV

В школі свято. Шум і спів.
Віє вітер із степів.
Вбіг-влетів до школи Ваня —
Ледве подих перевів.

А за вікнами розмай,
Мов квітує свято Май.
Озирнувся Ваня — слідом
Поспішає майстер Гай.

Він поглянув на шибки —
І ціпок упав з руки:
По новому склі-блакиті
Сонце сіє світляки.

За склярем біжить дочка,
І легенька, і гнучка;
Підіймає, підставляє
В руку татові ціпка.

— Що за диво,— каже скляр,—
Може, ще у мене жар,
Мо', привиділося тільки?
Ти-но глянь: всі вісім пар!..

А Ванько йому в одвіт:
— Все ви бачите як слід.
Скло засяло в наших рамах
Голубе, мов перший лід.

Гай обняв Ванька-скляра.
— На ура його, ура! —
Закричала з усіх боків
Гомінлива дітвора.

Заспівали школярі:
— Слава, слава вам, склярі,
Що впустили в наші класи
Сяйво сонця і зорі.

ЯРИК-ШКОЛЯРИК

Ярослава звали Ярик
Тато, мама і сестра,
А на вулиці — Школярник
Прозивала дівтора.

Хлопчик піде поза двором —
Враз навкруг аж загуде,
Малюки гукають хором:
— Он Школярник в школу йде!

Як приліпиться дражнилка,
Не відстане років п'ять.
Мов набридлива бджілка,
Буде в'їдливо дзижчать.

Особливо, як надмешся,
Як образишся на всіх,
Жартівок не обберешся —
Діти вміють брать на сміх.

Звідки ж прізвисько взялося,
Причепилось до Ярка?
Ріс меткий, дзвінкоголосий
Син у теслі Корчака.

Він любив свою сестрицю,
Ніжну, тиху, мовчазну.
Їй приносив полуниці
І малину запашну.

Катя, старшенька від нього,
Як пішла у перший клас,

Мимохіть було й малого
Збудить, вставши в ранній час.

Катя в школу, й слідом з двору
Наче вітер ніс його.
А було йому в ту пору
Літ чотири усього.

Завертали хлопця в хату,
Він пручався і сопів,
А тоді з ослона парту
Під столом собі робив.

А якось таки пробрався
Тишком-нишком в першій клас.
Вмить під партою сховався,
Де сидів Паньків Тарас.

Дзвоник. Вчителька з'явилась,
Учні встали:— Добрий день! —
Серце в хлопчика забилося.
Він сидить і нітелень.

Тут хтось приснув: — Ярик! Ярик! —
Засміявся дружний клас.
— О, то є новий школяр, —
Каже вчителька, — у нас.

Кличе хлопчика до столу,
Він маленький і чудний,
Вперто дивиться додолу,
Мне кептарик вовняний.

В нього торба на ремені,
Черевички з кулачок,
На сніданок у кишені
Є новенький п'ятачок.

Все, що треба, має Ярик,
Лиш на зріст не повезло.
З того дня слівце «школярик»
До хлоп'яти й приросло.

— Щось засмучений Школярик,
У Школярика біда,—
Говорили Петрик, Лаврик,
Навіть дядько Лобода

З жартом вигукне дражнилку:
— Ти, Школярику, не плач,—
І дає нову сопілку
Чи з пружинкою деркач.

Хлопчик, справді, дуже злився:
— Що тут вдієш — не расту.—
Все частіше він тулився
До опори на мосту.

Примірявсь до мітки завше
Без бриля і у брилі.
Час летів, а мітка там же,
Недалеко від землі.

Навіть взимку йшов до мосту.
Мітку хуга замела —
І не видно, скільки расту
Довга осінь додала.

Та із днів складались тижні,
Цілі місяці, роки.
Восени летіли крижні
У далекі мандрівки.

Іх Ярко лічив поволі,
Шепотів:— Усіх злічу.

Як не буду вчитись в школі,
Сам із ними полечу.

За морями, за горами,
Кажуть, є така земля,
Що весняними вітрами
Росту й віку прибавля.

Літом Ярик вже не гуси
Гнав на пашу, а корів.
З ним ішла сестричка руса
На луку за Довгий рів.

А коли пожовкло листя
На кущах і деревах,
В школу діти понеслися
По стежинах і ровах.

Як же наш маленький Ярик?
Знов ховається в дворі,
Щоб не крикнули «Школярик!»
Голосисті школярі?

Ні! Прийшла жадана днина.
Хата теслі розцвіла.
І шовкова сорочина,
Дрібно вишита, мала,

І кептарик Ярослава,
І червоні чобітки —
Все розкладене по лавах
На широкі рушники.

Одяглися мама й тато
У святкові убрання —
Сина в школу виряджати.
Всі ж цього чекали дня.

Мама хліб поклала й сливи,
Як за звичаєм кладуть.
— Йди, синочку, будь щасливий,
Будь розумний, чесний будь.

Так сказали мама й тато.
Склала зошити сестра.
Хлопчик вискочив із хати,
Птахом вилетів з двора.

Он, погляньте, він до школи
Йде сьогодні з усіма.
І здавалось, що довкола
Ані жодного нема,

Хто б на нього не дивився,
На його новий кептар,
Хто б йому не уклонився
Біля кузні чи кошар.

І Ярка неначе крила
Підіймали аж до хмар.
Тиша хлопцеві сурмила:
— Ти школяр, школяр, школяр!

Він ніколи не забуде
Цей жаданий перший крок
І довіку знати буде
Перший вивчений урок.

Ось і школа. Квіти, квіти
Загойдалися вгорі.
Ті, що звалились просто діти,
Нині звуться школярі.

— Я... Школяр я!..— Ненароком
З уст зірвалось у Ярка.

Підійшов юнак високий,
Взяв на руки хлопчика.

— Ти школяр,— він мовив просто,—
Вперше йдеш у перший клас.
Потім підеш в п'ятий, шостий
І в десятій... Прийде час.

У знаннях, в труді, у пісні
Вмійте хороше дружить.
Нашій матері Вітчизні
Вчіться правдою служити.

Сивий вчений з рук на руки
Взяв Ярка під крик «ура!»
Він промовив:— У науки
Є світанкова пора.

Як без раннього світання
День не піде по полях,
Так без першого навчання
До наук закритий шлях.

Я ученим став. Ракети
Ми спрямовуем до зір,—
Посланців Землі-планети.
Але цей зелений двір,

Клас із вікнами до гаю,
Перших вчителів своїх
Що години пам'ятаю,
Лину згадкою до них.

Потім Ярика вітала
Героїня-ланкова.
Садівник, шофер Потала,
Партизанка-удова.

Наче щастя естафету,
В школу — в дім усіх наук —
Через підняті букети
Хлопця несли сотні рук.

Віддалявсь, вщухав надворі
Гомін радісних людей.
У широкім коридорі
Стріла вчителька дітей.

Усміхнулась, привіталась,
Ніби знала їх давно.
Малюки у двір злітались,
Заглядали у вікно...

В класі прибрано, просторо.
Зі стіни усім навстріч
Усміхався добрим зором
Вчитель мудрий — наш Ілліч.

Ще ясніше стало литись
В вікна сонце. День палав.
«Вчитись, вчитися і вчитись, —
Так я вам заповідав», —

Ніби вчулися Яркові
Світлі ленінські слова.
Мов знамена пурпурові,
Загойдались дерева.

ВІВЧАРИК

Випав перший ранній сніг,
Всі стежини білі.
Встав Петько, селом побіг
До двора артілі.

Під ногами — скрип та рип
Сніжна полотнина.
І стоїть, мов білий гриб,
Молода ялина.

Вишень сизі пагінці
Цвітом запишались:
В них ранкові промінці
Бджолами злітались.

І Петько, мов мак, розцвів
У годину любу.
Налипав сніжок до брів,
Цілував у губи.

На долоню упаде
Зіронька й розтане,
В мить єдину пропаде,
Крапелькою стане.

Хлопчик пісеньку завів,
Бо на серці радо.
Проминув тесовий хлів
На краю левади.

Далі він гайне униз,
До ставків поверне,

Продереться через хмиз,
Вискочить до ферми,

Бо туди його думки
Кличуть щохвилини.
І стукочуть чобітки
По грудках стежини.

...На тваринницькім дворі,
Де нова запарка,
Розпливалась угорі
Пари біла хмарка.

Петрик сніг з чобіт оббив,
Та мерщій — в кошару.
Дуже, дуже він любив
Овечок отару.

Ще отара молода —
Бирочок з десяток,
Та ростиме, не біда!
Є вже сім ягняток.

Овечкі жують сінце,
Поруч і малята
Тісно збилися в кільце
Біле та пухнате.

Тітка Варка йде сумна:
— Петрику мій, Петю,
Заблудилася одна
Десь у очереті.

Чи серед Краснянських нив,
Тих, що біля бору...
На прогулянку гонив
Дід отару вчора.

Та пропала, що Пушком
Ти прозвав улітку...
Кіньми їздили, пішком...
Не знайшли і слідку.

Подививсь Петько-вівчар:
— Так, Пушка немає.—
Із кошари через яр
Полетів до гаю.

Завернув у очерет,
Поколовши литки;
Вихопивсь на ожеред,
А Пушка не видко.

Луг мовчить, мовчать лани,
Лози і вербички,
Бо не бачили вони
Білої ягнички.

— Мабуть, треба в бір іти...—
І побіг до бору.
Наче сріблені гноти,
Золотисту кору

Обвивали у ялин
Батоги-повійки.
— Ось галява Довгий Клин.
Тут я три копійки

Миколаївські старі
Причепив Пушкові.
Ось і тирло на горі
В кам'яній підкові.

Тут ховав я у дуплі
Сушені горішки.—

Розшукав — лежать малі
В моховому ліжку.

— Бач, горішки розшукав,
Хоч про них не думав.—
Взяв дві жмені у рукав,
Трішечки похрумав

І пішов...
І день пішов
Прямо з надвечір'я.
Петрик зойкнув:
— Слід знайшов! —
Ніжки, наче в пір'я,
Легко, м'яко по снігу
Боязко ступали.
Слід згинався у дугу,
Де гілок завали.

— Це Пушків... Овечий слід! —
Закричав хлопчина.
Раптом слід, немов під лід
Канув.
То ліщина

Сніг на себе прийняла,
А земля голенька.
Мабуть, там вона й пройшла,
Бирочка маленька.

Петрик збіг з гори униз,
Взявся знову вгору
Через вибалки і хмиз
В гущавиння бору.

Вже забув і стежку ту,
Що вела на гірку...

Сів на рубанку товсту
І заплакав гірко.

— Любий мій Пушок, Пушок,
Не ходив би в хащі,
Тут вночі ухопить вовк
Чи ведмідь-ледащо.

Бір зітхав, немовби знав
Про Петькове горе.
Темний вечір обступав
Хлопця серед бору.

— Ме-ке-ке,— почулось десь.
Може, Петі сниться?
Задрижав, як лист, увесь —
Перед ним — ягниця.

Дрібно труситься мала —
Холодно Пушкові,
Притулилась до чола
Вушком пастушкові.

— Може, це якась мана,
Мариться і тільки?
Ні, Пушиночка, вона!
Ось і три копійки,

Що на шию причепив
На галявці влітку.—
Усміхнувся, обхопив
Дорогу лелітку.

Враз підскочив і побіг,
А куди — не знає.
Під ногами листя й сніг
Вихором злітає.

Ніч згущалась, як смола,
Вітряно і слизько.
«Десь доріжка до села,—
Думав Петя,— близько.

Буду слід шукать дрючком,
Тут же недалеко» —
(А ягня під пальтечком
Все дрижить та мека).

Де не ткне — все лист і лист,
Чи сніжок латками.
А навкруг виття і свист...
— Кажуть, із вовками

Здибувались лісники,
Тільки не убили...,—
Петрик падає в ямки,
Йти уже несила.

— Он два вогники внизу,
То село, ягничко.
За годину донесу,
Дам сінця, водички.

Він іде... Два блимунці
Сунуться на нього.
Піт у хлопця на лиці,
Затерпають ноги.

Хижі вогники блись-блись...
І завив звірюка.
— Вовк! —
Аж подих зупинивсь,
Затремтіли руки.

«Де ховатись? Що робить?» —
На сосну повище
Він, мов кіт, заліз умить.
Вовк підкрався ближче.

Хлопець гілку осідлав,
Обхопив соснину,
Перед себе він тримав
Бирочку-пушину.

«Що, як вовк сюди шугне?» —
Тріснуло паліччя...
Той лиш страх Петьків збагне,
Хто самотній ніччю

Залишався у борах,
В хащинах безмежних,
У звіриних таборах —
Вовчих та ведмежих:

Заговорять дерева,
Звірі, навіть хмари,
Всюди чуються слова,
Сунуться примари,

Вовком здасться трухлий пень,
Гадом стане корінь.
А настане світлий день —
Все розгонить промінь.

І страхіття лісові
Згинуть в росяниці,
На деревах, на траві
Защечечуть птиці.

Поки ж — надовкіл пільма,
Ніби чорна гуща.

Жах всього тебе пройма,
Шле примари пуца.

Так із Петриком було.
Вовк почав казати:
— Коли хочеш у село,
Не жалій ягняти.

Дай мені його, а сам
Забирайся додому.—
Петя крикнув:— Не віддам
Я Пушка нікому!

Потім тиша. Довгий час
Тиша панувала.
Хтось гукав десь раз у раз
Із-за перевалу.

— Може, вовк поверне геть...
Може... Може... Може...—
З хашів голос:— Петю! Петь...
Де ж ти, мій небоже?

— Дядько, дяденько гука,—
Шепотів хлопчина.
Унизу в кінці ярка
Тріскала ліщина.

Петрик з дерева гукнув:
— Тутечки я, тута! —
Ліс прокинувся, загув,
Кроки, крики чути.

Та й пішло на всі лади
Лунами зусюди:
— Тут Петько, ідїть сюди! —
І зійшлися люди,

Онде ж, ондечки село —
За ярком поблизу.
Злого вовка й не було
Біля купи хмизу.

Там трухлявий пень стирчав,
Порохнею блимав,
Він не вив і не гарчав,
Не світив очима.

Щоб не виказати при всіх,
Як, було, злякався,
Петя все звернув на сміх —
Встав і засміявся:

— Не дали мені ягня
Відходить, зігріти —
Всі за мною навмання...
По хатах ідіте.

Знаю сам ці всі стежки,
Тут не раз я був же.—
Розступилися дядьки,
Радісно зітхнувши.

До села Петько побіг
Із ягням хорошим.
Сто стежинок, сто доріг
Замела пороша.

Ні ведмедів, ні вовків,
Ні примар навколо.
Наче тисяча Пушків
Скрізь біліє поле.

Ось і ферма.
У дворі

Вигуки тривожні:
— Ти іди у чагарі,
Ти — під Переложне,

Ти ж — у Чорні Гнилиці,
Там грузькі купини —
Може, в ямі чи в сільці
Наш вівчарик гине.

— Петя! Петрик з бору йде! —
Хтось гукнув із гурту.
Мати рада:
— Де він, де? —
Вибігла за бурту.

Підлетіла до Петька:
— Ой синочку рідний!
На ось, любий, пиріжка —
Зголоднівся, бідний.

Де ж ти день і ніч гасав?
Рибонько, хлоп'ятко! —
Він нічого не сказав —
Показав ягнятко.

ПІОНЕР ВЕЛИЧКО

Він спурхнув, немов синичка,
З гір, із Крем'яниць.
— Звати як тебе?
— Величко.
Я Величко Гриць.

Біг сюди поміж горами,
Стежка нелегка.
Покажіть, котрий між вами
Командир полка?

Мав записку передати,
Ніс її в руці...—
По тривозі до гармати
Кинулись бійці.

Гармаші усі при ділі,
Їм не до розмов,
Накривають ворожі цілі
Сталлю між дібров.

Допоміг би їм хлопчина,
Але як — не зна.
— Почекай, жарка година,—
Каже старшина,—

Командир полка прибуде
За годину, дві.
Ти сховайся коло запруди,
Там он, у траві.

Ще, либонь, зачепить кулька,
Бо вона ж дурна,—

Турбувався добрий вуйко.
Вуйко старшина.

Дав гуцуликові сала,
З кашею пиріг.
Вчувся крик:— Снарядів мало! —
Старшина побіг.

Бій гримить, ревуть гармати,
Аж гудуть гаї.
«Чи ж годиться так лежати,
Коли мруть свої?»

Думав Гриць, вмовившись долі
Між скелястих стін.
У гуцула очі орлі,
Бачать на сто гін.

Він підскочив, на соснину
Виліз:— Танки йдуть! —
Із гармат вогонь полинув,
Перетнув їм путь.

— Ще лівіше — за фільварок! —
Вигукнув і змовк.
На плечі його кептарик
Кривцею промок.

Лікар витяг кулю вражу:
— Швидше у санбат!..
— Ось почувте, що я скажу:
В горах ваш солдат...

Недаремно я по лісу
Біг іздалека.
Чи не є тепер поблизу
Командир полка?

Чути голос:— Тут я, любий,
Слухаю, хлоп'я,—
Ворохнулись ледве губи:
— Я шукав вас... я...—

І замовкли. Потім кволо:
— Павлику, здоров...—
Лікар вмить зробив уколи,
Влив хлоп'яті кров.

Пульс послухав при долоньці —
Павутинний пульс.
— Урятуйте! — просять хлопці.
— Рад би, та... боюсь.

А Гришко у непритомі
Братика гукав:
— Ти, Павлушко, будь при домі...
Набери в рукав

Ягід. Я піду далеко.
Ну, не плач, не плач...
Подивись, аж он лелека
Лине у Космач...

Принесу червону зірку,
Їсти дам і пить...—
Гармашам до болю гірко —
Жить йому б та жить!

Як солдат у полі гине,
В серці горя вщерть,
А оце ж іще дитина,
І на лихо — смерть.

Знов укол. Відкрились очі.
Опритомнів Гриць:

— Все згадав. Сказати хочу.
Я із Крем'яниць.

Там недавно партизани
Бились на горбах.
Не один поліг від рани
В хащах та борах.

Ми ходили по малину
І знайшли їх трьох.
Занесли в густу ожину
На м'якенький мох.

Покалічені всі дуже,
Зранені вони.
Їхній старший мовив: — Друже,
Мчи до низини.

Там іде радянське військо
Через Прут-ріку.
Передай оцю записку
Старшому в полку.

Пам'ятай — у цім листочку
Тисяча життів
Наших воїнів, синочку,
Воїнів-братів.—

Прочитав мені листівку,
Глянув я і сам,
Та не втямив аністільки,
Що писалось там.

— Схоплять,— він сказав,— фашисти —
Зразу проковтні...—
Я побіг і тут нечиста
Зграя пре. Вони!..

— Стий! — кричать. І цілять кульку
З кріса по мені.
Проковтнув я ту писульку,
Не віддав їм, ні.

— Де, — питають, — партизанка? *
— Я не знаю де! —
Злісно кинули під танка.
Він реве, гуде.

Переїхала машина,
Та не по мені.
Я підскочив — і в шипшину,
Зник у гущині.—

Командир підсів з блокнотом,
Витяг олівці:
— Напиши помалу, що там
Вздрів у папірці.

Може, літерку згадаєш
Чи якесь число,
Все, що в спомині тримаєш
Так, як там було.

В школу ти ходив?
— Ніколи...
Я б у третій клас
Ниньки йшов. Та де ті школи,
Як війна у нас.

Але я абетку знаю.
Намалюю те,
Що з записки пам'ятаю:
«ТОЛ. Ф-Г. 100 Т».

---

* Так звали партизанів на Гуцульщині.

Написав, олівчик випав —
Пальчики слабі.
— Може б, ти водички випив
Чи медку тобі?

Старшина підносить кружку.
— Ні, не хочу п'ять.
Як зустрине брат Павлушка,
Все перекажіть.

Матері у нас немає,
Батько в чужині,
Братик лиш мене чекає.
Діждеться чи ні...

Він голодний у домівці
Сам-один — хоч плач...
Ще було у тій листівці:
«2 КМ. КОСМАЧ».

Наостанок проквілили
Губи-пелюстки
Та й застигли, побіліли,
Змовкли на віки.

Командир не стримав сльози,
Біль його душив.
Поза шкірою — морозом
В хлопців гармашів...

Старшина дістав хустину,
Мов червоний мак,
Пов'язав на шию сину
Піонерський знак.

І сказав:— Либонь, значиме
Щось в листі було —

Командир обвів очима
Шлях, Космач-село.

— Так, значиме. На дорозі
Вкопаний фугас.
Він стотонний! На укосі
Всіх убив би нас,

Полк увесь наш! Зрозуміло?
Ось що він приніс.—
Підняли хлопчини тіло
І пішли у ліс.

Диха вітер, чубик в'ється...
У росі кептар...
А на грудях коло серця
Галстук наче жар.

Нуртували ріки жалю
В кожного в душі.
Говорили у печалі
Хлопці гармаші:

— Мріяв бути піонером —
Ти ним, Грицю, став...—
Соколині чорні пера
Хтось в труну поклав.

Бо Величко народився
У гнізді орла.
Соколиний вік судився,
Щоб не куля зла.

Підвели стволи гармати,
Пролунав салют.
Журно охнули Карпати,
Буки роси ллють.

Край потічка міленького,
На крутім кряжі
Поховали маленького
Сина гармаші.

Прикріпили на дубочок:
«Тут герой помер
Гриць Величко, наш синочок,
Юний піонер»,

Написали, не забули:
«Пухом будь, земля!»
Не забудьте й ви, гуцули,
Славне гуцуля.

Не забудьте, шасні діти,
Кожен піонер,
Посадіть червоні квіти,
Розведіть костер,

Покляніться перед строем
В спалахах зірниць —
Бути кожному героєм,
Як Величко Гриць.

1958

НА ГОРІ ОХТИР

На крутій горі Охтир,
Між гаями, плавнями,
Був старезний монастир.
Золотими банями
Він палав на сотні гін
З кам'яних високих стін.

На дзвіниці сизий дзвін
Гойдав мідну лисину.
«Триста тридцять пудів він
Важить». — Так написано.
Як махне Панас навхрест,
Чути за п'ятнадцять верст.

І жили в монастирі
Божі чорнорясники,
Воронням по тій горі
Пурхали у празники.
Всі носили кружечки:
— Сипте, люди, п'яточки.

З міді кровних п'ятаків
Виливалось золотко.
І жилося п'ять віків
Тим неробам солодко.
Годувала їх, гладких,
Матір божа з рук людських.

В двадцять другім восени,
Як ченці не злилися,
Революції сини
В монастир вселилися.

Революції сини —
Діти, сироти війни.

Ріс і я у тій сім'ї
Родом не з далеччини —
Бідні родичі мої
Із села Чернеччини
В дитмістечко привезли,
Загорнувши в дві поли.

Нас учив Матвій Лукич
Нести прапор високо.
В нього кожне слово — клич,
Кожна думка — блискавка.
З ним, з розумним ватажком,
Ми б весь світ пройшли пішком!

Він казав:— Змели царя,
Зметемо і господа! —
І летів із вітваря,
Розсипався розпадом
Весь попівський арсенал
Під «Інтернаціонал».

В храмі класи розмістив,
Гуртожитки в келіях.
Наче кров нову пустив
По старих артеріях
З восьмисот дитячих серць.
І настав ченцям кінець.

Та господнії раби
Не пішли в погоничі.
У капліцю щодоби,
Коли стане поночі,
Взявши з фарбою корець,
Вів братів рудий чернець.

За підмурком при свічі,
Що на брили капала,
Віхті, пензлі та квачі
По ряденці ляпали.
Що ж творилось в тім кублі —
Не цікавились малі.

Не цікавились? Та де!
В колективі юному
Кожен мріє, кожен жде
Попливти за шхунами,
Чи в печерній темноті
Розшукать страшні путі.

Був між нами Ян Оресь
Вдачі отаманської.
Із Волині родом десь,
Не з оселі панської —
Сиротою в курені
Ріс без батька по війні.

Ян цікавий. Взнає враз,
Де що тільки робиться.
Якось каже:— Скоро в нас
Мати богородиця
Обновиться на горі.
— Де?! — не вірять школярі.

Про ікону жвавий спір
Міг би всіх розбуркати,
Та від шляху в нижній двір
В'їхав трактор з гуркотом.
Вів його Матвій Лукич
В польовім вінку опліч.

Справді, чудо із чудес!
Ми на нього лазили.

Хай би сам Христос воскрес —
Нас не так би вразило.
Тут залізо йде, гуде!
Де таке було? Ніде!

Згодом всі у табори
Рушили загонами.
Луки, балки і бори
Загули стодзвонами.
Грали сурми голосні
Про нові радянські дні.

Уночі в густім гаю
Запалало вогнище.
Ми стояли у строю,
Кумачу полотнище
Окриляло в дальній лет,
До Комунії — вперед.

Вийшов Ян — і стрій завмер
В ноги племінь стелеться.
— Я є юний піонер!
Бути вірним лєнінцем
Слово честі вам даю! —
Аж луна пішла в гаю.

Ми заснули на зорі
В Липовім урочищі.
Маяв прапор угорі
При незгаслім вогнищі.
Шепотіли в сні:— Тепер
Я є юний піонер!

При схід-сонця сурми звук
Пролунав у таборі,
В час, як плив туман із лук,

Як на нашім прапорі
Промінців злітався рій.
— Піонери, стати в стрій!

«Піонер!» У слові цім
Все нове струмилося.
Горда радість на лиці
В кожного світилася.
Галстук — символ щасних днів —
Раннім сонцем багрянів.

Ми проносили портрет
Леніна великого.
Над портретом цвів букет
З маку, з хмелю дикого.
Квіти, стрічка кумачу —
Наш дарунок Іллічу.

Наближався трійці день —
Храмний день в минулому.
Тиша в лісі — нітелень.
І, як грім, почули ми,
Що із сіл на монастир
Богомольців суне вир.

Ми бігом — через бори
На Охтир громадою.
Підійшли. Довкіл гори
В скитах, під огорою
Люду-люду — тисяч п'ять —
Ладні стіни зруйнують.

Хворі, кволі й силачі —
Всі до мурів горнутья:
— Оновила ся вночі
Наша богородиця!

— Це неправда! — крикнув Ян
І — на гору крізь бур'ян.

На соборі проти нас,
Золотом окована,
У вікні, де третій клас,
Сяяла обновлена
Богородиця в вінках
З немовлятком на руках.

На вікні з'явивсь Оресь:
— Вам неправду сказано!
Знаю я секрет увесь,
Гляньте, це ж намазано! —
Взяв і віхтем фарбу стер.
Натовп охнув і завмер.

І не міг збагнуть ніхто,
Що за хвилю скоїться.
Гострий крик, як долото:
— Покарать за трійцю! —
Йї потяглися сотні рук:
— Мук йому, пекельних мук!

— На вогні його спекти!
У смолі хай звариться! —
Як Оресью допомгти?
В натовп не прорватися.
Ми на крівлі. Бачим — жах!
Яна згріб рудий монах.

Перекошені роти,
Злісно пальці скрючені.
Притягли якісь дроти,
Мить — і руки скручені.
— Що ви, люди?! — зринув крик...
Розгойдав дзвонар язик.

І було у дзвоні тім
Щось важке, надривисте.
— Осквернили божий дім
Бісові анцихристи!
Қари іродові, кар! —
Божеволів паламар.

Молитви, прокльони, дзвін —
Все у натовп звалене.
Мов ядучий порох-глін
З трухлої підвалини
Хтось лихий розворушив,
Людам глузд запорошив.

З класів парти і столи
Цупили на дворище,
Порубали, потовкли.
Спалахнуло вогнище.
До багаття навпрямець
Яна пхав рудий чернець.

І відразу безліч рук
Потяглось до Яника.
Знову крик:— Пекельних мук!
У вогонь безштанника! —
Қрок — і хлопець при вогні.
Не забудь ту мить мені.

Дим гарячий, струмінь сліз
На обличчі сірому.
— Лізь в огонь, нечистий, лізь! —
Завивають звірами
Злі фанатики, старці.
Захрестилися ченці.

Ян стоїть — ні пари з губ,
Лиш від болю морщиться.

Присок падає на чуб,
Полум'я клубочиться.
Вже й сорочечка димить.
Я заплющився в ту мить.

І в оту єдину мить
Сталось несподіване.
Угорі ще хить та хить —
Мідь гуде розгнівано,
А внизу у всі кінці
Розбігаються ченці.

Юрбам, дзвонові навстріч,
Наче грім над кратером,
Врізався Матвій Лукич
До собору трактором.
А довкола — юнаки,
У руках дробовики.

Справді, чудо із чудес:
Юрмище відлазило...
Хай би сам Христос воскрес —
Це не так би вразило.
Тут залізо йде, гуде...
Де таке було? Ніде!

Яна виручили враз,
Він ще з болю морщиться.
Із дзвіниці дід Панас
До «фордзона» молиться,
А рудий — навітача,
Та йому із-за плеча:

— Стий,— кричить Матвій Лукич,—
Шкура чорнорясова!
В небеса очей не тич,

Ти, кадильня класова!
Наступив твій судний день! —
Задубів чернець, мов пень.

Новий день струмить з гори
В плавні заболочені.
Піднялися прапори
Над хрести золочені.
І стоїть під ними Ян
На виду у християн.

Бачить він: у далині
З Ворскли аж до Горині
Шрами-межі в бур'яні
Трактором поорані.
Замість церкви у селі
Школа. Там старі й малі

Пишуть всі: «МИ НЕ РАБИ».
Літери еднаються.
Очі нової судьби
Людям усміхаються.
І сміється Ян Оресь
На великий світ увесь.

Бачить він з Охтир-гори
Степ Комуни зораний.
Пломеніють прапори,
Леніним озорені.
І гримить за валом вал
Наш «Інтернаціонал».

ЙОГО ПЛАНЕТА

Морозець легенький,
Розпушений сніг.
— Біжи мій маленький,
На білий моріг.

Прямуй без доріжки,
Сміливим рости.
Ліпи собі сніжки,
Зі сніжок — мости

З льодовим помостом,
З рядами биків,
Щоб зайчик під мостом
Ховавсь од вовків.

Ти вмієш ліпити —
Палаці зведи.
Снігурка спочити
Прибуде сюди

Із Дідом Морозом
У шапці з куниць,
Із цілим обозом
Казок-небилиць:

Про Бабу-Ягу,
Що летить на мітлі
Ї складає в стогу
В тайники немалі

Цукерки, горішки...
Ти знайдеш той стіг.

Біжи без доріжки
В розпушений сніг;

Про килим летючий
Є в діда казки.
Той килим за тучі
Шугає віки.

І мріяли діти
Три тисячі літ:
Ото облетіти б
На килимі світ!

А нині ракети
Злітають до зір.—
Та сина замети
Гукають у бір.

Мов зайчик, хлопчина
Крутнувся і втік.
Тоненька ліщина
Хитнулася вбік.

Сніжок в оченята —
І сльози з-під вій.
А він рученята
У білий сувій

Запхав і сміється:
— Татусю, вода! —
Над коміром в'ється
Чудна борода.

— Гартуйся, мій сину.
Тобі у житті
Планети-крижини
Стрічати в путі.

Не килим казковий,
Не джини старі,
А велетень новий
Колись до зорі

Тебе понесе
З дорогої Землі,
Вогнисте шосе
Прокладе у імлі.

Отак шепотів я,
Присівши на пень.
Уже в надвечір'я
Привеслював день.

Максимко сміється,
Радіє малий.
А думка несеться
В далекий, новий,

В небачений день,
У нечуваний рік.
Незнаних пісень
Пролітає потік.

В уяві світання
Постало ясне.
І музика рання
Збудила мене.

Всі їдуть, ідуть
По мостах за ріку,
Букети кладуть
На дорогу стрімку.

Хто має прибути?
Посланець який? —

Ні як я збагнути
Не можу, старий.

Зібралися вчені,
І натовп замовк,
На щоглі-антені
Зелений клубок

Засяв, запалав —
Аж у очах болить.
Легкий зореплав
З високості летить.

На нім України
Червоноблакить.
Затихли машини,
Лиш сурма гримить.

Я встав, подивився
На борт корабля.
Там напис світився:
«Юпітер — Земля».

Відкрилися лядці...
Ось трап подали,
Й зійшли зореплавці
Під вигук хвали.

Дивлюся й не вірю —
Невже це мій син?
На Землю з міжзір'я
Вернувся Максим.

— Пробач мені, тату,
Що я не признавсь
Раніш. Хвилювати
Тебе побоявсь.

Літав на Юпітер...—
Говорить синок.
Сльозинку я витер
Чи талий сніжок.

Беру «зореплавця»:
— Пташино мала,
Вже час нам вертаться —
Вечірня імла

Роздмухала вітер —
Буран забуя.
А онде Юпітер —
Планета твоя.

1961

ЧЕРВОНІЙ СУРМАЧ

I

Тривогу сурмив неумілий сурмач,
Мов підліток-півник, що вчиться співати,—
То сміх виривається з міді, то плач.
Таких «криводухими» дражнять солдати.
Та як би не гралось — уміло чи ні —
Бійці із півзвука вчувають тривогу.
І ось уже кожен стоїть при коні,
Готовий в стремено закинути ногу.
Це сталось опівночі. Спав ескадрон,
Натомлений так —
Легше вмерти, ніж звестись.
І звідки тривога вовчицею вдерлась?..
В степах попереду — надійний заслон,
На флангах і з тилу — повсюди червоні.
Рипіло реміння, і дзенькала сталь.
Команда: — По конях! — Затупали коні,
Шаблі-блискавки понеслися у даль.
Хотіли на сонних напасти махновці,
Упавши обвалом з могили-гори,
Та вчасно у сідла ускочили хлопці.
У крилах шоломів заграли вітри,
Звелися летючі стовпи куряви.
В пориві кіннотників є щось від бурі,
Коли каламутяться хвилі трави
Й виблискують лезами хмари похмурі.
Порив той розкутий не можна спинить,
Як з гір камнепад не зупинять запруді.
Тут коні з людьми нерозривні, а люди —
Зі сталлю, що перша у січу летить.
Не падають там, де застане їх смерть,
Прострелені тричі і люди, і коні
Летять, щоб наповнити чашу ушерть

Скаженим напоєм рвучкої погоні.
І посвисти куль, і розриви гранат,
І серце коня з шалом власного серця
Зливаються з пульсом, що гаряче б'ється
У ритмі — вперед, і ні кроку назад.
Махно відкотився, лишивши убитих.
Ім трунами буде суха лобода.
У стомлених коней по карих копитах
Текла, наче кров, глейовиця руда.
Пройшла перекличка —
Всі в зборі, здається.
Комеск похвалив сурмача: — Молодець! —
Той крок уперед і пригнічено гнеться:
— Не я... — ледве видавив з себе боець.
— А хто ж?..
Чи не з неба архангел Гаврило?
Ідїть по степах, попитайте селян.—
За хутором Гостра козацька могила.
Воронки, окопи, посохлий бур'ян.
Вітри замітають двобою слїди,
Які запримітили промені ранні,
Вночі вони крились в імлі, у тумані,
А вдень тут земля, наче грище орди.
А далі вгорі, на вершечку могили,—
Смаглявий хлопчина. У спині — клинок.
А губи кружечком — усе ще сурмили.
— Це ж цигана Гриця найменший синок,—
Зїтхнувши, сказав молодий конармієць,
Що родом тутешній, з цього хутірця.
— Цікавий хлопчина, до всього умілець,
На скрипочці грав веселіше отця.
Який музикант був! У пляшку заграє.
Лиш денце відіб'є, до губ і — кларнет.
Дїд нас в ескадрон він просився, я знаю.
Прип'яв, ніби шаблю, німецький багнет.
І сурму собі змайстрував з самовара —

Чи сам, а чи батько йому допоміг.
Він дув, аж синів — то ж душа була яра!
Та так, як годиться, заграти не міг.

— Ще духу замало у тебе, дитино,—
Казав йому батько. А хлопець — у плач:
— Піду в ескадрон, на буланім полину
В строю попереду. Я буду сурмач.—
А далі, коли ми заморені спали...
Ви ж знаєте, друзі, що далі було.
В честь хлопця-героя той хутір назвали —
Червоний сурмач.

II

Смерті чорне крило
Ізнову зависло в димах на загравах,
Які затенетали край степовий.
Ішов ескадрон партизанський в заплавах
Ледь-ледь від тяжкої утоми живий.
Осідланих коників пасли в отавах:
Вже тиждень — у них на хвості батальйон.
Лютують фашисти в каральних облавах.
А тут у гвинтівці останній патрон.
Коли ж по Дніпру підійшли кораблі,
На берег десантників рушили хвилі.
Сказав командир: — Ми ще, хлопці, в сідлі,
Козак же в сідлі, наче птах у розкриллі.
Гайнемо у степ, доки ми не в кільці.—
А степ, наче море в осіннім тумані.
Летіли всю ніч. При малім хутірці
Спочити спинились на сивім кургані.
Тривожно. Довкола немає лісів,
Густих верболозів, як там, у заплавах.
Прийшов до них дід, на сідельці присів.
Дивився на коней, що паслися в травах.
Сказав, закуривши: — Загнали гнідих.

Ви дайте хоч тиждень їм перепочити.
На хуторі коней немає таких —
Тих німці забрали, тих влітку побито.
Були тут із місяць скажені бої.
Від танків, снарядів — земля двиготіла.
Немало зібрали хлоп'ята мої
Патронів. Мо', вам пригодяться для діла
І два кулемети із танків зняли.
Я в них розбираюсь — надійні машини.
Скажу, щоб хлоп'ята до вас притягли.
У них і гранат до лихої години.
Ожив ескадрон. І старий командир
Промовив: — Спасибі, солдате, за службу.
Ти, мабуть, козак? — Той — картуз набакир
— Червоний козак! Знаю службу і дружбу'
— Все добре. За сумніви наші пробач,
А що, як заявляться гості немилі?..
Тут степ...
— Засурмить вам Червоний сурмач,
Отой, що в тумані, на Гострій могилі.
Немов по команді бійці піднялись,
Прийшли до вершини. На виступі брили —
В будьонівці хлопчик. І сурма — у вись,
Немовби сурмить він щодуху, щосили.
Будьонівки пблки — мов крила із пліч.
Було щось орлине у тому розкриллі.
Поснули бійці, не будила їх ніч
Під вартою хлопця на Гострій могилі.
Так тиждень минув. Ще густіші тумани.
Поправились коні, одужав загін.
Влились в ескадрон хутірські партизани
Тепер їм дорога за тисячі гін.
Бійці уклонились хлопчині в шоломі:
— Спасибі, герою, що нас боронив.
На Гострій могилі, як в рідному домі,
Були ми. Тобою і марив, і снів

З нас кожен. Твій подвиг гукає до бою.
Спасибі, що тиждень мовчала труба.
Ми всі гордимось твоєю судьбою.
Можливо, і нас жде подібна судьба.
Лише в перемогу ми віримо, сину.—
І вгору звелися шаблі наголо.
— Ми звільнимо нашу святу Батьківщину,
Червоний сурмачу.

III

Велике село

З того хутірця у степу розрослося.
Зелені тополі, крилаті дуби,
Мов лайнер зелений у морі колосся,
У леготі лун бойової труби.
Вся Гостра могила засаджена садом,
Там табір дитячий підносить кумач.
На брилі, повитій густим виноградом,
Стоїть у шоломі Червоний сурмач.
Його піонером прозвали тепера.
У тому немає помилки, либонь.
Усі в громадянську були піонери,
Що йшли за Радвладу на смерть у вогонь,
Оті, що у Жовтні відкрили дорогу
До комунізму — робочий, сіяч.
Сурмив їм тривогу,
Сурмив перемогу
В крилатім шоломі Червоний сурмач.

КАЗКА ПРО ЧУГАЙСТРА

Драматична поема

ДІЯ ПЕРША

Дрімотна карпатська верховина. Вікові смереки та буки з двох боків підступають до високої кам'янистої галявини. За галявиною вдалині ще вищі шерехи відрогів, які нагадують буремне море, що в пориві піднялося до самого неба і раптом закам'яніло. Все залите імлистим надвечір'ям з виблисками передгроззя. Хмари густими отарами насуваються із-за обрію — і не знати, чи по небі сунуться ті хмари, чи по горах.

На лобняку галявини стоїть одинока гуцульська хата. Вона неначе вгрузла в землю під тягарем важких минулих літ аж по самісінькі віконця. Широкий гапок, складений із нетесаних колод, протрух, і поріг його зрівнявся з камінням. За причілком хатини височіє опудало з іржавою каскою замість голови. Біля ганку довбається в смітнику курка, прив'язана паском до жердини.

На ганку сидить дуже стара бабуса в прадавньому гуцульському вбранні. І вицвілий кептар, і прочовгані постоли неначе зрослися з бабусею та з трухлявими колодами, з порепаним камінням. Старенька сидить нерухомо, печально вдивляючись у далечінь, ніби в минулі віки.

Б а б у с я

Жахна пора упала на Карпати.
Вже нікуди й голівоньку сховати
Від ворогів розлючених і хижих.
Вони, мов звірі, нишпорять по хижих,
Залазять в кожен запічок і діжку,
Хапаючи останню нашу їжку,
Бо овечок в отарах пережерли

Уже давно...

О, щоб ви перемерли,
Аби зітхнули вільно верховини.
Та ні, либонь, скоріше край загине,
Аніж оті чужинці проклятуші.
Уже не чуть живого слова в пущі —
Усіх людей зігнали на долину
Заложниками, певне, до загину.
Заложники...

Яке страшне, незнане
Те їхнє слово.

Бабуся замовкає, замислюється. Надвечір'я швидко згасає. Чути важкі удари громовиці, які зливаються з далеким гарматним ревом. Темно-багряним світлом спалахують блискавки. Вони теж зливаються з загравами негаснучих пожеж. То, мабуть, бори горять або ж гуцульські села — за відрогами це видно.

Кажуть, партизани
З'явилися на нашій верховині.
Хто є такі?

Ізроду аж донині
Не чула я. Здається, як опришки...
Видать, тверді насипались горішки,
Що навіть ті, у кого зуби вовчі,
Ховаються у нори серед ночі,
Аби їх смілі вої не злапали,
А в партизанів, кажуть, самопали
Такі, що все лихее спопеляють.
Отим-то їх, як рідних, полюбляють
Всі наші люди в кожному куточку.
Гуцул віддасть останню сорочку,
Останній шмат кулеші із казана,
Коли зустріне в лісі партизана.
А вороги те знають.

З верховини

Гуцуликів погнали на долини.
Учора й сина хворого, Івана,
За те, що не вказав їм партизана,
Мов злодія, схопили за ворітьми.
І як мені, старій, з малими дітьми?
Сирітки бідні — в них померла мати,
Та й батько чи повернеться — не знати.

Напроти хижки, трохи віддалік від бору, спалахом гро-
мовиці освітлюється Столітній Бук. До його товстого
віття тремтливими галузками тулиться Молода Смеріч-
ка. Шумлять бори. Ні, не шумлять. Від великого лиха
людського вони заговорили своєю тужливою лісовою мовою.
Дерева і птахи заговорили. Та де вже людям розуміти їхню
мову. Вони скоро і свою забудуть у такому страхітті.

Столітній Бук

Нема життя на нашій верховині
Деревам навіть. Де вже там людині
В огні, в залізі вражим виживати.

Молода Смерічка

Дідусю, що то, грім а чи гармати?

Столітній Бук

Гармати й грім в пекельний гук злилися.
До мене, люба, ближче прихилися.
Від бур і куль я буду закривати.

Молода Смерічка

Я вистою, он діточок сховай ти.
По них стріляють вражі карабіни.
Летять малі у яр, мов дві пір'їни,
А там терни, страшні холодні твані.
О, як їм тяжко, Юрцеві і Гані.

С т о л і т н і й Б у к
Не плач, Смерічко. Наші гуцулята
Сміливі, наче справжні соколята.
Вони ростуть в орлиному гніздечку.
Повернуться — додому недалечко.

З найтемнішої гушавини бору чується довгий давучий крик, схожий на скорботне ридання. То голос зловіщої Сови. Вона примостилася на сухому галуззі між Смерічкою та Столітнім Буком, блискає своїми жовтими котячими очима і стогне-клекоче, наводячи на все навколишнє жах та зневіру.

С о в а
Уга-ува, не вернуться малята.
С т о л і т н і й Б у к
Чого кричиш? Мовчи, Совино клята.
Хіба тобі малих дітей не шкода?
С о в а
Угу-агу! Така моя порода.
Б а б у с я
Ні хвильки тиші, знову стрілянина.
Когось хапають. Йой, лиха година.
А де ж це діти, Юрчик мій і Ганя?
Пора грозова, та уже й не рання.
Юрасю! Ганю!

Із лісу д и т я ч і г о л о с и:

Гов, агов, бабусю!
Б а б у с я
Ходіть додому, я за вас боюся.
Ще вовк ухопить чи Блудика стріне
І заведе у Горище камінне,
Тоді шукай доріженьки до хижки.

Розіб'єш вкрай об креміль босі ніжки.
Або Розрийвода усі плаї розміє,
Чи Душтрава опиниться на шиї,
Придушить так, що й подиху не буде,
Чого в Карпатах не стрічали люди.

Із лісу на подвір'я, ледь-ледь переводячи подих, виходять хлопчик і дівчинка. Вони худенькі і дуже стомлені, мабуть, після втечі або довгого блукання по нетрях, де живуть оті страхіття, про які уже не раз їм бабуся говорила. Діти йдуть, притулившись одне до одного, босі ніжки, розбиті об каміння, ледве ступають по землі. Бідна одежка подерта тернами та ожиною. В очах недавно пережитий страх.

Ю р а с и к

Бабусю, рідна, ниньки на Барвисі
Ми партизанів пострічали в лісі.
Вони питали, як на Чорногорі
Пройти, щоб не виходити із бору.

Б а б у с я

Які ж вони?

Г а н я

Усі такі привітні,
Немов і справді наші вуйки рідні,
А поміж них є дівка-партизанка,
В гурті усі зовуть її Оксанка
Або сестра. Вона мені хустинку
Оцю дала.

Б а б у с я

Носи, моя дитинко,
Та вдячно згадуй файну партизанку,
Як би сестрицю, вчором і зранку.
Бо де б тобі дістать таку хустину.

Ю р а с и к

Ми попрощались, перейшли царину
І там зустріли в казанку солдата,
Мов те опудало.

Пустились утікати,

З крутої скелі впали до потоку,
В якусь безодню темну і глибоку.
Вгорі солдат почав стріляти з кріса,
Ще й не один, повсюди їх до біса.
В Глибокій стрелить, у Козиній вдруге
Лунають всі міжгір'я і яруги.

Г а н я

Я плакала, а Юрця взяв за руки
Й повів мене водою через гуки.
Затим угору, просто без доріжки.
Хоч ми подряпались, побили дуже ніжки,
Але дійшли прямісінько до двору,
Та ми не йшли, летіли в бір і з бору.
Наш Юрця смілий — може скрізь пролізти.
Бабусю, люба, що нам попоїсти?
Від ранку ще і рісочки не мали.

Б а б у с я

Чого ж ви ягід в лісі не нарвали?

Ю р а с и к

Суниці відійшли, чорниці не поспіли
Ходили за грибами до Трипіли,
Та жодного грибочка не видати,
Немов переродилися Карпати.

Б а б у с я

Лягайте спати, завтра прийде тато,
Заріжу я вам курочку лапату.
Ото поласуем і юшкою, і м'ясом.

Г а н я

А що, коли татусь не прийде часом?
Ще нікого з долу не пустили...
Боюся, щоб лихого не вчинили.

Б а б у с я

Чого б це, Ганю?

Ваш татусь нікому
Лихого не робив і вернеться додому.
Усі повернуться в хижки на верховину.

Г а н я

Ви кажете — усі?..

А вуйка Яворину
Устрелили. І Бокачук Мелану
За те, що помагала партизану
Знайти загін, чужинці так побили,
Що і тепер звестись не має сили,
Лежить бліда, уста чорніші рани,
Та все шепоче: «Хлопці, партизани,
Рушницю дайте, я піду до бою».
І рве в постелі ковдру над собою.
Отак і тата... Ми й не будем знати.

Б а б у с я

Та цур тобі, на ніч страшно казати.
Вже неньо ваш на верховину сходить.

Г а н я

А що, коли його жовнір пошкодить?
Вони ж такі, оті лихі жовніри,
Як в драговині вовкулаки-звірі.

Б а б у с я

Хоч як пошкодять, то не буде втрати.
Ми зможемо Чугайстра погукати.
Ви ж чули, мабуть, що старий Чугайстер
На чудодії превеликий майстер.

Ю р а с и к

Який Чугайстер? Я не чув нічого.

Г а н я

Бабусю, люба, розкажіть про нього.

Б а б у с я

Та й розповім, присуньтеся до мене.

Отам, де-листя стелеться зелене...

Діти з двох боків міцно притискуються до бабусі. Вона кладе свої натруджені руки на гострі плечики онучат, готуючись розпочати довгу і цікаву билицю, але слова не ллються із уст. Мабуть, громовиці та шелести лісові полохають спокійні слова про далеке минуле. Мабуть, оті заграви негасимих пожеж, що разом з чорними хмарами насуваються на верховину, опалюють старечу душу, обливають її гіркими невидимими сльозами. Але казка заспокоїть малих дітей у цю повну тривоги горобину ніч, заколисає їхні печалі.

Знову спалахують світлом Столітній Бук з Молодою Смерічкою.

С т о л і т н і й Б у к

Як тяжко тій бабусеньці-небозі

У невідступнім горі і тривозі

Складать щасливу казку-рятівницю,

Перемагать шалену грозовицю,

Аби на цім самотньому подвір'ї

Голодні діти спали у довір'ї.

В надії на Чугайстерову ласку.

М о л о д а С м е р і ч к а

І я, і я послухаю ту казку.

Бабуся гірко усміхається своїм думкам і починає казку про доброго гуцульського Чугайстра.

Б а б у с я

Отам, де листя стелеться зелене,
Де сосни похилилися та клени,
Колись потік шумів через каміння.
Далеко чуть було його кипіння,
Бо води рвались прямо через гуки,
Змиваючи старі, могутні буки.
І саме тут в колишнім віці-році
Жили великі люди черемошці.
Вони щодень ішли на верховину
Рубати буки, граби і соснину.
Затим несли колоди до потоку,
Такі важкі, що іншим і півкроку
Не пронести. А їм усе по змозі.
В'язали ті колоди на відрозі
І на плотах неслися через гуки,
Бо, кажуть, в них були залізні руки,
З кременю ноги, груди із кришталю,
А кров густа з червоного коралю.
Жили вони у злиднях, та на волі,—
Нової не вимолюючи долі.
Але й до них прийшла недобра днина.
З далечини приїхав пан Горбина,
За ним жовнірів сунулася хмара.
Зросла фортеця в горах, як примара.
Той пан звелів, щоб вільні черемошці,
Які ліси рубали при потоці,
Йому платили немалу данину,—
Бо він купив усеньку верховину,
А черемошці — вгору топорами,—
Аж гуркіт покотився між борами.
«Ми не платили зроду ще нікому»,—
Сказали люди.

Пан утік додому.

І почалась халепа при потоці.

Біг вість куди зникають черемошці.

Дитятко вийде з хижі — і немає.
Ходи питай по селищах і в гаї,
Але ніде не бачили дитини.
Назавтра легінь файний геть полине
Або мисливець з сіткою та крісом.
Страшне робилось в лісі й поза лісом.
Який лихий вершить те діло враже —
Ніхто ніде і словонька не скаже.

Ю р а с и к

Чого ж питать?

Все лихо від Горбини.

Уб'є когось, а тіло в яр закине
Або в колючі неприступні пущі.
Отак, як ці чужинці проклятущі.

Г а н я

Це він! Це він! Кому ще зле чинити?!

Б а б у с я

Не поспішайте. Дай, Ганнусю, пити.

Ганя квапливо, щоб не затримувати казку, набирає корець води із дубового відерця, що стоїть на ослоні поруч. В цю мить десь не дуже далеко від подвір'я відлунює довготріскуча автоматна черга. Потім, то наближаючись, то віддаляючись, іще, іще. На сизому грозовому небі прорізується сліпуче пасмо ракети, а може, то блискавка така разюча — нічого не розбереш у пізньому смерканні. Дівча дрижить, розхлюпує воду бабусі на руки. Старенька ніби не чує ні стрілянини, ні того, як холодна вода хлюпається на долоні, не бачить сліпучо-білого пасма.

М о л о д а С м е р і ч к а

То блискавка чи, може, злі ракети?

С т о л і т н і й Б у к

Не відхиляйся, де ти, люба, де ти?

Усе мине — і хмари ці, і вітри.

Назавтра сонце слізки-роси витре,
І засміються наші полонини,
Як серце у щасливої людини.

С о в а

Не буде щастя — чую, бачу, знаю,—
Усе помре від краю і до краю.
Карпати пишні вкриє чорне лихо.

С т о л і т н і й Б у к

Мовчи хоч ти, нещасна чаклунихо!

Г а н я

Бабусю, про Чугайстра докажіте.

Б а б у с я

Нелегко стало черемошцям жити.
Тепер вони гуртом ходили всюди,
Аби дізнатись, де то гинуть люди?
Тії пори ясний легінь Іванко
Сподобав Лесю, дівчину-горянку.
Вони в гурті соромились кохатись,
Втікали до потоку милуватись.
Іванка й Лесю люди шанували,
Тому усі сердечно вболівали,
Як ті зникали десь біля потоку.
«Не йдіть,— казали,— згинете до строку».
Іван сміявся:

«Я скручу і лева;
Не бійсь нічого, моя королево».
І так вони сиділи біля кручі.
Під ними води билися ревучі,
І вся галява сонцем заливалась,
Де юні гуцулята милувались.
Отам до них з гушавини дубини
Підкрались ловчі з челяді Горбини.
Між ними й пан з'явився, мов примара.

Іван відкинув шитого кептара,
Піднявши бартку — вихором до пана.
А той махнув лиш віхтем на Івана —
І хлопець вкляк, упав у сон глибокий.
Зареготав Горбина одноокий.
«Тягніть його за мур у глибокості,
А я дівчатко запрошу у гості.
Яка краса! Тут можна осліпитись.
Невже у хлопів ти могла родитись?
Візьму тебе, як панночку, в фортецю».
«Я не піду із тим, хто не по серцю»,—
Сказала Леся й кинулась з відрога.
Горбина вслід: «Туди тобі й дорога!»

Ще ближче затріщала коротка черга, та так рвучко, так лунко, що вже не переплутаєш з тріском сухої ліщини. І нібито стогін почувся. Чи то людина у свій досмертний час, чи звір підбитий, а може, й вітер у гірській розщелині. Трудно розгадати серед буремних шумів, але щось болісно застогнало в лісі.

Ю р а с и к

(зірвався з місця)

То, може, тата встрилили у груди.

Б а б у с я

А неньо ваш туди іти не буде.

Він має повернути з того боку.

Недовге, але вкрай напружене мовчання. Потім бабуся ще тісніше пригортає до себе малят і продовжує розповідь.

Упала Леся у глибінь потоку.

Вода реве, жбурляє в чорторії,

То піною, то мулом Лесею криє,

То б'є з розгону в скелі головою

І обвиває шию душ-травою.
Несе потік із вечора до ранку
У Черемош розтерзану горянку.
А на ріці могутні черемошці
В цей час на пліт виходили по дошці.
«Диви-диви,— кричать,— либонь, людина!»
Взяли на руки: «Йой — жахна година,
Це ж наша Леся втоплена, побита».
І наступила тиша сумовита.
Несли дівча з ріки у верболози.
Старі діди — і ті ронили сльози.
Вже загорнули мертву у ряденце,
Щоб поховать...

Аж чують — б'ється серце.

Уста шепочуть: «Не спішіть ховати,
Страшну я правду хочу розказати.
Дукач Горбина має трунок сонний,
Приспить кого і кине в склеп бездонний.
Всі зниклі люди в нього в глибокості.
В фортецю йдіть, ламайте змію кості».
Поклали люди Лесю під борами
І кинулись до пана з топорами.
Побили враз озброєну сторожу,
Звалили височенну огорожу —
І до палацу швидше блискавиці.
Горбина б'є у вікна з крем'яниці,
Але йому не стримати народу,
Як весняну на Черемоші воду.
Забили двері, вікна всі, як треба,
Вогонь під дах — і полум'я до неба.
Тоді пішли гуцули в кам'яницю.
Там кожен стрів чи брата, чи сестрицю,
Чи діточок голодних у безсиллі —
Живі вони лежали у могилі.
Легінь зітхнув: «А де ж краса кохана?» —
«Ще стрінетесь»,— утішили Івана.

Палац палає. Люди із комори
Пиття і їжі витаскали гори.
Наїлись, напилися...— І потому
Уже ніхто не повернувся додому.
У їжі тій, в питті був сонний трунок.
Горбина звів з повстанцями рахунок.
З жовнірами він виліз із палацу
Попід землею — і мерщій до плацу,
Де спали сном важучим черемошці.
Він потрощив усім залізні кості,
Звелів у яму скласти й закопати,
А сам напивсь і ліг в діброві спати.

Г а н я

Мабуть, і Леся вмерла під борами?

Б а б у с я

Ні, не померла. Темними ярами
Якось дійшла туди, де спали люди,
Побачила, як їх коло запруди
Закопували в ямі глибоченній.
Та що робити бідній нареченій
Іванковій. Пішла до Черемоша
І як заплаче:

«Йой, душа хороша,
Порадь, куди хилитися билині —
Мені, слабій, самотній сиротині?»
Квилить і сльози ронить на каміння.
Аж бачить: із росистого пагіння
Піднявся раптом пари вихор цілий,
А з пари дід з'явився білий-білий,
В зелених шатах, з зіркою в кресані.
Він запитав: «Чого це сни погані
Мені верзуться?»

Ніби всі гуцули,
Потрошені, у землю потонули?»

Шепоче Леся: «Любий мій дідусю,
Не сон вам снився. І сказати боюся:
Всі черемощі приспані, побиті,
В глибоку яму кинуті, зариті».
«Цьому не бути!

То люди трудолюбні.
Люблю я їхні співи дзвінколунні.
Коли ведуть свої плоти летючі,—
Заслухаєшся, сидячи на кручі.
Скажу ще більше — всі вони від мене
Ведуть свій рід і від природи-нені.
Я батько їхній добророб Чугайстер,
Усіх чудес певигаданих майстер.
Веди мене до свіжої могили».
І дівчина з Чугайстером щосили
Побігли до закиданої ями.

Ю р а с и к

Я чую кроки — там он, за пляями.

Б а б у с я

Тобі здалось, нікого там немає.

То сарночка від бурі утікає.

Бабуся все ще утішає своїх маленьких онучат, все казкою відгороджує їх від незнаного лиха. А бідне серце її старече аж рветься, аж колеться від тривоги — ось-ось лусне оте за-смучене серце. Справді, хтось пробіг поза пляями і, мабуть, упав, бо вже не чути нічого. Лише вітер буремний шугає і стогне та божевільно регоче. Як же їй, старенькій, далі говорити про щасливий порятунок черемощів із могили, коли сама ніч оця, немов сира могила, ще й не тиха, темна, а з громами, блискавками і стріляниною, з шелестами тривожними і стогонами. Що ж їй говорити далі?..

М о л о д а С м е р і ч к а

Дідусю, справді хтось до нас прямує.

Столiтнiй Бук

Бабуся чує все те, добре чує.

Г а н я

Нема нікого. Йой, бабусю мила,
Докажуть.

Б а б у с я

Вiдкрилася могила,
Лиш той Чугайстер вимовив словечко,
Затим дiстав Жар-птицине яечко,
Розбив, розколотив його у ложцi,
Хлюпнув у яму. Вийшли черемошцi.
Усi живi, iще сильнiшi стали,
Смiються радо: «Як ми добре спали».
А Леся мовить: «Спали б ви навіки,
Коб не Чугайстер дав цiлюшцi ліки».
Йi розповiла, яка бiда зчинилась.
Громада вся Чугайстеру вклонилась
I, наламавши букові жердини,
Уже збиралась бiгти до Горбини,
А дiд спиняє: «Стійте, черемошцi,
Горбина спить мiж скелями на рождцi.
Вiн сам напився того трунку злого,
Довiку не хапатиме нікого.
Жовнiри всi розбiглися плайками —
Коли вовки — най живуть iз вовками.
А ви iдiть, трудяшцi, мирнi люди,
На верховини — лиха вже не буде.
Коли ж який чужинець удереться,
Щоб пити вашу кров з живого серця,
I ваших сил у битвi вже не стане,
I запечуть глибокi смертнi рани —
Тодi свого Чугайстера шукайте,
I так мене, старого, викликайте:
Течи, вода, долинами,

Іди, біда, глибинами
У нетрини та хашини
До вічної пропащини,
А ти, старий Чугайстере,
Заступнику і майстере
Усіх чудес побажаних,—
Почуй людей уражених.
Заглянь у ті віконечка,
Де ждуть тебе, як сонечка,
Зайди у ті хатиночки,
Де кличуть шохвилиночки.
Дихни живою силою
Над ямою-могилою,
Над свіжою та ранньою,
Над вогневою раною.

А вже зі мною вам не знать урону».

Тоді Олеся хусточку червону
Подарувала дідові за ласку.

Ю р а с и к

Бабусенько, як схоже це на казку.

Б а б у с я

Та ні, Юрасю, знають всі гуцули,
Які про давні роки не забули.

Г а н я

Бабусю, і тепер жиє Чугайстер,
Усіх чудес невігаданих майстер?

Б а б у с я

Й тепер жиє у брилах біля річки,
Де обіймають три малі смерічки
Старого бука край крутого плаю.
Як треба, я хутенько відшукаю,
Та й вам цей виклик треба пам'ятати.

Прямо над галявиною вогнистим павуком промайнула блискавка, за нею ударив грім: «Тр-р-ах, гу-гу-гу. Тра-а-ах, у-у!» І від того страшного удару розколось, важко повисло небо, а з розколини гуком полилася вода. Вона заклекотіла по крутому схилу, і за якусь хвилину у міжгір'ї зашумував, запінився потік, як той, що ніс та бив об скелі колись красуню Лесю.

Студено стало. Гей, пора до хати.
Та й підтопляє ганок люта злива.
Ходімо, най нам ніченька щаслива...

Бабуся з Ганею зникають за дверима. Юрасик на якусь мить залишається на ганку, вдивляється в п'ятьму ночі, з якої, неначе із глибини океану, випливають по статі могутніх черемошців, хитрюще обличчя Горбини, виблискують списи і бартки жовнірів. І нарешті йому усміхається сам Чугайстер — сивий дідусь із червоною хустиною в руці.

Молода Смерічка

Бабуся й Ганя вже пішли до хати,
Чого ж лишився Юрця тут стояти?
Та ще коли отак громище ляска.

Столітній Бук

В його уяві ще зоріє казка.
Поглянь сама. Либонь, на верховину
Несе лихий неситого Горбину.
Жовнірів скільки!. Й кожен з довгим крісом.
Зникають черемошці поміж лісом,
А вдалині із хвилі Черемошу
Чугайстер вийшов.

Усмішка хороша
Юрасикові серденько лоскоче.
І хлопчик тихо щось квилить-шепоче.

Ю р а с и к
Течи, вода, долинами,
Иди, біда, глибинами,
У нетрини та хащини
До вічної пропащини.
А ти, старий Чугайстере...

Казкові привиди лякає новий шалений удар грому. Юрасик, шелочучи слова Чугайстрового виклику, зникає в хижі.

На верховині шумить, клекоче карпатська злива. Які вони шалені, карпатські грозові зливи!

На галявину до хижі виходить високий партизан. Він ледве переставляє ноги, опираючись на автомат. Голова і груди наспіх перев'язані бинтами, через які ще проступає кров. Із розбитих чобіт стікає вода. В його очах страшна тривога за щось безцінно дороге і, мабуть, втрачене назавжди.

П а р т и з а н
Вже день і ніч в нерівному двобою
Ворожий хвіст тягну я за собою.
А де загони — ні в кого спитати, —
Неначе раптом вимерли Карпати.
П'ять тисяч верст пройшли ми по Україні,
А ще такого не було, як нині.
Відбився я в горах від партизанів
Серед борів густезних і туманів.
Скрізь вороги, мов ті вовки голодні.
Не повернуся в з'єднання сьогодні
І завтра теж — уже лише сила,
Мене ворожа міна підкосила,
Валяють з ніг тяжкі, пекучі рани.
А де ж загони, друзі-партизани?..

Він хилиться додолу, опираючись на причілок темної хижки. При спалаху блискавки помічає сліди босих ніг на ганку.

Недавно хтось зайшов до цієї хати.
Маленькі ніжки — значить, не солдати.
Яка то радість! Є жива людина;
Хоч дід сліпий а чи мала дитина.
Самотність тяжча за тюремні ґрати,
В одинці страшно жити і вмирати.
Одне лиш слово рідне найпростіше —
І на душі зробилося б світліше.
А що, коли назустріч автомати —
У мене ж ні набоїв, ні гранати.
Та все одно — три чисниці до смерті,
Біда — як двері наглухо заперті.

Тяжко ступаючи, партизан підходить до дверей, стукає спочатку тихо, а потім сильніше.

Прокиньтесь, якщо усі послули.
Пустіть, я свій, не бійтеся, гуцули.
Аби узнали, що я з цього краю,
Послухайте, я пісню заспіваю:
    Карпати — край лісів та круч,
    Наш край красою славний.
    Гуцульський рід орлин, могут
    В труді, в бою незламний.
    Тільки сонце заіскриться,
    Легінь при стремені,—
    Топір з кованої криці,
    Крісик на ремені.

Молода Смерічка
Він мертвий майже, ще й співати може!..

Столітній Бук
А рідна пісня всюди допоможе
В тяжкій біді,— говорять здавна люди.
Молода Смерічка
Йой, дідоньку, нехай то правда буде.
Я за життя боюсь героя цього.

Столітній Бук.

І я боюсь, та ще й не за одного,—
За всіх отих, що гори і долини
Пройшли, аби звільнити верховини.

Із хати чується якийсь сполоханий шепіт, поволі відхилються двері, виходить бабуся. До неї щільно туляться Юрасик і Ганя. В старечих тремтливих руках блимає свічечка.

Постріляний, порубаний, небоже!..
Иди до хати, тут стоять негоже.
Юрасю, Ганю, проведіть до ліжка,
А я мерщій внесу водиці з діжки
Та гой-трави запарю — легше буде.
О, як тепер страждають наші люди.
Звідкіль же ти, за що так битись мусив?

Партизан
За волю бивсь...

Я партизан, бабусю.

Бабуся, наблизивши свічечку до самого обличчя партизана, розглядає негаданого гостя, потому біжить до погрібника. Діти обережно проводять партизана в хату. За ними уже й бабуся поспішає із відерцем води і сухою гой-травою.

Бабуся

Це партизан... Видать, мов Довбуш, мужній!
Чи житиме — постріляний, недужий...

Тяжко зітхаючи, бабуся заходить до хати. На галявині якийсь короткий час безлюдно. Гроза вщухла, лише поодинокі краплини бубонять по гонті.

Згодом в кінці галявини з'являється група фашистів. По зволоженій траві мигає вогонь ліхтарика, мабуть, відшукує недавні сліди.

Пер ш и й г о л о с
Куди він зник у цій безлюдній пуші?
Д р у г и й г о л о с
Та ще й п'ятьма, немовби чорна гуща.
Пер ш и й г о л о с
За голову його сто тисяч мають дати.
Д р у г и й г о л о с
А як не знайдем, наші можуть зняти.

Так само уперто освітлюючи дорогу ліхтариком, фаши-
сти зникають за рогом. На ганок виходять діти.

Ю р а с и к
Коли солдати — знаєш, що казати?
Г а н я
Аякже, знаю... Хто б не йшов до хати.
Ю р а с и к
Оце герой — в казках таких немає.
Г а н я
А скільки він всього на світі знає.
Ми будемо удвох ходити до школи,
А я про те й не мріяла ніколи.
Ю р а с и к
І будем зватись юні піонери.
Г а н я
А що, як він помре у нас тепера!
Ю р а с и к
Ні, не помре...

Он хтось іде до двору.

Г а н я

Диви-диви, які страшні потвори.
Юрасику, ой як я їх боюся!

Ю р а с и к

Не бійся, хочеш, я і засміюся.

Г а н я

Облиш, облиш. Не треба ні словечка.
Вони ж уже, дивися, недалечко.
Давай втечем до лісу під загати.

Ю р а с и к

Ми ж обіцяли хижку вартувати.

Страшно гуцулятам, ой, як страшно перед чужими озброєними солдатами. Юрасик лише говорить, що засміявся б, ні, тут не до сміху. Діти туляться одне до одного і непомітно для самих себе відступають під ганок.

М о л о д а С м е р і ч к а

Говорить Юрця, ніби засміється,
А в нього так серденько бідне б'ється,
Що вискочити ладне, розірватись.

С т о л і т н і й Б у к

Гай-гай, коли вже Юркові сміятись.

Від чималої групи фашистів, що зупинилися край подвір'я, відділяються дві постаті. Вони обережно наближаються до хижі, освітлюючи дорогу ліхтариком. Картаті маскувальні плащі промокли і незграбно стовбурчаться на плечах, чоботи забовтані в руду глину.

П е р ш и й с о л д а т

Не видно сліду — все розмила злива.

Другий солдат
Не те що люди, і земля зрадлива
До нас отут, куди не повернися.
Он партизан в городі, подивися.

Солдати разом із двох автоматів відкривають шалений вогонь по опудалові,— аж клоччя із нього летить. Під градом куль каска падає на землю, і замість голови біліє гострий кілок.

Юрасик
Та то ж опудало, щоб горобців лякати.
Перший солдат
А йди сюди, вовчисько тричі кляте!
Гей, тут вас двоє!..

Стійте, руки вгору.
Кажіть, сюди приходив хто до двору?

Юрасик і Ганя
Нікого ми не виділи, солдати...

Другий солдат
А в хаті хто? Мерщій ведіть до хати.

Юрасик
А в хаті наша баба умирає.
У неї тиф... і лікаря немає.
Допоможіть, у вас є файні ліки.

Перший солдат
Та пропадять ви пропадом навіки.
Ох, і залізли ж ми з тобою в нору.
Бери хоч курку — і мерщій із двору.

Юрасик
А курка теж у нас захворувала.
Її бабуся з рота годувала,

Бо так любила, мов дитя рідненьке,
Тепер не їсть, не п'є оця рябенька,
Усе лежить отут серед каміння.
В сусідів теж повимерло пташиння
Від тифу лютого чи, може, від холери.
Ніхто не знає.

Всюди мруть тепера.

Другий солдат, який уже було схопив курку, мов ошпарений, кидає її, стоїть якусь мить оторопілий, потім старанно витирає руки об плаща. Затим виймає з кишені пляшечку, обливає руки, хлюпає собі на лице, на одержу.

Другий солдат

Ще сказано — послали нас до тилу!
Не партизан, так тиф зведе в могилу,
Чума, холера чи якась проказа.
Усіх передувив би я відразу,
А партизанів драв би, мій капрале.

Перший солдат

Дивись, аби тебе не обідрали.
Земля і люди тут за партизана.
Ходім, а то потрапим до капкана.

Другий солдат

А де ж звірята, даць би їм приклада.

Перший солдат

Не зачіпай, можливо, тут засада.
Ми й так іздуру шуму наробили —
Горохове опудало убили.
Про це ні слова серед наших друзів:
Сміятимуться, як із боягузів.

Другий солдат

Ну, то давай підпалимо хатину.

Перший солдат
Ходім, ходім, бо буде куля в спину.

Солдати, наче висліджені звірі, крадучись, зникають з подвір'я, тануть в імлі. Гурт фашистів, який спочатку з'явився край подвір'я, зник ще тоді, як розвідники зняли стрілянину.

Юрасик і Ганя з глибини ганку, де вони ховалися останні хвилини, виходять на подвір'я. Вони сполохані, але раді.

Г а н я
Пішли, злякалися, ми обдурили файно.
Ю р а с и к
Щось треба діять, Ганночко, негайно.
Великий чоловік лежить у нашій хаті;
Недаром нишпорять ці нелюди прокляті.

Г а н я
Тихіше. Вернуть — будуть бити злісно.
Ю р а с и к
Тепер уже не вернуться, бо пізно.
І тифу налякалися до смерті.
Вже не про них подумай-но тепер ти,
Про партизана, що від рани гине.

Бабуся виходить із хати, зупиняється на ганку.

Б а б у с я
Мабуть, наш гість не проживе і днини.
Пішли?..

Г а н я
Пішли, бабусенько, йой, люті.

Б а б у с я
Бодай би потопилися у руті.

Вона щось шукає під стріхою на ганку і знов повертається до хати.

Г а н я

Не проживе і днини, чуеш, Юрку?
Скажім бабусі, най заріже курку.
Він зголоднів і тому так хворує,
А як хороша страва запарує,
Підійметься, поїсть, сильніший буде.

Ю р а с и к

Його дві кулі вистрелили у груди,
Живіт пробито, страва не допоможе.
Робить щось треба, так сидіть негоже.

Діти стоять запечалені, мовчазні. «Робити щось, діяти треба!» — аж пече в маленьких голівках і з болем відлунюється в серденьках дитячих.

Стоять діти, дивляться то на землю, то на небо. А небо поволеньки світліє. Грозові хмари рвуться на шматки і, мов гурти овечок, розбігаються за ліси на нові пасовиська. Над горами біліє край неба — то сходить місяць. Його ще не видко, але світлішає, світлішає потроху на верховині. А з тим і на душі ніби світлішає поволі.

С т о л і т н і й Б у к

Чого вагаєтесь, шукайте допомоги,
Хай не спиняють вас жажні дороги.

М о л о д а С м е р і ч к а

Що ти говориш, діти повмирають.

С т о л і т н і й Б у к

За праве діло хай хоч серце крають.
Я б на край світу сам пішов по ліки,
Та жаль, корінням вріс отут навіки.

С о в а

А я за це й крилом кивнуть не хочу,—
Лякливих краще криком заморочу.

С т о л і т н і й Б у к

Хіба збагнуть старій лихій Совині
Ті почуття, які живуть в людині,
Що йде на бій за щастя і свободу
Своєї Отчини і рідного народу.

Ю р а с и к

А що, коли і справді є Чугайстер,
Усіх чудес невигаганих майстер?
Я знаю плай, що йде до Черемоша,
По нім ходили з татом до Тимоша.
Здається, знаю, де висока брила,
Про котру нам бабуся говорила.
Ходімо, Ганю, завтра пізно буде.

Г а н я

Та зараз ніч темнісінька повсюди,
А я в п'їтмі, Юрасику, боюся.
До того ж і розсердиться бабуся.

Ю р а с и к

Вона про це зовсім не буде знати.
Ми зберемось і підемо від хати.
Я покладу кресало у табівку
Та ще свою мережану денцівку.
Тут близько, ми й повернемось до ранку
Не ходь у хижу, зберемось на ганку.

Г а н я

Ні, ні, Юрасю, пождем до світання.

Б а б у с я

(виходячи з хижі)

Вже й не говорить, слабшає дихання.
Самі лиш очі пламенять, як свічі.
Гой-зіллячком його кропила тричі —
Безсилі тут усі горянські ліки.
Чого ж це люди наче ті каліки

Перед тупою смертною косою?
Умре твій брат — лиш ороси сльозою
Могилу свіжу і ступай додому.
А я б цьому синкові молодому
Своє життя віддять не пожаліла,
Але не виймеш серденька із тіла.
Та й що йому в моім старому серці,
Де капля крові жевріє на денці.
Йому по рівні серце Велет-Пана,
Щоб вічно билось в грудях партизана.

Бабуся замовкає, ніби згадавши щось дуже важливе,
біжить за причілок і повертається в хижу з листям в руці.
Ганя хоче її наздогнати, мабуть, спитати про щось, але
Юрасик хапає за руки, затримує.

Ю р а с и к

Сестричко, чула, він уже вмирає.
Он і світання йде по небокраї.

Г а н я

То місяць сходить, Юрцю, не світання.

Ю р а с и к

Ходімо швидше, кинь свої вагання.
Прогаємось, а він померти може.
І татові Чугайстер допоможе.

Г а н я

І татові?!

То вже ходім шукати.

А знаєш, як Чугайстера гукати?

Ю р а с и к

Течи, вода, долинами,
Иди, біда, глибинами,
У нетрини та хащини
До вічної пропащини.

Та знаю, люба Ганю, пам'ятаю.
У сні скажу, коли хто запитає.
Давай іти.

Г а н я

Ну, то й ходімо, Юрцю,
Не так і лячно, коли ми укупці.

Взявшись за руки, гуцулята простують до лісу. Вони якийсь час видніються на схилі галявини, а потім зникають за галуззям. Лиш чути, як Ганя повторює слова Чугайстрового виклику, щоб не забути.

Течи, вода, долинами,
Иди, біда, глибинами...

С о в а

Аву-угу!
Дорога в дугу
Зігнулася, зломилася,
Малята заблудилися.
Їх душ-трава залякує,
Над ними ворон крикає.

За якусь хвилюк її слова затихають. На небі зовсім розійшлися хмари і стало так світло, так ясно на верховині, що видко навіть сліди в прим'ятій траві, сліди босеньких дитячих ніжок.

Б а б у с я

Заснув, і серце вже рівніше б'ється.
Поклала я любисток біля серця,
Він освіжає кров — давно те знаю.
Це зілля треба рвати серед маю,
Під час грози...

Агов, а де це діти?

Юрасю, Ганю, швидше в хату йдіте.
Не чути!..

Боже!..

Це ще мені лихо.
Хіба жартують?..
Ні, повсюди тихо.
Юрасю! Ганю! Миттю йдіть до хати.

Із глибини лісу доноситься далекою луною: «Ми рушили
Чугайстера шукати!»

Б а б у с я
Йой, горенько! Скажіте, добрі люди!..
У хашинах і дикий звір заблуде.
Агій, куди ви? Темно, бездорожно!
Вернітєся!..

Не можна так...

Не мо-о-жна.

Кидається бігти за дітьми, але не витримує стареньке
серце. Лиш крок чи два — і бабуся, хапаючись за груди,
падає.

М о л о д а С м е р і ч к а
Померла сива горлиця в знемозі.
Хто ж заспокоїть діточок в тривозі?
С т о л і т н і й Б у к
Зціліть старенькій серденько, Карпати,
Не можна їй сьогодні умирати.

Бабуся лежить нерухомо, як мертва. А може, й справді
померла бідна. Хіба знесеш стільки всього жахного та в
одну коротку літню нічку. Ні, ворухнулася, звелась на руки
важко-важко і шепоче.

Б а б у с я
Йой, дітоньки, та що ж я наробила,
Оманою довірливих згубила!

Бабуся нерухомо дивиться в гірську місячну далечінь.
Молода Смерічка печально тулиться до Столітнього Бука.

Над галявиною повільно й урочисто пролітає З о л о т а в а
П т а х а. Вона крилом торкається сивої бабусиної голови
і відлітає туди, де зникли діти.

З о л о т а в а П т а х а
(співає)

В громадді каміннім,
В гнізді соколинім
Родились орлятами ви.
І крила простерши,
На подвиг уперше
Злетіли під регіт Сови.
Я Птаха Злотова,—
Звитяга і слава —
За вами услід полечу.
У ночі тривожні
Ліси бездорожні
Надіями вам освічу.
Мужайтесь, діти,
Невтомно ідіте —
Хай путь перед вами страшна.
До щастя і волі,
До світлої долі
Сміливих виводить вона.

ДІЯ ДРУГА

КАРТИНА ПЕРША

Рівна полонина край гірського рідколісся. Петляста стежина, яку ледь помітно у високих травах, розходитья на два боки. То тут, то там поодинокі буки, смереки. Вони крислаті, густокронні, бо зростали на просторі. А одна, найвища, мабуть, найрясніша, смеречина, з корінням ви-

вернута нічною бурею, лежить, простягає своє віття до стежини, мов говорить: «Підведіть мене, я ще довго буду прикрашати цей край».

Ясний, але досить студений ранок. З гір на долину легеньким серпанком стікають тумани, і там, де розривається серпанкова пелена, під сонцем спалахують роси, немовби ті краплини не з води, а з казкового горючого кришталю. Довкола усе таке чисте, буйне і соковите, яке можна зустріти, мабуть, лише в шедротах карпатської природи. Навіть повалена бурею смерека ще довго не засохне, не помре, хапаючись за землю останніми корінцями.

На полонинку до роздоріжжя стежок виходять Ю р а с и к і Г а н я. Вони дуже стомлені, одяжка аж до плечей зволожена росою. Проте на обличчях не видно смутку і страху, вони сяють збудженням і радістю. Це, мабуть, тому, що після тривожної ночі настав світлий ранок і вже недалеко до Черемошу, до зустрічі з добрим Чугайстром.

Ю р а с и к

Ізнов стежки розбіглися в два боки.
Гірські плаї, неначе ті потоки,
Розходяться галузками щомиті.
Усі Карпати ними оповиті.
По котрій нам іти тепер, Ганнусю?

Г а н я

Не знаю...

Але я вже не боюся.

Це уночі лякалася до дрожу.
Я прийняла за відьму дику рожу.
Старі пеньки здавалися вовками
Між травами густими і гілками.
А отоді, як щось в кущах шугало
І ти дістав кремінчик та кресало
Й почав кресати — я мов задубіла.
Що то було?

Ю р а с и к
Здається, кізка біла.

Г а н я
А коби вовк?

Ю р а с и к
Усіх страшить кресало,
Говорять, що б у лісі не гасало.

Г а н я
Ще мене Сова лякала всюди.
Як закричить, аж холодіють груди.

Ю р а с и к
Надалі сов не бійся, будь обачна.

Г а н я
Удень — то ні, а ніччю йой як лячно!

Ю р а с и к
Кого б спитать, куди до Черемошу?

Г а н я
А ти ж ходив із татом до Тимоша?

Ю р а с и к
Торік було, не годен пригадати.

Г а н я
У птахів, кажуть, можна запитати.

Край полонини між низеньким рідколіссям засяв уранішньою росою могутній Столітній Бук, а біля нього Молода Смерічка. Вони такі ж самісінькі, як ті, що стоять в бору біля одинокої гуцульської хижі. Здається, вчора вечером знялися і пішли слідом за малятами і тепер разом з ними зупинилися ось тут, над полониною, аби дізнатися, що ж далі буде з їхніми любимими гуцулятами.

Молода Смерічка
Скажи, дідусю, чи говорять птахи?
Столітній Бук
Говорять всі пташки, жуки, комахи.
А особливо Птаха Золотава,
Що світиться, немов ясна заграва,
Як люди, розмовляє. Бо дівчатком
Жила вона у цих борах спочатку.
За те, що світлу волю шанувала,
Їй доля злотні крила дарувала.
Ї тепер вона усім, хто йде до волі,
Стрічається у лісі чи у полі
Та вказує, куди іти-ступати.
А вже малим вона як рідна мати.
То задзвенить тихенько, зашепоче,
То заспіває пісню серед ночі.

Г а н я

Так, так, у птахів треба запитати,
Коли не знати стежечки до хати,
І як у хащі заведе Блудика,
Де в шпичаках росте малина дика,—
Пташки хоч відки виведуть додому.
І навіть розмовляють по-людському.
Я знаю, як їх кликати-гукати.
Мене не раз цього учила мати,
Коли жива була.
Послухай, погукаю;
Хтось відгукнеться із трави чи з гаю.

Синиці-сестриці,
Я дам вам водиці,
Посиплю зернята,
Мої пташенята.
Вкажіть-но, сестрички,
Стежину до річки.

Ю р а с и к

Не чуть нічого. Вийму сопілчину
І «ластівку» заграю для почину,
А потім соловейком засвищу я,
Можливо, прилетить котрась, почує.

Юрасик виймає свою мережану денцівку і починає грати. Сопілочка дзьохкає ластівчиним голосом, а потім підпадьомкає, мов перепілка, солов'єм заливається на всі лади, синицею, щигликом жвавим. На чистий і ніжний голос Юрасикової сопілки з усіх боків злітається птаство. В галуззі дерев, в росяниці трави, перепурхуючи з крони на крону або в кружлянні підіймаючись до неба, засвистіли, защебетали, затьохкали птахи. І не можна відрізнити, де сопілчин голос, де пташиний.

Г а н я

Йой, скільки їх уже злетілось, Юрку.
Я бачу он сизесеньку голубку,
Он соловейка бачу і синицю,
А на ліщині золотаву птицю.
Чи не жар-птиця часом? Аж палає...

Ю р а с и к

Казали, їх немає в нашім краї,
Уже давно покинули Карпати.

Г а н я

Все 'дно я буду у пташок питати.

Синиці-сестриці,
Я дам вам водиці,
Посиплю зернята,
Мої пташенята.
Вкажіть нам, сестрички,
Доріжку до річки.

Ганя не говорить, а тоненько-тоненько, наче пташина, наспівує. Юрасик в лад їй виграє на сопілчині. Ще й ще повторює свій виклик Ганнуся, на всі голоси пташині заливається денцівка, а потім замовкає. І чують діти, як одна пташина: «Ганцю-Ганцю, я гратиму, а ти іди до танцю».

Ти чуєш, Юрцю, кличе танцювати.
Ота, що крильця білі, наче з вати.

Ганя закрутилася в таночку, Юрасик підіграє їй на сопілці, а пташки співають і говорять кожна про своє. Одна дзеленчить: «Я синиця, де водиця?», а за нею малята із гніздечка: «Ми пташата, де зернята?» Коли ж накричалися і трохи вщухли найменші, найжвавіші, тоді підлетіла ота З о л о т а в а, що аж горить, і заспівала:

Юрцю-Юрцю,
Мій голубцю,
Люба Ганю,
Йдіть, кохані,
Все донизу,
Тут поблизу,
Між смерічки
Аж до річки.

А потім знялася, полетіла і крилом торкнулася до стежки, що повертає вниз.

Г а н я
Мій рідний Юрцю, каже, що донизу
Через смерічки і, либонь, поблизу.
Ю р а с и к
А може, й так, неправду кажуть птиці.
Посидимо, спочинемо в травіці.

Діти сідають у пухнату мураву. В цей час все птаство змовкає, зривається з місць і розлітається у всі боки. А Золотава пурхнула біля самісіньких гуцулят і якось лякливо

сплеснула крилами й прошепотіла: «Тікайте, діти». Почулося зле звірине завивання. На полонині показався величезний дикий кабан. Він, не поспішаючи, ішов прямо на дітей, риючи перед собою землю.

Ю р а с и к

Дивися, Ганю, дикий кабанище.

Г а н я

Йой, я боюсь.

Ю р а с и к

Мерщій на бука, вище!

Діти прожогом вилазять на дерево і вмощуються між галуззям. Кабан підходить до бука, рие землю під корінням, злісно звискуючи.

Ю р а с и к сідає на гілку, як на коня, упирається спиною в стовбур і дістає кресало. Кресь-кресь, кресь-кресь, але ні іскорки від кременця — світло стало, ранок запалав. А дикий кабан навіть голови не підіймає, рие і рие.

Г а н я

Під корінь, лютий, починає рити.

Ю р а с и к

Коби рушниця, міг би зразу вбити.

Г а н я

Підрие бука, ми впадем додолу.

Ю р а с и к

Великий бук, не звалиться ніколи.

Г а н я

Аж так він буде ритися до ночі.

Ю р а с и к

Не плач, порие трохи й не захоче.

Г а н я

У мене серце вирветься від ляку.

Ю р а с и к

Коби зламать мені товсту ломаку.

Г а н я

Йой, упадем, не побоїться бука,
Яка ж вона страшна, оця звірюка.

Лунає постріл, за тим другий, третій. Дикий кабан зі скаженим ревом крутиться навколо дерева, кидається до лісу, та ще постріл — і він падає мертвий. Юрась напівсвідомо шепоче:

Течи, вода, долинами,

Іди, біда, глибинами...

По стежці із рідколісся вибігає мисливець в гуцульській одежі. Він поспішає до кабана, але, помітивши дітей, зупиняється. Ганя з Юрасиком швидко спускаються з бука.

Ю р а с и к

(до мисливця-розвідника)

Йой, вуечку, спасибі вам велике,
Бо з'їло б нас оте страхіття дике.

Мисливець - розвідник
Чого сюди забрались, бісенята?

Г а н я

Ні, вуечку, ми люди, гуцулята.

Мисливець - розвідник
Самі ви тут чи, може, з батьком, братом?

Ю р а с и к

Самі, самі, бо сталося лихо з татом.

Мисливець - розвідник
Яке ж то лихо?

Юрасик

Узяли солдати,
А ми йдемо Чугайстера шукати.

Мисливець - розвідник
Скажи мені, а хто ж то є Чугайстер?

Юрасик

Усіх чудес невігданих майстер.

Мисливець-розвідник замислюється, ставить до бука рушницю, дістає з кишені велику цукерку і дає дітям. Коли він ліз до кишені, відкинувши полу свити, Юрасикові здалося, що під свитою військовий мундир. Та ні, це лише здалося. Звідки у гуцула може бути ворожий мундир? Та ще у такого доброго гуцула, який врятував їх від звіра і частує цукерками, а зараз так привітно, так співчутливо усміхається до них. Файний вуйко.

Мисливець - розвідник
Де ж він живе, скажіть, мої хороші?

Юрасик

Той чудодій живе на Черемоші.

Мисливець - розвідник
Я сам тутешній, знаю всі стежини
До Черемошу по кущах ожини.

Ганя

І знаєте, де є високі брили,
Де три смерічки бука охопили?

Мисливець - розвідник
Чому ж не знать?

Це там, де фольварк панів.

У ті краї водив я партизанів.
Так ви йдете Чугайстера шукати,
Щоб тата із неволі рятувати?

Г а н я

Ні, татко сам повернеться додому,
Бо він лихого не робив нікому.
Хіба пошкодять...

А тепер зарана
Зцілити треба вуйка партизана.
Постріляний, ледь-ледь добувсь до двору.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к
Звідкіль?

Ю р а с и к

Ізнизу, із Товстого бору.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к
Учора я стрічав ось тут одного,
Із вусами, високого такого.
Здружився з ним, файнішої людини
І не знайдеш.

Ю р а с и к

Це він. І він загине...

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к
Тепер-то не загине, ви щасливі,
Що стрілися зі мною. Тут мисливці
Зібралися із верховин карпатських,
Є люди й від загонів партизанських,
Вони негайно викличуть Чугайстра,
Усіх чудес невигаганих майстра.
І разом з ним ви підете до хати.

Ю р а с и к

Для цього, вуйку, треба виклик знати.

Мисливець - розвідник

Ану скажи, я знав колись ізмалку,
Та вже забув оту чудну гукалку.

Юрасик

Течи, вода, долинами,
Иди, біда, глибинами
У нетрини та хащини
До вічної пропащини.
А ти, старий Чугайстере,
Заступнику...

Мисливець - розвідник

І майстере...

Вже пригадав. Спасибі, любі діти.
Тепер до кухні снідати ідіте.
А я піду Чугайстера шукати,
Щоб друга-партизана врятувати.

Коли мисливець-розвідник знову дістав із кишені цукерку, Юрасик ще пильніше придивився. Ні, таки під світою новий солдатський мундир, ще й з павуком срібним, точнісінько таким, як на ворожих літаках намальовано. І говорить цей вуйко якимось не так, як гуцули. Та, може, він сам партизан, що прийшов на Карпати з Великої України. А що мундир солдатський, так ходять же партизани у чужинських мундирах, бо де їм брати одіж, як не у ворога. Але треба запитати, бодай лихо не стало. Та що ж питати? Коли він хитрує, на наше лихо, то правдоньки не скаже.

Юрасик з Ганею відходять від мисливця-розвідника і зупиняються трохи осторонь під Молодою Смерічкою і Столітнім Буком.

Молода Смерічка

Не до душі мені отой мисливець.

С т о л і т н і й Б у к

Чекай, мала, це ж є жовнір-чужинець,
Що застрілив лісничого Кіндрата,
Аби одержу з пліч його забрати.

М о л о д а С м е р і ч к а

Тікайте, дітки, швидше у діброву.

С т о л і т н і й Б у к

Не знають гуцулята нашу мову.
Не знають мову, слів твоїх не чують,
Але тривогу серденьком відчують.

Ю р а с и к

Тривожно щось мені на серці, Ганю,
Якісь думки гнітять мене погані.
Недобре чую я в отій людині.
Так не говорять в нас на верховині...
Під свитою на нім мундир з хрестами.

Г а н я

Ходімо, Юрку, їстоньки, а тамо...

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Не гайтеся, ідіть поїжте хутко.

За півгодини я вже буду тутка.

Юрасик і Ганя поволеньки боязко відходять по стежині туди, куди показав мисливець-розвідник. Молода Смерічка ще тісніше тулиться до Столітнього Бука та все щось шепоче. Ой, страшно їй за долю маленьких, довірливих гуцулят. А що робити? Коби вони знали їхню лісову мову,— так ні, не знають.

Мисливець-розвідник залишається на місці, подає сигнальний посвист раз, удруге, утретє, усміхається, з задоволенням потирає руки. Розстібає гуцульську свиту, з-під якої зеленіє новенький мундир з залізним хрестом і фашистськими відзнаками молодшого офіцера. При охороні з'являється ф а ш и с т с ь к и й п о л к о в н и к.

П о л к о в н и к

О, мій мисливець! Що приніс нового?

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Пан оберст, маю вбитого й живого
На доброму своєму полюванні.

Погляньте, он кабанчик на поляні,
Гладкий, ікластий, наче по наказу.
Три кулі я загнав йому відразу.

І двох малят довірливих до сміху
Затримав я на радісну потіху.

П о л к о в н и к

За кабана спасибі, недаремно
Ти носиш зброю, мій капрале, ревно.
Але до чого нам твої малята?

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Пан оберст мій, наївні гуцулята
Ідуть до річки, викликають Чугайстра,
Усіх чудес невігаданих майстра,
Щоб лікувати в хижі партизана,
Високого, вусатого...

П о л к о в н и к

Неждана

Чудова звістка.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Бачте, надолужив,

Аж двох зайців убив.

П о л к о в н и к

І превеликих, друже!

Це не зайці, а справдішні ведмеді...

Підвищення тебе чекає, Еді!

Мені вдалось через одного пана
Узнати все про того партизана,
Якого ви відбили від загонів.

Це генерал радянський без погонів,
Це комісар, що знає вся Україна,
Іван Коваль.

Шифровка із Берліна —

Узять живим його за всяку ціну.
Навколо двору звести збройні стіни,
Як нас ці діти приведуть до хати.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Навряд чи так ми будем успіх мати.
Ще здіймуть крик уперті бісенята.
Коваль у ліс — і справа вся зім'ята.
Є в мене план:

гуцулів ми роздягнем

І на солдатів одяг їх натягнем.
А повара нарядим, як Чугайстра,
Усіх чудес невигаганих майстра.

П о л к о в н и к

Чудовий план! Пошлю до нагороди.
Вбирайте повара і одягайте взводи
В дрантя селянське, а усіх гуцулів
Живими в землю, щоб не тратить кулі.

Офіцери розходяться. За переліском чути грубу лайку,
затим крик Гані. Із кущів, блідий, стривожений, вибігає
Ю р а с и к. Оглядається на всі боки, наче шукає порятунку.
Поблизу не видно нікого, а далі, куди не глянь, вартові,
патрулі.

Ю р а с и к

Оце знайшли жадану допомогу!..
Тепер катам указувать дорогу,
Аби вони схопили партизана,
Та ще й самого Ковалю Івана.
Про нього в нас і коломийки склали.
Я сам їх чув, як легіні співали.

Ой Ковалю, Коваленку,
Славний партизане,
Поспішай на верховини
Крізь густі тумани.

Бо у нас на верховинах
Не дощі, не грози,
То чужинці день і нічку
Точать кров та сльози.

Як зустрів Коваль чужинців
І почав кувати,
Тільки шмаття полетіло
Та на всі Карпати.

Юрасик не співає цю героїчну пісню, він вишіптує її слова, ледь рухаючи губами. Потім шепіт переходить в нечутний плач.

Юрасик закриває очі рукавчиком. Сльози самі навернулися, і ніяк не можна їх зупинити. В них було все — і невимовний розпач, і біль нестерпний, і злість на свою невдачу.

Не плач! Слізьми його не врятувати.
А що робить, хто може раду дати?
Вести у двір і попередить криком?
Ні — в інший бік густезним лісом диким.

Біля Юрасика знову запурхала Золотава Птаха і защебетала. У тому щебеті Юрасик розібрав слова:

У двір нізащо,
Ведить у хаші,
У найтемніші,
У найгустіші.
Нехай у твані
Згинуть погані.
За мною йдіте,
Хороші діти.

Ідїть борами,
Ідїть ярами,
Я буду з вами
Та перед вами.

За цими словами Золотава Птаха знялась і полетіла просто понад травою до найгустішого бору.

Ю р а с и к
Спасибі, пташко, підем за тобою
У хащі із ворожою юрбою.

Гірко плачучи, на полонину вибігає Г а н я. Вона ронить шматочки хліба і не підіймає їх. Нехай лежать, хай хоч вовки їх поїдять чи дикі кабани, коли за кожен кусник отаке знущання.

Г а н я
Куди ж ти дівся, Юрчику мій рідний?
Дісталось твоїй сестриці бідній.
Тут кухар ще лютіший, як чужинець.
Бабусі я хотіла на гостинець
Хоч хлібця взяти, а страшенний кухар
Схопив мене за коси і за вухо,
Ледь-ледь не відірвав мені голівку,
Підняв угору, вдарив об долівку.

Ю р а с и к
Мовчи, Ганнусю, я про все вже знаю.
На кухню не пішов, а сів отут ізкраю,
В густих кущах. Мені отой мисливець
Чужинцем видався.

І справді він чужинець.
Рішили у гуцульське одягтися...
І йти до нас.
Ти плачеш? Посміхнися
Хоч роблено.

Г а н я

Не можу, лячно, Юрцю.

Ю р а с и к

А ти переможи себе, голубцю,
Не пророни і зайвого словечка.
Коли спитають — скажеш, недалечко
Подвір'я наше, тамо за горою.
Ми підемо дорогою новою.
Не по стежках, а прямо лісом, бором
Аж поза тим скелястим косогором.

Г а н я

Заблудимо ж.

Ю р а с и к

Цього і треба, Ганю,
Щоб заблудили хитруни погані
І не схопили в хижі генерала.

Г а н я

Він генерал?.. А я того й не знала.

Ю р а с и к

Тому ж вони і бігають хортами
Поміж дворами нашими й хатами.

Г а н я

Давай тікати.

Ю р а с и к

Куди? Сторожа всюди.
Тут їхній штаб.
Тут гинуть наші люди.

Г а н я

І тато наш.

Ю р а с и к

Не відаю про тата.
Ганнусю, глянь, он сунеться багато
Чужинців.

Г а н я

Ні, здається, що гуцули.
Ю р а с и к
Вони чужі кептари одягнули.
Будь веселіша, ніби все як треба.
О, хоч би грім тяжкий на них із неба.

На галявині метушня потроху вщухає. З'являється чимала група фашистів, переодягнених в гуцульське вбрання. До дітей наближається мисливець-розвідник. Ще хтось товстий у чудернацькому вбранні. Він відстає від мисливця-розвідника, мабуть, не бажає швидкої зустрічі з гуцулятами.

Діти, взявшись за руки, стоять осторонь. З'являється знову З о л о т а в а П т а х а.

З о л о т а в а П т а х а

У двір нізащо,
Ведіть у хащі.
Ідіть борами,
Ідіть ярами,
Я буду з вами
Та перед вами.

Ще тривожніше зашуміли Столітній Бук і Молода Смерічка, киваючи вслід гуцулятам, що вирушили в страшну дорогу.

М о л о д а С м е р і ч к а

Йой, дідоньку, на смерть і люту муку
Вони ідуть.

Столітній Бук
Що ж діяти, онуко?..
А ти хіба, коли б ходить уміла,
В біді такій сей подвиг не вчинила?
Золота ва Птаха
(співає)
Ідїть без вагання,
У хащі і твані
Заводьте чужинців-заброд.
Про вас на Вкраїні
Казки вічноплинні
Складатиме вільний народ.
І смілі малята,
Ясні соколята
Шукатимуть ваші путі
На горах Карпатах,
На Татрах горбатих
В своєму новому житті.

КАРТИНА ДРУГА

Скеляста лобовина серед хащів. Попереду глибоке провалля з крутими обривами, порослими густим грабовинням та бур'янами. Туди навіть високе сонце не докидає свого проміння — одвічний морок і сира холоднеча. Аж страшно, коли поглянеш зі скелі в оту тьмяну безодню. Каміння покрите пухким, як хутро, мохом. Не видно ні стежок, ні поодиноких слідів — безлюдна і глуха місцевість. Тихо зітхають непролазні хащини, жарко парують вологі скелі, нічого не чути, крім рокотання невидимого потоку десь у глибокостві.

Продираючись через гущавину, на лобовину виходять Юрасик, Ганя, мисливець-розвідник, солдати, наспіх переодягнені в гуцульське вбрання, і «Чугайстер». Це товстий, неповороткий чоловік у чудернацькій накидці, зробленій із мадярських плащів. На голові у

нього високий зелений капелюх, схожий на куховарський посуд, а за спиною паперові крильця, уже добре пом'яті. На масному голеному підборідді чорною фарбою намальована борода і тонькі, немов дві п'явки, вуса.

Всі чужинці потомлені і страшенно злі. Їх уже не так багато, певне, розгубилися в хащах. Вони, мабуть, давненько догадалися, що діти хитрують, а тепер, коли перед ними бездонне провалля,— і зовсім переконалися, що гуцулята ведуть їх не додому, а в безлюдні, несходимі хащі.

Ю р а с и к

Щораз питають, де та де подвір'я.
У них до нас велике недовір'я.

Г а н я

Дивися, ми дійшли до крутояра.
Йой, братику, нам буде люта кара.

Ю р а с и к

Тепер почнуть питати по-другому.

Г а н я

Ніколи ми не вернемось додому.

М и с л и в е ц ь-р о з в і д н и к

Стежок не видно, скрізь яри та пущі.

Поговорю ж я з вами, проклятущі.

Так де ж подвір'я, хата, говоріте,

Ви шпигуни, а не гуцульські діти.

Ю р а с и к

Не шпигуни ми, заблудились трішки.

Розмили зливи всі плаї-доріжки.

І запитати ні в кого, безлюдно.

Г а н я

Я ніжки збила, аж ступати трудно.

Малина дика шпичаками ріже,

А ви усе скоріше та скоріше.

Мисливець-розвідник
Базікає годі, хитрі бісенята.
Як зветься місце те, де ваша хата?
Які прикмети: бук, смерека, скелі?
Кажіть, бо будуть жарти невеселі.

Він злісно шарпає дітей за одєжку, рвучко витягає із кишени пістолет і наставляє на Ганю. Та з переляку плаче і, запинаючись, починає говорити.

Г а н я
Місцевість наша зветься...

Ю р а с и к
...Верховина.

Навколо там саменька грабовина.
Смерек та буків не росте при хижі.
Праворуч дві скали, зовуться Крижі.

Мисливець-розвідник розгортає карту і разом з іншими пильно розглядає написи, але, мабуть, нічого із названого не знаходить.

Мисливець-розвідник
Так, значить, ти говориш Верховина.
А може, Круторівна полонина?

Ю р а с и к
Не відаю, де тая Круторівна.
Це, може, там, де є гора Жарівна?
Але від нас вона далеко, пане.

Мисливець-розвідник
Ти брешеш все мені, хлопча погане.
На карті назв таких зовсім немає.
Кажі, де хата, у якому краї?

Ю р а с и к
Я вже казав, отам вона, ізнизу.

Мисливець-розвідник
Ану, несіть сюди побільше хмизу,
Підсмалимо оцих вовчат в кострищі,
То будуть знать, де нижче, а де вище.

«Чугайстер»

Не бійтеся, скажіть мені всю правду.
Я рятівник ваш. Можу дати пораду,
Як ізцілити партизана-брата
І де знайти загубленого тата.
Та й вас не будуть смажити в багатті.

Юрасик

Не бути вам повік у нашій хаті!
А ти, пузань, Чугайстром одягнувся,
Бодай в могилі тричі повернувся
За люту хитрість.

Знайдеться Чугайстер,
Усіх чудес невігаданих майстер.
Гуцульський, наш,— врятує партизана,
А ви звідсіль не вийдете до рана!

Мисливець-розвідник

Гей, сосунці, звідкіль таке завзяття?!
Беріть їх разом, кидайте в багаття.

Два солдати, скинувши гуцульські свити, поволі підступають до дітей, як звірі, що потім спритно кидаються на здобич. Юрасик і Ганя також повільно відступають все ближче і ближче до провалля.

Журно-журно шумлять дерева, а з того шуму чується голос Молодої Смерічки.

Молода Смерічка

Бодай ми всі ні гілочки не мали,
Аби на них ці дітки не палали.

З'являється Золотава Птаха. Вона до самісінької травиці припадає і слізно квилить до гуцулят. Але перелякані діти не чують її голосу.

З о л о т а в а П т а х а

І я дівчам колись в огні горіла,
За те мі доля дарувала крила.
Врятуй і їх, старенька мамо-доле.
Забита доля... Боленьку, мій боле!
Солдат хапає Юрасика.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Так скажете, куди іти до хижі?

Юрасик з силою виривається із рук солдата.

Ю р а с и к

Горіть самі в огні, звірюки хижі,
А нас Чугайстер знайде в глибокості,
Життя вдихне, зцілить побиті кості.

Течи, вода, долинами,
Іди, біда, глибинами...

Юрасик підсаджує собі на плечі маленьку сестричку, робить кілька кроків до обриву і стрибає у провалля. Солдати якусь хвилину стоять розгублені, а потім відкривають шалений вогонь невідомо по кому і куди. У відповідь на цю стрілянину громохкою луною з іншого боку спалахнув ще сильніший вогонь із багатьох автоматів і кулеметів. Вороги розбігаються по хащах, лише «Чугайстер», переляканий несподіваною стріляниною, попхався в розщелину.

Не припиняючи вогню, на скелю вбігає група партизанів. Вони оглядають лобовину, багаття, підбирають покинуту зброю.

Командир застави
Дивись, підлізли прямо до застави,
Порушивши усі свої устави,
А то було в гущавину — ні кроку.

Перший партизан
В могилу заманулося до строку.
Ще й вогнище?.. Такого не бувало.

Другий партизан
Рішили смажить українське сало!

Перший партизан
Щоб п'яти ним підмазати для втечі.

Другий партизан
Чого це тут лежать гуцульські речі?

Перший партизан
Неначебто щось труситься в галуззі.

Командир застави
Ведіть його мерщій до гурту, друзі.

«Чугайстер»
Іх бін Чугайстер. Рятував гуцули.

Командир застави
Такого ми ніколи ще не чули.
Обслідуйте цього артиста, хлопці.
Он бачу пістолетика при боці.
За чим до нас пожалував у гості?

Перший партизан
Чого лиш не вигадують у злості.

Хлопці з реготом знімають зелений капелюх, і на сонці зблискує широка лисина «Чугайстра». Зривають плаща, розмазують по обличчю чорну фарбу. Розмахують перед його

носом паперовими крильцями і крутять куховара, мов товсту колоду, поставлену сторчаком.

Командир застави
Ведіть до штабу, може, щось цікаве
Там розповість опудало лукаве.
В дідів казкових рядяться фашисти.
Нечисто роблять.

Перший партизан
Діло в них нечисте.

Командир застави
Максима, Грицю, в розвідку по сліду!

Партизан
Єсть, командире, я негайно їду.

Командир застави
А ти лети в засаду на Глибоку.
Скажи, нехай там дивляться в три ока!

Командир застави оглядається і помічає якусь метушню навколо полоненого «Чугайстра».

Командир застави
Ну й жируни! Я ж наказав — до штабу...

Третій партизан
Рішили нарядить його, як бабу,
Ну, скажемо, як відьму з лисогір'я.

Четвертий партизан
Для цього треба помело із пір'я.

Командир застави
Облиште це. І у таким наряді,
Я думаю, що гостю будуть раді.

Майже з дитячою веселістю партизани наряджають «Чугайстра». Замість розмазаної бороди чіпляють кінський

хвіст, на паперових крилах малюють якихось чортиків. На голову до капелюха прикріплюють димлячу головешку.

Третій партизан
Це ж цар. Йому ходити не годиться.
Один із партизанів
Для цього є парадна колісниця.
Аж ось вона.

Він витягає з гущавини широкий пень з довгим корінням. Під веселий регіт партизанів «Чугайстера» садовлять на пень і, взявшись за коріння, витягають за скелі. Регіт довго не стихає.

Командир застави
Ну, прямо діти, й годі.
О, скільки тої радості в народі,
Яку тепер війна втопила в тузі.
Куховар-партизан
Давайте пообідаємо, друзі!

Партизани сідають колом, витягають хліб. Куховар ділить варене м'ясо на плащі. Молодий партизан, усівшись на камені, дістав із мішка невеличку гармошку. Тихо ллється мелодія української пісні «Засвистали козаченьки». Партизани не голосно, але дружно підспівують:

Із Путивля на схід сонці,
На схід сонці рано,
Виїжджали ковпаківці —
Славні партизани.
Зажурилась Ярославна,
Сум з грудей полинув —
На Карпати хлопець славний
Пішов та й загинув.
Не загинув. Через гори,
Через ріки, броди,

Через галицькі простори
Славний хлопець ходе.

Ледь пісня на хвилинку затихла, із провалля долинув
придушений, далекий стогін.

Пер ш и й п а р т и з а н
Мені почувся стогін у ярузі.

К о м а н д и р з а с т а в и
Й мені здалось... Прислухаймося, друзі.
Немов і справді хтось невтішно плаче.
Що ж, треба подивитися одначе.
Вірьовку!

Пер ш и й п а р т и з а н
Ой, не треба, командире.
Обрив стіною, глибоко без міри.

К о м а н д и р з а с т а в и
Я альпініст, не бійтеся, хлоп'ята.
Вірьовку треба до пенька прип'яти.

Він підперізується кінцем довгої ливви, а другий кінець
партизани прив'язують до пенька.

Так буде добре. Опускайте швидко.

Партизани опускають командира в провалля, гуртом
тримаючи вірьовку над обривом.

Пер ш и й п а р т и з а н
Щось видко?

К о м а н д и р з а с т а в и
(з провалля)

Та нічого ще не видко,
Пітьма така, хоч стрель собі у око.

Пер ш и й п а р т и з а н
Що там реве?

Другий партизан
Чи звірі, чи потоки,
Не розберу.

Перший партизан
Гей, де ви, командире?
Уже не чуть нічого з цього виру.

Третій партизан
Йї вірївка враз послабшала.
Зірвався!..

Перший партизан
Недобре щось. І я туди подамся.
Третій партизан
Чекай, немовби заблищав ліхтарик.
Перший партизан
Та то каміння світлого прошарок...

Знову зашумів дрімотний бір, а з шуму того почувся голос Столітнього Бук а.

Столітній Бук
Гай, гай, синки, іще ніхто і в гості
Не повертався з тої глибокості.

Пауза. Всі стоять в напруженому мовчанні над проваллям, заглядають униз, але там лише морок та густе грабовиння з бур'яном. Хвилина, ще хвилина, а з провалля ні слова. І нарешті:

Тягніть доверху...
Швидше, ще скоріше.

Перший партизан
Що сталося?

Другий партизан
Не рвіть, тягніть рівніше.

На скелі з'являється командир з хлопчиком і дівчинкою на руках. Дівчинка, як видно, не пошкоджена, лише перелякана, а хлопчик без пам'яті чи, може, й мертвий. Його маленька голівка безсило схилилась на плече, подряпані ручки звисають додолу. Командир обережно кладе дітей на мохову постелю. Довго ніхто не може сказати ні слова. Тишу порушує сама Ганя.

Г а н я

Вони вже партизанами вдяглися.
Скажи їм, Юрцю. Юрцю, підіймися!
Скажи, що ми не поведем до двору,
Не вкажемо і стежечки на гору.
Нехай в огні печуть.

К о м а н д и р   з а с т а в и

Полеж, маленька.

Покличте, хлопці, лікаря швиденько,
Водиці з цукром дайте гуцуляті.

Г а н я

А ви такі, як той, що в нашій хаті.
Ні, ні, нема... Немає в нас нікого
І не було вусатого, стрункого.
В бабусі тиф і курочка хворує...
Туди не дійдеш, бо потік вирує.

Втрачає свідомість, ронить голівку на мох. Бійці приносять води з цукром, дають дівчинці і хлопчикові пити. Ганя п'є жадібно і довго. До неї зразу повертається свідомість, а Юрась і губами не ворухне, лежить нерухомо, він, мабуть, мертвий. Ганя торкає братика за голівку, за руки, мов намагається розбудити.

Г а н я

Юрасику, прокинься! Йой, жовніри,
Нас не печіть, хоч майте трохи віри,

Що заблудилися. Скажіть мені, солдати,
Ви ж чули, як Чугайстера гукати,
Бо я забулася, а братик мій убився.

Командир застави
Ти заспокойся, любя, подивися —
Ми не жовніри, партизани, доню.

Ганя

А може, й справді... Є стрічки червоні.

Командир застави
Так, партизани.

Ганя

І по мові чути.

А щойно вороги були отуга.

Командир застави
Вони втекли під нашою пальбою —
У хащини безладною юрбою.
А одного в убранні чудернацькім,
Що звався Чугайстром, злапали зненацька.

Ганя

Не вірте, не Чугайстер він, а ворог.
Таких багато є тепер у горах.
А ми шукали справжнього Чугайстра,
Усіх чудес невигаданих майстра.

Командир застави
Навіщо?

Ганя

Рятувати партизана,
Що в нашій хижі. Бо у нього рана.

Командир застави
Який він, доню, можеш розказати?

Г а н я
Він зветься Ковалем... Стрункий, вусатий.

К о м а н д и р з а с т а в и
(до зв'язківця)
Лети у штаб, є вість про комісара.

Г а н я
Так, так, це комісар...
За ним жовнірів хмара
По сліду нишпорить, аби його схопити.
За голову його сто тисяч заплатити
Хтось обіцяє.

Йой, помре від рани.
Коб викликать Чугайстра, партизани.
Той допоміг би... Юрчик наш убився,
А я забула вигук.

К о м а н д и р з а с т а в и
Не журися.
Ось попоїж-но хлібчика із м'ясом,
А ми вже щось придумаєм тим часом.

Ганя ламає хліб і м'ясо на три кусники.

Г а н я
Це Юрцеві, якщо він жити буде,
А це бабусі. Попоїсть, забуде
І гнів на нас. А хворому не стало.

П е р ш и й п а р т и з а н
Та їж усе. У нас є хліб і сало,
А ось і мед. Візьми собі всю склянку.

Партизан дає склянку меду маленькій Гані. Вона щось хоче сказати, мабуть, слова зворушливої подяки, та в цей час з'являється лікар з молоденькою медсестрою.

Г а н я

Я знаю тую дівчину Оксанку.
Вона мені дала свою хустинку.
Нову, червону.

М е д с е с т р а

Серденько Галинко!

Що сталося із братиком?

Г а н я

Не може

Ожити він. Чугайстер лиш pomoже.

Л і к а р

І я допоможу, моя хороша.

Г а н я

Хіба ви й є Чугайстер з Черемошу?
Ні, той — дідусь, казали наші люди.

Л і к а р

Я син його. Чугайстер скоро буде.

З другого боку на скелю виходить старий генерал, командир всього партизанського з'єднання, з ним командири загонів, бійці-зв'язківці. Він невисокий на зріст, з білою бородою і чорними густими бровами. На сивій шапці горить генеральська зірка. З-під широкого зеленого плаща виблискують золотом ордени. В руці у нього довга палиця. Він і справді чимось нагадує казкового Чугайстра. До нього підходить командир застави.

К о м а н д и р з а с т а в и

Хорошу звістку від гуцулів маю.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Я знаю все і про Чугайстра знаю

Від того полоненого артиста.

Командир застави
Робота, прямо скажемо, нечиста.

Генерал-Чугайстер
Нечисто, а задумано як треба.
Тепер цю ролю я візьму на себе.

Командир застави
Як є таке бажання, то будь ласка,
Але навіщо?

Генерал-Чугайстер

Хай щаслива казка
Хоч раз в народі здійсниться допіру,
Нехай несуть в серцях гарячу віру
Маленькі гуцулята про Чугайстра,
Усіх чудес невігаданих майстра,
Який прийшов до них в лиху годину
І воскресив улюблену людину,
Підняв гуцулів добрих із могили,
Вдихнув у них ще більшу міць і сили,
А їх, малих, окрілив на майбутнє,
Явивши чудо перше, незабутнє.

Генерал-Чугайстер з командирами і бійцями підходять до дітей. В цей час лікар зробив Юрасикові останній укол. Хлопчик підвів голівку, розгубленим зором обвів усіх присутніх, але, мабуть, нічого не побачив. Не зразу повертається свідомість після такого страшного потрясіння. Перше, що прийшло в його заглушену пам'ять, це Чугайстрів виклик. І хлопчик зашепотів.

Юрасик
Течи, вода, долинами,
Іди, біда, глибинами
У нетрини та хащини
До вічної пропащини.

А ти, старий Чугайстере,
Заступнику і майстере
Усіх чудес побажаних,
Почуй людей уражених.

Генерал-Чугайстер нахплюється до хлопчика, гладить його по голівці, дає пити із баклагги. До Юрасика вже цілком повертається свідомість.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р
Я тут. Прибув. Навіщо кликав, сину?

Ю р а с и к
Чугайстер! Йой! Людей у домовину
Сьогодні покладуть з усього краю.
У нас у хижі вуйко умирає,
Хоч не гуцул, але рідніший брата —
Іван Коваль.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р
А де ж це ваша хата?

Ю р а с и к
Он там, де полонина Круторівна.
Туди іти з годину буде рівно.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р
А де гуцули, котрих рятувати?..

Ю р а с и к
Це місце в нас зовуть Царинні Лати.
Я чув, там штаб стоїть якогось полку.
Ідіть туди, зустрінете двоколку.
Плайком на гору, де стоять гармати.
Вони гіллям прикриті, щоб не знати.
Я все те бачив, як ішли до прірви,
Казав Ганнусі, там смерічку вирви,
А там зірви на букові галузку.
Напроти штабу ми лишили хустку,

Яку дала Ганнусі партизанка.
Червона хустка, наче сонце зранку.

Генерал-Чугайстер разом з командирами розкладають карти, відмічають на них маршрути. Зі скелі у всі боки розбігаються бійці-зв'язківці. З'являються все нові озброєні люди не поодинокі, а великими загонами. Вони наче із-під землі виростають. Автомати і кулемети виблискують на сонці. Все те робиться так швидко, наче у казці. Махне генерал-Чугайстер рукою — і все приходить у рух, займає новий стрій.

Весело зашуміли бори, наче пісню свою лісову заспівали, ніби самі до бою готуються, до переможного бою, а з того шуму, з тої пісні чути:

С т о л і т н і й   Б у к

Поглянь, Смерічко, як іде багато
Сих воїнів. Рушниці і гармати
Блищать на сонці.

М о л о д а   С м е р і ч к а

Он із Чорногори
Стрічок червоних лине ціле море.
З Говерли теж. Дідусю, що се буде?

С т о л і т н і й   Б у к

А буде те, що волю стрінуть люди.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Спасибі вам, відважні соколята,
Мої малі, кохані гуцулята.
Ведіть сінка мого мерщій до хати,
А я до штабу — вуйків рятувати.

Ю р а с и к

Чугайстере, надія ви єдина,
Без вас помре та файная людина,
Що в нашій хижі вже добу чекає.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Мій син, як я, велику силу має,
А коли він не зможе врятувати,
То дай мені про це негайно знати.
Стань на горі, щоб сонце прямо в вічі,
І прокажи мій виклик раз і двічі:
Течи, вода, долинами...

Ю р а с и к

Иди, біда, глибинами
У нетрини та хащини
До вічної пропащини...

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Так, так, мій сину. Треба поспішати,
Прошу на руки гуцулят узяти.
До зустрічі на вашій верховині,
На славній Круторівній полонині.

Партизани беруть на руки Юрасика і Ганю і двома загонами розходяться в різні боки. Генерал-Чугайстер махає услід маленьким гуцулятам, потім рвучко сідає на коня. З-за скелі чути г о л о с о к Ю р а с я :

Попід горою все беріть управо.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Чи знають— ні! — Яку велику справу
Вони зробили нам для перемоги.
Щасливої ж вам, дітоньки, дороги.

Він пришпорює коня і хутко зникає за скелею. Останні партизани підходять до згасаючого багаття, засипають його землею і затоптують, а потім, зарядивши карабіни, теж зникають в гущавині. Понад скелею кружляє З о л о т а в а П т а х а .

З о л о т а в а П т а х а

Радійте, люди, земле, буйні води,
Іде пора великої свободи.
У неї путь, немов кривава рана,
Але ж іде пора ясна, жадана.

Д І Я Т Р Е Т Я

Дрімотна карпатська верховина. Вікові смереки, буки з двох боків підступають до високої кам'янистої галявини. За галявиною вдалині ще вищі шереги відрогів, але тепер у ясному надвечір'ї вони не видаються тим скам'янілим морем, як учора. Ні, тепер це величезний шмат розпеченого, покованого заліза, що з заходом сонця прохолоняє, синіє, а на горбах воно ще червоне, аж біле.

На галявині та ж поодинокі хижі з розтріпанним опудалом за причілком. За ці тривожні ніч і день вона, здається, ще дужче постарішала, ще глибше вгрузла в землю.

Із хижі на ганок виходить стара б а б у с я, заплакана, убита горем. Вона бере іржавий заступ, хоче кудись іти, але зупиняється, схиляється на заступ і стоїть нерухомо, наче у неї немає сили, щоб зробити хоч крок. І справді, звідки братися тим силам у старому, розбитому лихом серці.

М о л о д а С м е р і ч к а

Чого так тяжко знов зітхають гори?

С т о л і т н і й Б у к

Мабуть, серед людей нове лучилось горе.
Стара земля про все на світі знає —
Чи радість, чи журба в людей буває.
Бо люди — це її любими діти.
За всіх старій доводиться скорбіти.

Б а б у с я
Помер... Помер мій легінь ясноокий.
Одвічний сон на нього впав глибокий.
І вже не зійде сон той. Сирота я.
Внучат моїх загризла вовча згряя,
Синка мого недужого убили.
Уся земля, немов страшна могила,
Розверзлася.

Звідкіль рятунку ждати?
Ридайте, гори, гороньки Карпати.

Бабуся змовкає, стоїть нерухомо, дивиться кудись удалину і нічого не бачить. Не бачить, як швидко згасає надвечір'я, не бачить і не чує, як на галявину виходить партизанський загін, а попереду на руках у двох молодих богатирів Юрасик і Ганя.

Ю р а с и к
Бабусенько, які у вас новини?
Ви хвилювались, мабуть, щохвилини.
А ми Чугайстра кликали додому.

Бабуся з радістю кидається до дітей — повернулися ж рідні соколята. На обличчі спалахує щаслива посмішка, та ненадовго. Знову на нього напливає смуток, мов чорна хмара.

Б а б у с я
Помер наш гість уже з годину тому.

Ю р а с и к
Тоді Чугайстра я покличу зразу.
Із дозволу його, з його наказу.

Л і к а р
Юрасю, любий, почекай гукати,
Можливо, я зумію врятувати.

Не дозволяю в хату йти нікому!
Сестра, за мною!..

Лікар з медсестрою заходять в хату. Решта залишаються на подвір'ї. Бабуся обіймає діточок, пестить їх, а вони дають їй хліб і м'ясо. Партизани схиляють голови, скидають кашкети і в розпачі стоять мовчки, нерухомо.

Б а б у с я

Уже з годину тому
Як серце стало, відійшло дихання.
Гай-гай, немає мертвим рятування.
А легінь був... Не виділа ізроду
Душі яснішої з усенького народу.
Я подихом холодні гріла руки,
Хотіла хоч краплинку зняти муки.
А він мені, старій, за цюю ласку
Розповідав таку чудову казку,
Яка, мов хміль, текла й текла у груди,
Про наше щастя, що насправді буде
Невдовзі, як настане перемога.
І вірю я, що прийдуть до порога
Нові часи, веселі та щасливі,
Земля розквітне, мов садок по зливі.
Шкода, що в ті омріяні часини
Уже не буде поміж нас людини,
Яка усе оте пророкувала,
За що вона всі сили віддавала
Й саме життя.

Мої хороші діти,
Ім'я його у пам'яті несіте
Й розкажіть повсюди щогодини
Про душу ту загиблої людини.

К о м а н д и р   з а с т а в и
Погляньте, друзі, он виходять з лісу
Гуцули наші.

Ю р а с и к

Я на дах залізу
Та роздивлюсь, які ото гуцули.
Часом не ті, що в хащини гайнули.

Юрасик швидко залазить на дах і, приклавши до лоба руку, пильно вдивляється на узлісся. Бійці про всякий випадок готують зброю, закладають у гранати запали.

Так, це вони, чужинці, добре виджу!

К о м а н д и р з а с т а в и

В засаду, хлопці, по кущах, за хижу!

А ви, малі, з бабусею до льоху.

Ми всиплем нашим гостонькам гороху.

Партизани швидко маскуються по кущах, за хижею, між камінням. Два кулеметники і командир застави ховаються на ганку. Діти з бабусею біжать до хлівця, що проти хати. На подвір'ї пустака, ніби нікого там і не було.

За кілька хвилин наближається група переодягнених фашистів. Попереду мисливець-розвідник з собакою.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Собака нас виводить до хатини.

С о л д а т

Тепер не можна гаять ні хвилини.

Вірьовку приготуйте — і до двору!

З усіх боків з автоматами, кулеметами і гранатами влітають партизани. З ганку прямо до грудей мисливця-розвідника висовуються широкі дула кулеметів.

П е р ш и й п а р т и з а н

Складайте зброю, гади, руки вгору!

К о м а н д и р з а с т а в и

Додолу зброю! Опір ні до чого.

Пер ш и й п а р т и з а н

А ну, скидай кептарика чужого,
А ти свитину, бісова личино!
Не допомгла гуцульська сірячина
Сховати вам скривавлені багнети.

Д р у г и й п а р т и з а н

Та це ж усе артисти з оперети.
Вони канкан закрутять нам у танці.

Пер ш и й п а р т и з а н

Нехай собі танцюють на арканці.

Фашисти стоять в страшному заціпенінні. Потім складають зброю, роздягають гуцульське вбрання і залишаються в своїх військових мундирах. Партизани обшукують ворогів. Із погрібничка виходять бабуся, Юрасик і Ганя.

М и с л и в е ц ь-р о з в і д н и к

Вони живі, хитрющі бісенята,
І засідка — це їх робота клята.

Ю р а с и к

Живі, бо нас урятував Чугайстер,
Не ваш гладкий, а наш великий майстер
До всіх чудес, не бачених у світі;
А ви тепер, мов борсуки у кліті,
Сидітимете з хитрістю дурною.

(До партизанів)

Це той «мисливець», що ходив зі мною.

Г а н я

(до партизанів)

Ось татова свитина... Де ж це тато?

Ю р а с и к

Залишилось чекати небагато.

Чугайстер там. З хвилини на хвилину

Із татом прийде він на верховину.

М и с л и в е ц ь - р о з в і д н и к

Як свисне рак, повернуться гуцули.

Живими їх у землю загорнули

В оцю годину,

щоб тремтіли всюди,

Хто партизанів укривати буде.

Дивиться на годинника, злісно усміхається просто в обличчя дітям.

Г а н я

Мій таточку, мій рідний, любий тату!

Прийди, прилинь у нашу бідну хату.

Б а б у с я

Чого прийшли до нас, катюги люті?!

Немов зміюки повзаєте в руті.

Вогнем караєте, отрутою, землею.

Давно вам тра засипатися нею.

К о м а н д и р з а с т а в и

До штабу полонених! Що слова ці?

Що доведеш скаженому собаці?

Лиш одвернись — запустить зуби в тіло.

А ми, поки не зовсім потемніло,

Сліди розвідаєм до їхнього кубельця.

А то назавтра інший гурт припреться

Шукати між гуцулів комісара.

Бабусенько, не плачте. Прийде кара

На їхні голови. І прийде перемога

До вашого розбитого порога.

Настане мир, настане щастя днина,

Трембітами заграє верховина.

Б а б у с я

Гай-гай, синочку, я ту мала віру,
Та віддала її у зуби звіру.
Розвіяли в кущах понад могили,
Тепер нема ні віри, ані сили.

Полонених під конвоем виводять за скелю. Вони ідуть понуро, звисивши голови додолю, відчують, що десятки очей опікають їх своїм грізним зором. Під багрецем останнього проміння і земля їм здається скривавленою,— так багато пролито невинної крові у цім краю.

С т о л і т н і й Б у к

Дивися, як похмуро йдуть убивці,
Уся земля від вилитої криві
Здається їм червоною, Смерічко.

М о л о д а С м е р і ч к а

Та то ж заходить сонце за потічком.

С т о л і т н і й Б у к

Так, так, заходить. Хай для них ніколи
Воно уже не встане з видноколу.

С о в а

Заходить сонце, ніч страшна настане,
Гуцули згинуть, згинуть партизани.
Усі Карпати буйні спопеляться.

С т о л і т н і й Б у к

Замовкни, зла, тебе вже не бояться.

На подвір'ї залишаються партизани, бабуся, діти. Хлопці оглядають зброю, бабуся з дітьми розглядають одягу своїх земляків. Кожен кептарик чи сіра свитина, приношена кресаня з чорною пір'їнкою нагадує їм про хороших людей, про рідних їхніх, яких живими закопали в землю.

Ганя бере татову свиту, тулить її до себе.

Г а н я

Свитина татова, бабуся, Юрцю, гляньте.

Б а б у с я

Та ви мені вже серденько не раньте.

Ю р а с и к

Не встиг Чугайстер, мабуть, відшукати

Те місце, де приховані гармати

І де гуцулів наших закопали.

Не гримнуть партизанські самопали.

Пер ш и й п а р т и з а н

Чого ж так довго ані слова з хати?

Д р у г и й п а р т и з а н

Вбирають комісара поховати

Сестра і лікар,—

нелегка та справа.

Яка кривава межі гір заграва.

На ганку з'являється медсестра, безсило хапається за стовп, схиляється до нього і плаче, закривши хустиною обличчя. Всі кидаються до неї, та ніхто не може проронити ні слова. Нарешті збирається з силами командир.

К о м а н д и р з а с т а в и

Наш комісар помер?

Кажі-бо, ми ж не діти.

М е д с е с т р а

Від щастя плачу...

Ноші принесіте.

Він буде жити.

Б а б у с я

Дітоньки хороші,

Він буде жити, чули? Швидше ноші!

Ю р а с и к

Чугайстрів син із мертвих зміг підняти.

Про це узнають завтра всі Карпати.

Кілька партизанів з ношами забігають у хату. На подвір'ї така тиша, що кожне дихання збуджене, кожен шелест чути. Вечорова заграва над відрогами згасає і розгортається сиза пелена. Ніби пісня почувалася десь удалині. Ні, ні, то не пісня, звідки тепер лунать пісням серед придушених верховин? Лише стогін пронесеться чи, може, зойк передсмертний.

Виносять к о м і с а р а. Він блідий. Голова і груди забинтовані, перев'язана прострелена рука, лише в очах залишився колишній вогонь сильної звитяжної людини. Комісар подає знак, щоб зупинилися партизани. Ноші обережно опускаються на колоди. Всі стоять онімілі від дивовижного воскресіння свого любимого комісара.

К о м і с а р

Спініться, друзі, тут поставте ноші.

Б а б у с я

Невже ж і справді був на Черемоші
Отой Чугайстер, людоньки, скажіть?
Ожив наш гість! Най буде вічно жити.
Най доля дасть у щасті краший кусень.

К о м і с а р

Вшануйте, друзі, подвиг цей бабусин.
Вона мене від смерті виривала,
Цілющим зіллям тричі напувала.
Вклоніться їй і ніжно обійміте,
Як рідну матір найрідніші діти.

М е д с е с т р а

Не ми, а ви спасли нам комісара
Від смерті невідступного удару.
Цілющим зіллям, ласкою живою
І щирих сліз казковою водою.

В а р т о в и й

Товариш командир, я бачу на узліссі
Загін великий — чоловік із двісті.

Командир застави
Навстріч — заслони, кулемети к бою!
Вартовий
На ворогів не схожі, йдуть юрбою.
Юрасик
Співають пісню нашу — це гуцули.
З Поділля, мабуть, в гори завернули.

До подвір'я доноситься пісня, не дуже голосна і бадьора, але дружна, гуртова. Видно, що співають її люди стомлені, знесилені, збуджені великим щастям.

Як прийде друг — він стане брат,
Поллється пісня мила.
Нехай не йде чужинець-кат —
Привалить кожна брила.
Утопили б нас у ложці
Вороги заброди,
Та звитяжні черемощі
Не здадуть свободи.

Пісня то обривається, то знову підіймається далекою луною у міжгір'ях. За скелями чути голоси. Це гуцули розходяться в різні боки до своїх поодиноких дворів, розкиданих по гірських полонинах. Вони ще ріднішими стали від біди великої та від порятунку негаданого.

Голоси
Прощайте, люди!
Йдіть собі здорові!

Віддайте партизанам, що є в схові,
Овечку чи козлятко десь в ярузі!
Спасибі вам, герої, вірні друзі!

Молода Смерічка
Гуцули йдуть, вернулись наші друзі!

Столітній Бук

Засяють ватри знов на виднокрузі.

Ганя

Бабусенько,

я бачу вуйка Тита,

Юрасик

А он за ним коваль, Паньків Микита.

Вони вже близько. Їх веде Чугайстер,

Усіх чудес невигаданих майстер.

Бабуся

Ізнов Чугайстер... Де він взятись може?

Що казка та накоїла, о боже!

Пісня затихає. Чути вітальні вигуки. То розвідники зустрічають своїх товаришів і гуцулів. На подвір'ї з'являється юрба людей. Партизани обтяжені зброєю — у кожного бійця по два автомати або карабіни. Гуцули без верхнього одягу, замучені, замазані в глину, але збуджені радістю визволення. Серед юрби генерал-Чугайстер. Він, здається, аж помолодшав за цей час, ніяка втома його не бере. Уздрівши свого бойового побратима, свого комісара, що лежав на ношах, сповитий бинтами, старий генерал припав до його узголів'я. Радість, біль, тривога і нездоланна віра в життя, в перемогу переповнювали серця друзів — легендарних партизанських ватажків. Їхньої тихої і схвильованої розмови ніхто не чув у збудженому гаморі вируючого натовпу.

Ось до свого залюдненого подвір'я прибіг і сам господар — батько Юрасика і Гані. Він обіймає дітей, стареньку матір.

Батько

Йой, мамцю рідна, любі мої діти,

Я повернувся аж із того світу!

Ми всі були у глибині могили,
Просили їх, аби спочатку вбили,
Та ні, живими стали закидати.
Який то жах, моя старенька мати.
Уже земля на голови нам тисне...
І раптом чую: поруч хтось як свисне.
І стрілянина — прямо громовиця.
Заскреготала, задзвеніла криця.
«Капут! Капут!» — кричать оті катюги.
«Чи ви живі?!» — хтось кличе раз, удруге.
«Живі, живі!» — взялися ми гукати.
І чуємо, як дзенькнули лопати.
І дужі руки підіймають вгору
На білий світ, несуть у тишу бору.
Сам генерал мені подав баклагу,
І я з питтям відчув живу насагу.

Ю р а с и к

Не генерал він, а Чугайстер, тату,
Який синка послав у нашу хату
І врятував від смерті комісара.
Мене і Ганю виніс з крутояру.

Б а т ь к о

Можливо, і Чугайстер з Задніпров'я.

Б а б у с я

О, дай йому багато літ здоров'я.
Але не вірте. То в казках буває,
Що ніби десь Чугайстер є у гаї
Над Черемошем. А шукати годі...

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Чого ж це так? Тож вірять у народі,
Що є Чугайстер добрий, — бути має,
Який людей з неволі визволяє,
Закопаних на світ виносить з ями

І водить їх щасливими пляями.
Нехай це казка, хай гаряча мрія,
Але ж вона прибавила довір'я,
Хоробрості твоїм онукам, нене.
Ідеться тут, звичайно, не про мене.
Хіба не так?

Б а б у с я

Так, так, мій любий сину.

Най подивлюсь на тебе хоч хвилину.
Йой, дітоньки, і справді це Чугайстер,
Усіх чудес невигаданих майстер.

М о л о д и й г у ц у л

Живими він підняв нас із могили,
Вернув нам світло, влив цілющі сили.

Д р у г и й г у ц у л

Навік приспав чужинців, як Горбину.

Г а н я

Колись Олеся красную хустину
Чугайстрові свою подарувала,
Як черемошців вивів з-під завалу.
Та де у мене та святкова хустка?
Ми дуже бідні, у коморі пуста.
Є кісники, неначе мак, червоні,
Беріть, вони згодяться у загоні.
Як будуть нові люди приходжати,
Хай на кресані стануть нашивати.
Ви любите, у кожного ж на шапці
Червона стрічка, наче промінь вранці.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Забув було. Так ось твоя хустина,
Лежала проти штабу, біля тину.

Г а н я

Спасибі, тож візьміть її від мене.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р
Червона хустка буде як знамено.
В'яжіть, хлоп'ята, хустку до жердинки
І бережіть дарунок верховинки,

Ю р а с и к

А я, Чугайстере, дарую вам денцівку,
Мою кленову випалену цівку.
Послухайте, яка вона співуча,
Коли заграю, чує кожна круча.

Б а б у с я

(сама до себе)

І я вже чимось маю догодити.
Тож обіцяла курочку зварити,
А де ж вона поділася, йой, леле?!
Мабуть, зайшла в царинку до Стомели.

Юрасик лунко виграє на сопілці. Бабуся біжить шукати свою курочку. Сходяться і сходяться дівчата, жінки привітати своїх рідних. Радісні, збуджені вигуки зринають у гурті щомиті. Гуцули несуть в барвистих хусточках їжу, питво і роздають все те партизанам і своїм чоловікам, братам. Біля комісара на ганку стовпилися легіні. Вони, мабуть, просяться в загін, інші розбирають свою одяжку, залишену ворогами на подвір'ї.

На верховинах то тут, то там спалахують вогнища.

Знову ожили Карпати. Чути гук вечорової трембіти на полонині.

Із гурту селян до генерала-Чугайстера підходять літня жінка з молодого вродливою донькою. Мати тримає в руках кобушечку і кухлик, а доня — кулешу на дощечці. Вони низько кланяються генералові.

Л і т н я ж і н к а

Спасибі вам, Чугайстере, спасибі!
Хай в кожній хижі, стаї і колибі

Хвала іде від роду і до роду
За порятунок нашого народу.
Прийміте і від мене подарунок —
Старої жінки щирий поцілунок —
Та випийте малинового соку.
Візьміть з собою доню карооку.
Поранять з вас котрогось під горою,
Тому най буде рідною сестрою.

Г у ц у л и

І нас, і нас візьміте до загону!
Аби свободу вирвати з полону,
Ми підемо на смерть і люті муки,
Лиш дайте кріси в мозолясті руки.

Г е н е р а л - Ч у г а й с т е р

Беріте зброю, друзі!
До кресаці
Нашийте стрічку гуцуляті Гані.
Нехай зорить промінчиком яскравим,
Нехай веде до волі і до слави.

Дівчата нашивають стрічки до капелюхів гуцулів-легінів,
Жлопці беруть відбиту у ворога зброю. Всі разом наспівують:

Черемоше, Черемоше,—
Чистая водиця,
Дівчинонько з верховини,
Дай мені напитися.
Та напій коня гнідого,
Дівчинонько-зоре,
Я в загоні захищаю
Ваші рідні гори,
Зеленаві полонини,
Твою гарну вроду.
Дівчинонько з верховини,
Чи не знаєш броду

На той берег Черемошу
Та на ті дороги,
Що вестимуть партизана
Аж до перемоги.

Ю р а с и к
(до Гані)

Й мені нашій мерщій оцю широку,

Г а н я

Тебе не візьмуть, бо не має строку.

Ю р а с и к

А ми самі отут загоном станем
І будем помагати партизанам.
В розвідку підем...

Г а н я

Правда, любий брате,
Як треба буде, сходим всі Карпати.

К о м і с а р

Юрасю, Ганю, ближче підійдіте,
Я обійму вас на прощання, діти,
За ваші вчинки, сповнені любові,
Дві зірки дам вам, правда, не казкові,
Але, кому вони квітчають груди,
Того, хоч де, шанують наші люди.
Ростить щасливі. Дяка вам і слава!
Коли пролине ця пора кривава,
Назавжди я приїду на Карпати
Нове життя із вами будувати.

Г е н е р а л-Ч у г а й с т е р

І я хвалю вас, милі, як Чугайстер,
Хоч до чудес ніякий я не майстер,
Це ви вчинили нині справжнє чудо,

Про вас казки складуть хороші люди.
Ви будете стоокі і крилаті
У тих казках.

З Карпат по Закарпатті,
Мов ручаї, тектнуть по Волині,
По всій Радянській вільній Україні
Про ваші вчинки славнії сказання,
Про ваші дивні подвиги, дерзання.
І інші діти в інші покоління
Шукатимуть ось тут, серед каміння,
Сліди своїх улюблених героїв.
І десь під Крутоверхою горою
Імення ваші висічуть кирками
І завітчають кращими квітками.
Отож із казки ви ідіть у казку,
Не за Чугайстром, що хвилює ряску
У тиху пору десь на Черемоші,
А вже самі.

Ідіть, мої хороші,
Немов луна за сині небокраї,
В казковий світ, який кінця не має.
Командир застави
Нові бійці, ставайте у загони,
До Чорногори йти у три колони.
Вперед на конях вислати дозори!
Генерал-Чугайстер
Які ж бо рідні люди ці і гори.

Влітає Золотава Птаха, мов блискавиця описує
коло над людним подвір'ям і дзвінко промовляє.

Золотава Птаха
Ідіть на гори,
Де людям горе,
Ідіть по полю
За щастя й волю,

Ідіть гаями,
Ідіть степами,
А я між вами
Та перед вами.

Партизани швидко гуртуються у колони. Генерал-Чугайстер обіймає дітей, цілує їх, щось іще говорить їм, та в гурті не чути ні його слів, ні прощальних слів Юрасика і Гані. Бійці підіймають на ношах комісара, він привітно махає рукою до гурту жінок і літніх гуцулів, що залишаються на подвір'ї.

Яскраво палають вогнища на верховині. Неначе кличуть до себе погрітися, бо ніч наступає свіжа і росиста. Людські колони, немов широкі ріки, стікають з верховини. Неголосно, але дружно переливається пісня:

Нам видно з гір Вітчизни шир,
Родючі, злотні гони.
Ми йдем на бій за правий мир
Під знаменом червоним.
Столітній Бук
Із волею вертайтесь, мужні люди!
Побідна зірка най квітчає груди!

До гурту, що залишився на подвір'ї, вибігає бабуся з куркою в руках.

Б а б у с я
Пішли... Не встигла. Подождіть, будь ласка.
Та що ж це — сон чи, може, й справді казка?

Із міжгір'я гучною луною доноситься приспів гуцульської пісні:

У загін веде дорога
Легеня-героя.
Вже зоріє перемога
Та над Кінь-горою.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ТВОРІВ

- «А вороття назад
нема...» — 2, 315
- А, може, й справді
чудо — 1, 284
- А на землі... — 2, 195
- Базика — 4, 18
- Балада про батьківську
любов — 1, 109
- Балада про біль — 2, 28
- Балада про косарів — 1, 80
- Балада про любов — 2, 275
- Балада про сапера — 1, 71
- Балада про щастя — 2, 22
- Бараболни рід — 4, 26
- Батькові долоні — 2, 168
- Бачу нові верховини — 1, 288
- Безсмертя. *Поема* — 3, 12
- Беріть мое серце — 2, 6
- Біла акація — 2, 230
- Білий хліб — 1, 213
- Білоруський мотив — 2, 200
- Біля колишнього
шпиталю — 2, 289
- Біля озера Юноко — 2, 33
- «Благословенні ті
слова...» — 2, 58
- Блакитна планета — 2, 172
- «Близька, замріяна,
сгунка...» — 1, 68
- Болгарка — 1, 127
- Болгарські монастирі — 1, 202
- «Болючий спомин, мов болючий
крик...» — 2, 129
- Бублик і палиця — 4, 43
- «Буває озоріння?» — 2, 355
- «Був сурмач натхненний
парубійко...» — 2, 147
- «Буйний хміль доверку
обвиннав...» — 1, 255
- «Була у нього сивувата
грива...» — 2, 122
- «Було це, я пригадую,
давно...» — 1, 122
- «Буремний вітер вирвав
бука» — 2, 10
- «Важучі кетяги
краси...» — 2, 353
- В Америці немає
солов'їв — 1, 173
- Варто такого
любить — 1, 156
- В безсонні ночі — 2, 217
- «В Боянській
церкві...» — 1, 173
- В будинку Максима
Рильського — 2, 189
- «Вдень накувала
зозуля...» — 1, 71
- Вдова — 1, 210
- В дорозі — 1, 186
- «Везу додому дружній
дар...» — 1, 305
- «Величний світ, який летить
крізь мене...» — 2, 264
- Верби в Краснопресненському
парку — 1, 102
- «Вересень з вітром
осіннім...» — 1, 243
- «Вереснево тужить горлиця
на дубі...» — 2, 76

- «Вертаюсь в Київ не
 байдуже...» — 1, 298
 Весільна — 1, 36
 «Весна — поезія, поезія — це
 й осінь...» — 1, 332
 «Весняна квітка у хустці
 синій...» — 2, 181
 Весняний вітер — 1, 240
 «Весняний вітер-
 чудодій...» — 2, 60
 Весняний грім — 1, 61
 Весняний дощ — 2, 303
 «Весняніє» — 2, 90
 Весняночка — 4, 10
 «Вечір весняний, мов
 літепло...» — 1, 240
 Вечірній спомин — 2, 291
 Вечір чи ранок? — 2, 185
 «Вже за піснею десь ти одна,
 ти сама...» — 2, 351
 В журавлиному краю — 2, 29
 «Ви бачили, як рута
 проростає...» — 1, 288
 «Винесла відерце
 за ворота...» — 1, 136
 «Виноградне гроно
 при вікні» — 2, 76
 «Вирує гук серед
 Яремчі...» — 1, 332
 Високий міст — 2, 163
 Високий пост — 2, 137
 «Виходила з хати стрічати
 весну...» — 2, 194
 Вишивальниця
 по дереву — 1, 200
 Вівчарик. *Поєма* — 4, 212
 Відгомін болю — 1, 318
 Віддати все — 2, 169
 «Віддати голос просто
 дуже...» — 2, 88
 Відлунок («На Ворсклі, мабуть,
 чули...») — 1, 215
 Відлунок («Я іду із Петрівців
 у Лютіж») — 2, 285
 Від Москвія до Карпат — 1, 63
 «Відчхпуга гілка вмирає
 не зразу...» — 2, 56
 Візники — 2, 70
 В ім'я твоєї волі — 1, 28
 «Він ввійшов у старість,
 як в палац...» — 1, 322
 Він не знає — 4, 39
 Віночок — 4, 29
 «Він перший у Київ пробився
 на танку...» — 1, 302
 «Він помилився...» — 2, 64
 Вірність — 1, 180
 Вітер з України — 2, 47
 «Вітер над степом теплий,
 весняний» — 1, 272
 Вічний вогонь — 2, 23
 «В його старому
 гамані...» — 2, 122
 В кам'яній напрузі — 2, 159
 «В Карпатах бачив я поваленого
 бука...» — 2, 154
 «Вклоняючись могилам і
 хрестам...» — 2, 124
 В лісі є зелена
 хата — 4, 62
 «В мені і живі, і
 мертві...» — 2, 101
 «Вмирають дні, роки, віки,
 як людн...» — 2, 317
 В мить прощання — 1, 241
 В моїм селі («В моїм селі
 цвітуть сади...») — 1, 255
 В моїм селі («Постав хату,
 хату з лободн...») — 2, 268
 «В Москві у мене доня
 народилась» — 1, 107
 В небі, в морі — 4, 60
 В нічній імлі — 1, 89
 «Вночі, як останній автобус
 обходить причали...» — 2, 243
 «Вони стояли спинною
 до спини...» — 2, 239
 Ворон — 1, 112
 Восьме чудо світове — 2, 249

«Вперше слова «мама»
посоромивсь...» — 1, 245
В рід із роду — 1, 247
Врожайник — 2, 173
«Всі кажуть, що Дніпро
старий...» — 1, 111
Всім по сім — 4, 42
«Всі п'ють вино...» — 1, 244
В старій Гуті — 1, 32
«Вступає в силу мир» — 2, 161
«Втома ступає
м'яко...» — 2, 40
«В трикутнику нев'янучої
слави...» — 2, 349
В хуртовину — 1, 188
В час війни — 1, 77
В шибку дивиться
пітьма — 4, 59

Галичанка — 1, 47
Гейша — 2, 33
Георгію Джагарову — 2, 81
Георгію Караславову — 2, 80
Герой — 1, 238
«Гілки у дуба зрубані
снарядом...» — 2, 160
Гість — 4, 56
«Глибокий став — не видно
дна...» — 2, 116
Говорить мені, чи ні? — 4, 53
Голівка, як долізка — 4, 19
«Голодний степ» — 2, 104
Голос до земляків
далеких — 1, 289
Горда — 1, 291
Гордій Хлібодар — 2, 162
Гра в копечку — 4, 36
Граї, бандуро, граї.
Пісня — 2, 91
Грамотій — 4, 16
Гра у сніжки — 4, 30
Гривко — 1, 70
«Громаддя лісу...» — 2, 12
Гулива гора. Давня
казка — 4, 104

Гуси-лебеді летять — 4, 11
Гуцуля — 1, 114
Гуцульська колицьова — 1, 238
Гуцульщина — 1, 38

«Давно лежать ці дрова
у дворі» — 2, 38
Давня весняна пісня — 2, 319
Давня пісня — 1, 113
«Далеко у пустелі
до води...» — 2, 130
«Два сонця несла на коромислі
в хату...» — 2, 192
Два явори — 2, 95
«Дві вервечки
обірвалось...» — 1, 179
Дві сестри — 1, 177
«День до полудня встиг
натомитися...» — 2, 305
«День старий, рудуватий,
осінній...» — 2, 89
«Десь на Збручі, коло
броду...» — 1, 53
«Де тебе стрів я
уперше...» — 1, 124
«Дикі груші
одцвіли...» — 1, 130
Димитру Методієву — 2, 79
Диспетчер — 4, 66
«Дитячий плач...» — 2, 153
Дівоча пісня — 1, 76
«Дівоче гроно» — 1, 54
Дівчата будують
дорогу — 1, 217
Дівчина всміхалася
у сні — 1, 88
«Дівчина стояла в чистім
полі...» — 2, 64
«Дівчинка сонце ловила
руками...» — 2, 55
Дідів портрет — 4, 31
Дід Мороз і Весна — 4, 35
Дід Мороз несе мішок — 4, 28
Дідова сумка — 4, 47
До Балкану — 1, 206

До берегів комунізму — 2, 212
Добрий вечір — 4, 62
Доброта — 2, 85
Додому йдучи — 2, 245
До друга — 1, 155
До інших вимірів — 2, 132
Домівка — 2, 346
Доні — 1, 196
Доня — 4, 45
Доня хоче спати — 4, 58
Допоміг — 4, 14
До сина Максима — 2, 296
«До танцю любо стали — руки
в руки» — 2, 129
Дотик Вітчизни — 2, 230
Догики малят — 1, 201
До Тирново — 1, 158
«Доц пройшов...» — 1, 88
«Доцу ми просім і сонця
просім...» — 2, 171
Друзяки — 4, 20
Дуби у чотири
обхвати — 1, 316
Дударики — 4, 38
Дукач — 4, 23
Дума про червоних
козаків — 2, 237
«Душе моя, не віща і
не вічна...» — 2, 51
Єлисаветі Багряній — 2, 78
«Є на Слобожанщині
зеленій...» — 1, 65
«Є почуття такі
прозорі...» — 1, 196
Жядоба руку — 2, 227
«Жаром калини
зігріюся...» — 2, 365
Жарт — 1, 168
«Живіть-поживайте...» — 2, 123
Житній сонет — 2, 116
Життя — 1, 133
Життям — за життя.
Балада — 2, 278

«Життя — це рух і ревно
дія...» — 1, 100
«Житу росту, антрацити
палати...» — 2, 147
Жмурки — 4, 38
Журавлики лінуть — 4, 26
Журавлинний ключ — 2, 118
«— Журавлі,
журавлі...» — 2, 56
Журавне — 2, 342
За берегом — знов
чорторпій — 2, 49
«За вічним валом брил
гранітних...» — 2, 11
«Завжди чую...» — 2, 20
За всі літа розлуки.
Поема — 3, 25
«Зайди у хаші, упади
на трави...» — 2, 258
Зайчика злякались — 4, 16
«Закохалась берізка
у хлопця...» — 2, 103
«Закоханий в землю
з дитинства...» — 2, 295
«Залишилася
у полі...» — 1, 246
Залізний обручик — 4, 37
«Залізо працює, в роботі
стирається швидко...» — 2, 118
«За літо стомлена мілесенька
ріка...» — 2, 356
«Заметена земля під повисти
вітрів...» — 1, 171
«Заметіль отави
покосила...» — 2, 92
«Замучив Бруно злий катюга
папський» — 2, 257
За піснею — 1, 189
«Заповіт» («До мене раптом
підійшла уява...») — 1, 293
«Заповіт» («Мій друже
Димитре...») — 1, 159
«За руку беру тебе, слово,
як юнку...» — 2, 223

«За руку візьми мене, весно,
веди...» — 2, 248
«З Асканії-Новой
в Київ...» — 1, 311
«Заганцюю мені,
циганко...» — 2, 120
«За тракторами сизий
дим...» — 1, 168
«З вокзалу в станцію
метро...» — 1, 302
Згадай — 1, 106
Згадка — 1, 58
Земля — 1, 326
«Земля імліться — сутінь і
туман...» — 2, 13
«Землянки партизанські,
як могили...» — 2, 124
«Зима мене задмухала
снігами...» — 2, 180
Зимова калина — 4, 33
«Зійди наді мною, мов сонце,
зійди...» — 2, 11
«— Зірка упала
в криницю!» — 2, 112
«З календаря щипшини впав
листок...» — 2, 228
«Знайшов гніздо. Воно у дні
осінні...» — 2, 192
З Німеччини в Чернечину.
Поема — 4, 186
«Знов наснились батько,
мати» — 1, 286
«Знову бій. Бери гвинтівку
в руки...» — 2, 210
Знов у Трускавіч — 1, 216
«Зорано лан під озиму
пшеницю...» — 2, 112
Зорить спогадання,
як ватра — 1, 153
«Зоряна музика з неба
на трави...» — 2, 364
З перевалу — 1, 328
«Зрубали дуба і спалили
в грубі...» — 2, 218
Зустріч — 1, 93

Зустріч з Рільке — 2, 222
Зустріч у пісні — 1, 327
«З хлібом у нас зустрічають
гостей...» — 1, 118
«З центрального штабу
до Моніно ЗІСом...» — 1, 77
Іваник-склярник. *Поема* — 4, 198
Івану Давидкову — 2, 85
«І в січні сніг не випав —
яснота» — 2, 179
«Іду в літа...» — 2, 95
«Іду по діброві, а листя мені
під ногами...» — 2, 109
Ідуть ветерани — 2, 206
«Із картоплини перший пагін
білий...» — 2, 256
І знов Бородіно.
Поема — 3, 362
Із рук — у руки.
Поема — 3, 336
«І ось прибув із мандрів
чорногуз...» — 2, 180
Ірпінь — 1, 121
«І стоїть вона триста чи й
тисячу літ...» — 2, 259
І чого тікати — 1, 98
«Ішла війна...» — 1, 49
«Ішов додому, соломинку
гряз...» — 1, 333
Іде вечір на коні — 4, 61
Ідуть трактори — 4, 12
Іжачок — 4, 24
Іжачок-хитрячок — 4, 27
«Ії коханий вбитий
на війні...» — 2, 99
«Ії сини у рамці
на стіні...» — 2, 244
Його планета. *Поема* — 4, 239
Йонка — 1, 104
«Кажуть, легше
повалити...» — 1, 51
«Кажуть люди...» — 1, 207

- Козачок — 1, 200
 Казка про незвичайні покупки — 4, 117
 Казка про рукавичку — 4, 32
 Казка про Сніжину-Краплину — 4, 113
 Казка про Суховія — 4, 76
 Казка про Чугайстра.
     Драматична поема — 4, 249
 Камінна баба — 2, 176
 Капітан — 4, 50
 Картина — 4, 15
 Касирка — 4, 68
 «Кастаньети тріщать...» — 2, 257
 Каша, аби не наша — 4, 41
 «Каштани падають і рвуться...» — 1, 249
 Квіти — 4, 34
 «Ким ти зріс — чи явором, чи буком...» — 2, 351
 «Кине сонце перший промінь...» — 1, 281
 «Кипучий вир гортає сторінки...» — 2, 107
 Кіт в чоботях — 4, 17
 Кіт збирався до роботи — 4, 20
 Кіт не знав — 4, 31
 Книжка — 1, 157
 «Книжки до людей корінцями стоять...» — 2, 114
 «Кобзар» — 1, 297
 Коваль — 1, 135
 Коваль Микита — 1, 75
 Ковпаківська бойова — 1, 37
 «— Кого ти ждеш, додому не спішиш?» — 1, 244
 «Кожному своє...» — 2, 98
 Кожушок — 4, 31
 Козачок — 1, 200
 Коли б мене більше на світі було. *Поема* — 3, 269
 «Коли б ти знала, де я був...» — 1, 141
 «Коли вже ти виїшов із дому...» — 1, 208
 «Коли виносили із бою...» — 1, 46
 «Коли в ріллю зануриться зерно...» — 2, 306
 «Коли дивлюсь на цей портрет...» — 2, 59
 «Коли заплашу очі на світланку...» — 2, 258
 «Коли зариваються в ґрунт лемеші...» — 2, 305
 «Коли зроблено плуг...» — 1, 184
 «Коли кипить осінній келих...» — 2, 141
 «Коли місяць яблуком доспілим...» — 2, 143
 «Коли набридає нежить...» — 2, 111
 Колискова («На колиску бильця...») — 1, 283
 Колискова («Спи, мій маленький...») — 4, 58
 «Колись давно в нас чорногуз помер...» — 1, 109
 «Коли ти впав на полі бою...» — 1, 74
 «Коли ти пісню не любив...» — 2, 260
 «Коли хтось умирає...» — 1, 125
 «Коли я в Київ повертаю...» — 1, 307
 «Коли я в Київ повертаюся з мандрівки...» — 1, 308
 «Коли я приходив на твій хугрець...» — 2, 109
 «Коли я тебе пригадаю...» — 1, 218
 «Коли я умирав на Волині...» — 2, 96
 Коли я чув орган уперше — 2, 281
 «Колючою, стернистою рукою...» — 2, 223
 Комуніст Наталеба — 2, 155

Копик — 4, 18
Коні вороні — 1, 79
«Кояга ранений
благав...» — 2, 284
Космач — 1, 136
Кочегар — 4, 64
Кошеня — 4, 22
Кравчиха — 4, 50
Краплин — 2, 46
Красна Рада. *Поема* — 3, 321
«Кресало та губка, тютюн
в кисеті...» — 2, 41
Криниця — 1, 122
Крутиться жорло — 2, 148
«Куриться кабіця
в дворі» — 1, 169
Куріпка — 2, 233
«Курли... курли...» — 2, 307
Кучерявий баранець — 4, 23

Ламару — 2, 78
Лебединий лет — 1, 313
Легенда про мед.
Поема — 3, 230
Ленін іде по планеті — 1, 235
«Летить з рольганга
рейка» — 2, 152
Лижки — 4, 32
Липка — 4, 6
Лист — 1, 94
«Листок залетів
у вікно...» — 2, 21
«Лише на мене
загадай...» — 2, 63
Ліляночка співає
про кохання — 2, 72
Лісничиха — 1, 209
Лісова казка («Засніжений
ліс в дивній тиші...») — 2, 93
Лісова казка («Із нагоди
Новоріччя...») — 4, 92
Лісовий гомін. *Казка* — 4, 88
«Любіть життя, шануйте кожен
день...» — 2, 144
Люблю поезію — 1, 97

Люблю я зиму
українську — 1, 258
Люблю я ліс — 1, 125
«Людей покликав Час на
Суд...» — 2, 155
«Люлька була в них на двох
одна...» — 1, 237
Львів — 1, 229

«Мала пташина впала
з висоти...» — 2, 352
Маленький співак — 2, 282
Малий — 4, 52
Мастильнік — 4, 66
«Мати життям прикриває
життя...» — 2, 121
Мати іде! *Поема* — 3, 306
«Мати плаче уночі...» — 2, 38
«Мати хліб приносила
від зайця...» — 2, 305
Машиніст — 4, 64
Медсестра — 1, 267
«Мене кусали стріли
кремені...» — 2, 225
Мені аж страшно — 2, 158
Мені б ту пісню — 1, 334
«Мені ввижається
блакить...» — 2, 62
«Мені з дитинства видяться
воли...» — 2, 138
«Мені колись бабуся
говорила...» — 1, 251
«Мені наснився знову
кінь-вогось...» — 2, 240
«Мені приснилась
та білява...» — 1, 92
Месниця — 1, 32
«Ми входили у села і
міста...» — 2, 241
«Ми їли картоплю
в мундирах» — 1, 139
«Ми ковалі своєї
долі...» — 2, 349
«Ми мовчки поглядаємо
на схід...» — 2, 152

«Минувшина, яка ти
дорога...» — 2, 350
«Минуле, сучасне,
майбутнє...» — 1, 304
Мисливська пригода — 2, 126
«Ми стали в небо
поглядати...» — 1, 251
Мистецтво — 1, 112
«Ми часто час порівнюєм
з рікою» — 2, 358
Мій бичок — 4, 16
«Мій друг мовчить, і я мовчу
при нім...» — 1, 326
«Мій народ із Глухова,
з Путивля...» — 2, 119
Мірошник — 1, 152
«Мов з блискавок твою ліпнти
душу...» — 2, 28
Мов часу карб — 2, 211
Могила генерала
Руднева — 1, 65
Могила Невідомого
солдата — 1, 230
«Могили скіфські...» — 2, 105
Мої друзі — 1, 85
Моїм ровесникам — 2, 209
Молоток — 4, 48
«Мороз» — 2, 106
«Моя земля і тепла,
і м'яка...» — 2, 295
Мрія — 4, 48
Муха-звір — 4, 10
М'ячики — 4, 9

Набійки — 4, 44
«На Бориславщині
сніги...» — 1, 171
На виставі
«Платон Кречет» — 1, 79
«На віковім
кладовищі...» — 2, 313
«Навіщо думать
про війну...» — 1, 317
Навіщо пісня — 1, 273
На Вовчому — 1, 256

На Волині — 1, 95
На Вулкан-могілі — 1, 335
На горі Охтир. *Поема* — 4, 230
На Грінвічі — 1, 78
На Гулівій горі — 2, 299
Над віршами невідомого
поета — 2, 313
«Над журкотом весняних
ручаїв...» — 2, 229
Наді мною дівчина
живе — 1, 323
«Над колискою
в віконці...» — 1, 278
«На допит скажений вели
партизана Івана...» — 2, 97
На дощ заболіли рани — 1, 282
«Над степами небо йде
на південь...» — 2, 123
На залізному шляху.
Поема — 3, 247
На зборах — 1, 265
На зеленому базарі — 1, 198
«На жаль, чудес на світі
не буває» — 1, 195
«На житнім полі —
вороння» — 2, 102
«На золотом гаптованій
гальявці...» — 2, 354
На ірпінському
пагорбі — 2, 221
Найдену Вилчеву — 2, 83
«Найперший спомин із дитячих
літ...» — 2, 103
«На камені, покритому
землею...» — 1, 132
На Каялі — 2, 175
На кораблику — 4, 21
На кордоні — 1, 252
«На кущах зажурилася сива
зима» — 2, 92
На млинярській горі — 2, 301
«Напинає вітер
туго...» — 2, 61
«На плечі Шевченка голуб
сизий...» — 2, 302

«На полі серпень — місяць
урожаю» — 1, 121
На Приточилівці — 2, 298
«На рейді стоять «Україна»,
«Россія»...» — 1, 250
Народження легенди.
Поема — 3, 136
«Народжуйся, незнапий, дивний
світе...» — 2, 315
На руїні дитмістечка — 1, 108
На свердловині — 1, 227
На своїй землі — 1, 274
На Синяві — 1, 283
«На старій, покшутій
шаланді...» — 2, 131
На стежині — 2, 253
«На схід іде залізна
путь...» — 2, 225
«— Наталочко, чуєш-но,
любко!» — 1, 280
На токійськiм базарі — 2, 36
На тому ж місці,
в Харкові — 2, 134
Натхнення — це любов — 2, 68
На фільварку — 1, 163
«На хвилі дніпровій плыве
курінець...» — 2, 57
На холодній горі — 2, 125
Начальник станції — 4, 65
Наша залізниця — 4, 63
Наша мама — 4, 8
Наше ластів'я — 4, 41
«Небо начепило
хмару-кужіль...» — 1, 331
Не будь козою — 4, 19
Невільницька — 1, 33
«Не втікай, бо від себе ніяк
не втечеш...» — 2, 110
Недомальований портрет.
Поема — 3, 280
Незабутній голос — 2, 330
«Не знаю щаснішої
мнті...» — 2, 22
«— Не зупиняйся, далі
йди...» — 2, 353

«Не зупиняйся, друже,
в хуртовині...» — 2, 110
«Не зупиняйся, мить, бо ти
прекрасна...» — 2, 302
Нелинь — 1, 245
Не лишай свою
зброю — 2, 196
«Не люблю я квіток
у букетах...» — 2, 361
«Не лякала самота
ніколи...» — 2, 314
Немає ластівок — 2, 188
«Не написана книга
єдина...» — 2, 321
Неначе на Ворсклі — 1, 279
«Не перша осінь» — 2, 323
«Не посадив ти дерево
єдине...» — 2, 223
Нерозлучні — 1, 181
«Не роса — сльоза
зелена...» — 2, 309
Не такий апельсин — 4, 21
Нехо-Него. *Казка* — 4, 99
«Не хочу, не можу я бути
мудрим» — 2, 50
Николі Антонову — 2, 84
«Нижній димок
од кострища...» — 1, 277
Нижні імена — 1, 203
Ніж, трава і слово.
Поема — 3, 256
Ніколи не хвались — 4, 10
«Нічна пора сягає
середини...» — 2, 359
«Нічого від початку не
почпеш...» — 2, 357
Ніч поета («Заснула ніч
на вулиці глибокій...») — 2, 133
Ніч поета («Так, не розквітаєся
ніколи...») — 1, 296
Новий дiм — 1, 264
Ностальгія — 2, 262
«Ноче тиха, спочинком окрилена
ноче...» — 2, 117
Ночі наші — 1, 337

«Обійшов я
без вагання...» — 1, 186
Облітав журавель — 4, 7
Обов'язок. *Поема* — 3, 101
Обхідник — 4, 66
«Оглянутись назад відверто,
чесно...» — 2, 316
«Одробив він своє,
одробив» — 2, 213
Ожина. *Поема* — 3, 241
Ознаки перемоги — 2, 207
«Ой веселка — весільна
дуга!» — 2, 112
Ой, ганьба — 1, 290
«— Ой люленькі-люлі...» — 2, 107
Ой на горі — 1, 30
Ой шумить високе
жито — 1, 34
Олександрю Кеткову — 2, 82
Оленка маленька — 4, 7
Олень — 2, 341
«О незавершеність!» — 2, 43
«О пралісе мудрий, навчи мене
жити...» — 2, 66
«Орали лан-гливтяк три ратаї
малі...» — 2, 211
Осениця — 2, 297
«Осіній день бухикав
хрипко...» — 2, 355
«Осіння мряка
з падолистом...» — 2, 321
Осіньою ночі — 2, 287
Осінь — 4, 25
«Останній постріл грому. Наче
крижень...» — 2, 262
Ось той світ — 2, 328
«Ось тут Боян сидів. Він тут
сидіти мусив...» — 2, 139
«— Ось яка ти» — 1, 101
О, як вони схожі — 2, 53
Павло Рябусь — 2, 14
«Падун-гора, Падун-
гора...» — 2, 261

«Пальці мої зацвіли
пелюстками...» — 2, 111
Пам'яті
Василя Симоненка — 2, 142
Пам'ятник — 1, 134
Пам'ятник партизану — 1, 160
Панько Троян — 1, 274
Парад поетів — 2, 318
Партизанська балада — 1, 44
Партизанська мати — 1, 35
Пасажири — 4, 68
«Пахне хліб...» — 1, 118
«Первоцвітом
виникаю...» — 2, 52
Перед сфінксом — 2, 113
Перемога — 2, 202
«Перепілка бігла
по стерні...» — 1, 263
«Перон щербатий, наче берег
річки» — 2, 354
Перша зустріч — 1, 330
Перша перемога — 1, 314
Перший сніг («Перший сніг
на Прикарпатті...») — 1, 219
«Перший сніг — то святкова
пора...» — 2, 300
Перший сніг («Голуби
злетілися біленькі...») — 4, 23
«Під звук бандури я
не плачу...» — 2, 30
Підкова — 1, 176
Підкова на щастя.
Поема — 3, 275
Під рідним берестом — 2, 325
«Пізнати себе — то школа
не легка...» — 2, 182
Пілот партизан — 1, 46
Піонер Величко.
Поема — 4, 222
Піонерський флот — 4, 45
«Пісень заспівують
про мене...» — 2, 238
Пісня. *Поема* — 3, 309
Пісня ветерана — 1, 87
Пісня вороного — 2, 128

- Пісня Галини — 1, 195
 Пісня про Лівшу — 1, 69
 Пісня про нашу дорогу — 4, 57
 Пісня про Олю — 1, 105
 Плач — 2, 247
 Плач Ярославни — 2, 99
 Плащ-палатка — 1, 131
 «Пливу по хвилі споминів.
 Пройдешне...» — 2, 216
 «Пливуть тачанки і важучі
 дроги...» — 2, 240
 Плуг — 1, 97
 Плуг на толоці — 2, 51
 Повернення — 1, 51
 «Повертайте, лебеді,
 додому...» — 2, 246
 По гайді чути, де
 весілля — 1, 204
 «Погасло вогнище» — 2, 130
 «Поезія, краса
 нового...» — 2, 132
 «Поезія, неначе
 джерело...» — 2, 259
 Поет — 1, 133
 Поединок. *Поема* — 3, 167
 «Поїхав товариш» — 1, 176
 «Поклала спати коло
 хати...» — 1, 279
 Покликання — 2, 361
 «Поколошкане,
 забуде...» — 1, 42
 «Полин, полин — на всю
 Волинь» — 2, 127
 Полотно — 4, 28
 «Полудрабки прогнулись пружко,
 тяжко...» — 2, 201
 «Полюшко» — 1, 59
 Помагай — 4, 43
 Помогли зайчаті — 4, 13
 По ранах земних іду.
Поема — 3, 286
 Пороша — 4, 36
 Портрет. *Поема* — 4, 193
 Посеред Дніпра — 1, 162
 Посушливого літа — 2, 214
 Похідна — 1, 29
 Пошук — 2, 187
 «Прибув я до Києва
 ранком...» — 1, 300
 Привіт Білорусі — 1, 119
 Прийдешнє — 2, 324
 «Прийди, прийди в зелений
 діл...» — 2, 312
 «Прийміть, звіяжні хлопчики,
 й мене...» — 2, 290
 «Природо, древній
 сфінкс!» — 2, 48
 Присвята Миколі
 Тихонову — 2, 27
 Причина — 4, 14
 Про бичка і їзачка — 4, 20
 Провідниця — 4, 67
 Прометей і Дон-Кіхот — 2, 254
 Про снігура — 4, 34
 Про стежечку — 4, 51
 «Прости, синок, за всі літа
 розлуки...» — 1, 96
 «Проходить літо, і ніхто
 не скаже...» — 2, 321
 Прямо в революцію пішла.
Балада — 2, 273
 Пуща-Водиця — 1, 183
 «Радіє лист кленовий тим,
 що є він...» — 2, 320
 «Рання осінь малює пейзажі,
 та як ще!» — 2, 360
 Ранок — не день ще.
Поема — 3, 68
 «Раптовий вірш, неначе
 джерело...» — 2, 187
 «Рветься час на шматки, наче
 стерта вожжина...» — 2, 289
 Револьвер Василя Левського.
Поема — 3, 160
 «Ревуть воли чумацькі
 навесні» — 2, 117
 Рідне — 1, 225
 Ріка юності нашої — 1, 322
 Рільник — 1, 82

- «Роботи стоять біля
мартена...» — 2, 357
Розвідник — 1, 34
Роздум в прокатному
цеху — 2, 310
«Розкидав доброту
з розмаху...» — 2, 41
«Розлилися гони
пишними житами...» — 1, 281
«Розпутані коні
втікали...» — 1, 261
«Розсиплеться залізний
Карадаг...» — 2, 308
Романс — 1, 254
«Руде, цибате йде за возом
вслід...» — 2, 108
Руднев — 1, 53
«Руками вузлуватого
коріння...» — 2, 55
Ручаї течуть — 4, 11
- «Сагайдак з копою
стріл...» — 2, 21
«Салют згадався в сорок п'ятім
році» — 2, 247
Самотність — 2, 227
«Сани полоззями — в місячну
ніч...» — 1, 333
Світла казка. *Поема* — 3, 262
Свята вільної
природи — 2, 190
Село на Горині — 2, 199
Село Пекельне — 2, 165
Сива легенда. *Поема* — 3, 351
Сине диво — 2, 338
Синова пісня — 2, 53
Синок Васько — 4, 24
«Сіно пахне дужче, ніж
трава...» — 2, 358
Скалатська балада — 1, 40
«— Скільки літ, скільки
зим!» — 2, 181
«Скільки мислі у юнім
обличчі...» — 2, 242
«Скільки пройшав, скільки
пройшов...» — 1, 51
Скресання — 2, 88
«Скрипить лаврове дерево
старе...» — 2, 323
Слава людині — 1, 114
Слава поета — 1, 103
Слід блискавки — 1, 187
Сліпота — 2, 219
Слово до воєнкома — 1, 212
Слово про завершеність — 2, 264
Слово про поезію — 1, 67
Смачна корзина — 4, 22
Смолокур — 2, 65
Сни — 1, 221
«Снігу широчінь така
безмежна...» — 1, 253
Спіжна зірньока горить — 4, 29
Солдат — 1, 64
Солдатська перекличка — 1, 223
Солдатський скарб.
Поема — 3, 314
Солодка вода — 2, 114
«Солодка мука творчого
шукання...» — 2, 311
Сон («На Вітоші вогні
горять...») — 2, 67
Сон («Прилетіла бджілка
до Павла») — 4, 49
Сон Валентина Подоляки — 2, 18
Сон про барикаду — 2, 7
Сопілка. *Поема* — 3, 130
Сопілкар — 1, 172
Сопілочка — 4, 49
«Спалахнула сукнею
на сонці...» — 1, 219
Спасибі, діду! — 1, 262
Співапочка — 4, 8
Співучий камінь.
Казка — 4, 121
Спір — 4, 82
«Сплесне галуззям
над собою...» — 2, 356
Спогад верховинця — 1, 231
Спомин про батька — 2, 236
Спомин про гвизяк — 2, 140

Спомин про Катеринку — 2, 232
Спомин про Марію
Марчанову — 2, 9
Спомин про Цюлковського —
1, 291
Станція Мамина. *Поема* — 3, 327
Стара верба — 1, 185
Стара мелодія — 1, 139
«Старий батько питає
сина...» — 1, 30
Старий вітряк — 2, 178
«Старий галичанин шукав свого
сина...» — 1, 66
«Старий моряк, просмолений,
як човен...» — 2, 143
«Старий сатана з молодим
сатаною...» — 2, 43
Старий тесля — 2, 309
«Стару молодий полюбив...» —
1, 148
Старший черговий — 4, 65
Стежинами дружби людської.
Поема — 3, 205
«Стежки моєї
пам'яті...» — 2, 295
Степ — 1, 142
Стіна Хісара — 2, 69
«Стоїть на Поліссі висока
береза...» — 2, 63
Стояни. *Поема* — 3, 90
«Страшно...» — 2, 25
«Страшного бачив я
багато» — 1, 270
Стрілочник — 4, 67
«Стріляють дуби жолудями
у зорі кленові...» — 2, 61
«Струни сталеві і жильні ви
чули...» — 2, 40
«Сузір'я з неба впало
в воду...» — 2, 228
«Сумна гітара ходить
за вікном...» — 2, 74
Сум старої ковалихи — 1, 286
«Супрун — козак
на Запоріжжі...» — 2, 350

«Сурмі, щоб із міддю
зросталися губи...» — 2, 171
«Сьгодні день народження
твого...» — 1, 62

«Так почалося» — 2, 60
«Так, як Данте любив
Беатріче...» — 1, 62
«Там, де тирса
шелестіла...» — 1, 182
«Твердими, вузлуватими
руками...» — 2, 294
«Те коло, що оточує
мене...» — 2, 220
Тепла дума — 2, 336
«Тепла не жди в січневі
дні...» — 1, 118
Теплої ночі — 2, 174
«Ти бережи свою
хату...» — 2, 8
«Ти кажеш: краплина людської
снуги...» — 2, 340
«Ти майстром був. Майстрів
шанує світ...» — 2, 115
«Ти не жалкуй, що вік
пробіг...» — 1, 130
Ти поглянь в мої очі — 2, 161
«Ти прийдеш додому...» — 1, 99
«Тиха Лука» — 2, 13
«Тільки згадка торкнеться
рукою...» — 1, 117
Тінь — 1, 140
«Тінь від стріли, тонка,
швидка...» — 2, 45
«То перше найстрашніше
спогадання» — 2, 274
«То полин над тобою, Волинь,
чи сніги...» — 2, 62
«Тополі, наче келихи
модерні...» — 2, 241
Тост — 1, 50
Трав'яниця — 2, 198
Тризна — 2, 207
Три покоління — 1, 72
Три смерті — 1, 43

Три сумки — 2, 9
«Гроянд переможною під ноги —
не хочу...» — 2, 244
Трускавець — 1, 169
«Тупцювали коні
на припоні...» — 1, 239

У дівчини мислі
сталі — 2, 100
«У зморшках гір — стежки
людини, звіра...» — 2, 254
«У капусті, в картоплі знаходили
і в очереті...» — 2, 243
Уклін землі моєї
юності — 2, 177
«У клуні під сіном чотири
труни...» — 1, 70
Україна — 1, 39
Улюблена пісня — 2, 277
У нас зробили дощ — 4, 13
«У натовпі людей ледь
бачу...» — 2, 317
«У озеро — камінь...» — 1, 139
«Упаду, всю землю
обійнявши...» — 2, 48
«У поле вийшла. Очі
волошкові...» — 2, 141
Уроки падіння — 2, 183
«Усе по-новому
почати...» — 2, 12
«Усе у ній
співало...» — 2, 44
«У слова свої закони вічно
мінливого руху...» — 2, 218
У тиші білої ночі — 1, 295
У храмі на озері
Юпоко — 2, 35
У широкому вікні — 4, 61

Фуміко — 2, 32

Халіма співала
про моря — 1, 61
Хвіст — 4, 21
Хвостик ніде діти — 4, 14

«Хіба я не знаю...» — 1, 161
Хлібороби — 1, 164
«Хмара закрила
півнеба» — 1, 293
Хмарка («В літне небо вийшла
хмарка...») — 4, 12
Хмарка («Дівчина-
болгарка...») — 1, 197
Ходить сон коло хати — 4, 60
Ходімо, кохана, у ліс — 1, 68
Холодна казка.
Поема — 3, 298
«Хтось дурість вважає
силою...» — 2, 359
«Хто тобі розкаже
про мене...» — 2, 102
Художники — 2, 30
«Хуртовина гуде, замітає
стежину людини...» — 2, 52
Хухрянський бір — 1, 140

Цап-забіяка. *Казка* — 4, 86
«Цвіте льонком колінь
безплідний лан...» — 2, 149
Це все Москва — 1, 91
Цикади — 2, 307
«Цілий день заметіль,
заметіль» — 2, 183
«Ці пагорби, як мамонти
воскресли...» — 2, 75
«Ця гостра могилка давно вже
не гостра...» — 2, 25
«Ця жінка із тибетського
села...» — 2, 185

«Час, мов сніг, проходить
зимно, тихо» — 1, 226
«Час тече, немов пісок
з долоні...» — 2, 263
Чекання — 2, 190
Червнева неділя — 1, 101
«Червона китайка лежить
на столі...» — 1, 237
«Червоне вітрило:
згадки...» — 2, 8

«Червоний кораблик
труни...» — 2, 24
Червоний сурмач.
Поема — 4, 244
«Чи вірю я
в удачу?» — 2, 352
Чи гадюка, а чи вуж — 4, 54
«Чи почуваш
старість?» — 1, 271
Чобітки — 4, 35
«Чолом тобі, стара
природо-нене...» — 2, 308
Чому чапля стоїть на одній
нозі — 4, 25
Чотири вітри. *Поема* — 4, 69
«Чумак загубив десь
кресало...» — 2, 42
Швачка. *Поема* — 3, 235
«Шелестять тополі
на світланні» — 2, 187
«Широке небо
окрилив...» — 2, 20
Широкий степ — 1, 60
Школа батьків — 1, 270
Шляхи Вітчизни — 4, 63
«Шляхів моїх, стежин криві
рядки...» — 2, 43
Шофер — 1, 148
Шукай себе — 2, 153
Шукання — 2, 26
«Шумом врожайним,
п'янючим...» — 1, 262
Щаслива мить — 2, 149
Щастя — 1, 90
Щит-розлука — 2, 136
«Щодоби перековують місяць
на інший...» — 2, 322
Що знаю я про себе? — 2, 323
«Що молодість минула —
не тужу я...» — 2, 340
Юність — 1, 143
Юність артистки — 2, 145

«Явися, правнуче,
мені...» — 2, 360
«Я в Київ повертаюся
з плавби...» — 1, 309
«Я в рідний Київ
повертаюся» — 1, 299
«Я все до тебе молодо
лечу...» — 2, 224
«Я вчув Бояна спів
із давнини...» — 2, 127
Я збудую — 4, 9
«Я звук лічити будівельні
крани...» — 2, 324
«Я знаю: знайдеш ти маленьку
радість...» — 1, 272
«Я знаю, що таке
життя...» — 1, 49
Я знов — про любов — 1, 319
Я іду за сонцем — 1, 321
Як багато знаю я — 4, 9
«Як в дорозі громом буду
вбійний...» — 2, 106
Як випаде сніжок — 2, 158
«Як вихор танець...» — 2, 57
«Як вона дивилася
на хмару...» — 2, 255
«Яке то чудо — обрій!
Утікає...» — 2, 263
«Яке то щастя — чути ймення
друга...» — 2, 220
«Як звабливо малюється
світанок...» — 2, 226
«Який солодкий дим, коли
горить листва...» — 2, 294
Як і в нас на Україні.
Пісня — 2, 70
«Як легко йти
мені...» — 1, 325
Як у пісні колишній — 2, 193
Як хочеться жити — 1, 207
Ялина — 1, 107
Ялія — 4, 30
«Я люблю на ірпінським
пригірку...» — 1, 268
Я — людина! — 2, 266

«Я не забув того,
о ні...» — 1, 180
«Я не заздрю соколові,
друзі...» — 1, 106
«Я не зустрів тебе
учора...» — 1, 162
«Я не шукав
кохання...» — 1, 127
«Я нічого не чую
іще...» — 2, 45
«Я повертаюся
у Київ...» — 1, 298
«Я повертаюся у Київ.
Довкола...» — 1, 310
«Я повертаюся в Київ
із державки...» — 1, 308
«Я повертаюся в Київ
із Полтави» — 1, 303
«Я повертаюся в Київ.
На пероні...» — 1, 312
«Я повертаюся в Київ після
довгих...» — 1, 306
«Я повсюди звертаюся
до тебе...» — 1, 331
Японська акварель — 2, 37
Ярик-школярник. *Поема* — 4, 205

Ярославна. *Поема* — 3, 6
«Я руку на вітер —
гілкою...» — 19, 337
«Я сам собі щоночі
снюся...» — 2, 39
«Я свій світ в поезію
несу...» — 2, 46
Я — син полка — 2, 272
«Я сказала йому, що
прийду...» — 1, 61
Я славлю партію — 1, 123
«Я слухав співи
солов'їв...» — 1, 187
«Я співав...» — 2, 105
Я той, що греблі
рвав...» — 1, 242
Я той, що греблі рвав («Я той,
що греблі рвав, я не сидів
у скелі...») — 1, 56
«Я той, що греблі рвав, я той,
що рвав мости...» — 1, 242
«Я уже іду до того
віку...» — 1, 246
«Я чую наступ грудня,
чую...» — 2, 39

ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

ЧИТАНОЧКА
(1947—1975)

Липка 6
Облітав журавель 7
Оленка маленька 7
Наша мама 8
Сліваночка 8
Як багато знаю я 9
М'ячики 9
Я збудую 9
Ніколи не хвались 10
Муха — звір 10
Весняночка 10
Гуси-лебеді летять 11
Ручаї течуть 11
Хмарка 12
Ідуть трактори 12
Помогли зайчаті 13
У нас зробили дощ 13
Допоміг 14
Хвостик ніде діти 14
Причина 14
Картина 15
Грамотій 16
Зайчика злякались 16
Мій бичок 16
Кіт в чоботях 17
Базіка 18
Коник 18
Голівка, як долівка 19
Не будь козою 19
Кіт збирався до роботи 20
Друзьки 20
Про бичка і їжачка 20
Хвіст 21

Не такий апельсин 21
На кораблику 21
Смачна корзина 22
Кошеня 22
Кучерявий баранець 23
Дукач 23
Синюк Васько 24
Їжачок 24
Чому чапля стоїть на одній нозі 25
Осінь 25
Бараболин рід 26
Журавлики линуть 26
Їжачок-хитрячок 27
Перший сніг 28
Полотно 28
Дід Мороз несе мішок 28
Сніжня зіронька горить 29
Віночок 29
Ялиня 30
Гра у сніжки 30
Кіт не знав 31
Дідів портрет 31
Кожушок 31
Лижки 32
Казка про рукавичку 32
Зимова калина 33
Про снігура 34
Квіти 34
Чобітки 35
Дід Мороз і Весна 35
Пороша 36
Гра в копійчку 36
Залізний обручик 37
Дударики 38
Жмурки 38
Він не знав 39

Каша, аби не наша 41
Наше ластів'я 41
Всім по сім 42
Помагай 43
Бублик і паляниця 43
Набійки 44
Піонерський флот 45
Доня 45
Дідова сумка 47
Молоток 48
Мрія 48
Сон 49
Сопілочка 49
Капітан 50
Кравчиха 50
Про стежечку 51
Малий 52
Говорить мені чи ні? 53
Чи гадюка, а чи вуж 54
Гість 56
Пісня про нашу дорогу 57

КОЛИСАНКИ
(1959—1967)

Доня хоче спати 58
Коліскова 58
В шибку дивиться п'ятьма 59
В небі, в морі 60
Ходить сон коло хати 60
У широкому вікні 61
Іде вечір на коні 61
В лісі є зелена хата 62
Добрий вечір 62

НАША ЗАЛІЗНИЦЯ
(1949—1950)

Шляхи Вітчизни 63
Наша залізниця 63
Машиніст 64
Кочегар 64
Начальник станції 65
Старший черговий 65

Диспетчер 66
Мастильник 66
Обхідник 66
Провідниця 67
Стрілочник 67
Касирка 68
Пасажири 68

КАЗКИ
(1947—1977)

Чотири вітри 69
Казка про Суховія 76
Спір 82
Цап-забіяка 86
Лісовий гомін 88
Лісова казка 92
Нехо-Него 99
Гулива гора (Давня казка) 104
Казка про Сніжину-Краплину 113
Казка про незвичайні покупки 117
Співучий камінь 121

ПОЕМИ
(1945—1976)

З Німеччини в Чернеччину 186
Портрет 193
Іваник-Склярник 198
Ярик-школярник 205
Вівчарик 212
Піонер Величко 222
На горі Охтир 230
Його планета 239
Червоний сурмач 244

КАЗКА ПРО ЧУГАЙСТРА

(Драматична поема) 249

А л ф а в і т н и й п о к а ж ч и к
т в о р і в 334

**ПЛАТОН НИКИТОВИЧ
БОРОНЬКО**

СОЧИНЕННЯ

В ЧЕТЫРЕХ ТОМАХ

ТОМ ЧЕТВЕРТЫЙ

Произведения для детей

Київ, видавництво
художественной літератури
«Дніпро», 1983

(На українському мові)

Редактор *Л. С. Малахова*
Художник *І. В. Коптілов*
Художній редактор *І. М. Гагариліук*
Технічний редактор *Б. С. Грінберг*
Коректор *В. В. Бондаренко*

Інформ. бланк № 1959

Здано до складання 30.11.82.

Підписано до друку 18.03.83.

БФ 49026.

Формат 70×108¹/₃₂.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура літературна.

Друк високій.

Ум. друк. арк. 15,4.

Ум. фарб. відб. 15,4.

Обл.-вид. арк. 14,689.

Тираж 40 000. Зам. 2-422.

Ціна 1 крб. 70 к.

Видавництво художньої
літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Харківська книжкова
фабрика ім. М. В. Фрунзе,
310057, Харків,
вул. Донець-Захаржевського, 6/8.

Воронько П. М.

В75 Твори: в 4-х т. Т. 4: Твори для дітей.— К.: Дніпро, 1983.—351 с.

Основу четвертого тому складають твори для дітей, відзначені 1976 року премією імені Лесі Українки. Це широко відомі «Читаночка» та драматична поема «Казка про Чугайстра», вірші, що увійшли до циклів «Колісанки» і «Наша залізниця», та численні казки й поеми письменника.

В 70403—055
М205(04)—83 передплатне. 4702590200

У2

1кпр. 50к.